

ELI-UNIDROIT

**МОДЕЛЬНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА
ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

**ВІД ТРАНСКОРДОННИХ ПРИНЦИПІВ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ
ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ELI-UNIDROIT

МОДЕЛЬНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

**ВІД ТРАНСКОРДОННИХ ПРИНЦИПІВ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ
ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

УДК 347.9(4-672ЄС)
Е44

Рецензенти:
акад. НАПН України *Вячеслав Комаров*
(*Національна академія правових наук України*);
канд. юрид. наук, доц. *Йосип Богдан*
(*Львівський національний університет імені Івана Франка*)

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 07-24 від 29 серпня 2024 року)*

E44 ELI-UNIDROIT. Модельні європейські правила цивільного процесу. Від транскордонних принципів до європейських правил цивільного процесу / І. О. Ізарова, Т. А. Цувіна, Ю. Д. Притика та ін. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2025. – 175 с.

ISBN 978-966-933-273-8

Це видання є перекладом Модельних європейських правил цивільного процесу, розроблених спільними зусиллями Європейського інституту права та Міжнародного інституту з уніфікації приватного права. Переклад здійснили провідні українські науковці – експерти в галузі цивільного процесу. Правила розроблено з метою забезпечення гармонізації цивільного процесуального права в Європі. Вони засновані на європейській правовій традиції, враховують сучасні реформи у сфері права та правові інструменти ЄС, практику ЄСПЛ. Ця книга є важливим джерелом інформації для правозастосовників, законодавців та представників академічної спільноти, які цікавляться розвитком цивільного процесу в Європі.

Для студентів, аспірантів та викладачів, широкого кола правників.

Переклад офіційної інтегральної версії Модельних європейських правил цивільного процесу ELI/Unidroit, опублікованих видавництвом OUP. Перекладачі висловлюють подяку за наданий дозвіл на переклад, отриманий від ELI** та Unidroit* у квітні 2021 року. Оскільки українська мова не є робочою мовою ELI та Unidroit, вони не перевіряли цей переклад.

* Unidroit – Via Panisperna, 28 – 00184 Rome (Italy) – <www.unidroit.org> – publications@unidroit.org

** ELI – Schottenring 16, Top 175, 1010 Vienna, Austria – <<https://www.europeanlawinstitute.eu/>> – secretariat@europeanlawinstitute.eu

Translation into Ukrainian of the official integral version of the ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure published by OUP – The Translator gratefully acknowledges permission to translate given by the ELI* and UNIDROIT** in April 2021. Ukrainian not being a working language of the ELI and UNIDROIT, the ELI and UNIDROIT have not reviewed this translation.

* ELI – Schottenring 16, Top 175, 1010 Vienna, Austria – <<https://www.europeanlawinstitute.eu/>> – secretariat@europeanlawinstitute.eu

** UNIDROIT – Via Panisperna, 28 – 00184 Rome (Italy) – <www.unidroit.org> – publications@unidroit.org

УДК 347.9(4-672ЄС)

ISBN 978-966-933-273-8

© ELI & Unidroit, 2021
© Ізарова І. О., Цувіна Т. А., Притика Ю. Д. та ін., 2024, переклад
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2025

ВСТУПНЕ СЛОВО ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

У сфері цивільного процесу гармонізація та зближення за останні десятиліття здійснили настільки вагомий вплив, що ці напрямки, які ще вчора вважалися найконсервативнішими, отримали істотний поштовх до свого розвитку з метою забезпечення рівного доступу всіх до правосуддя. Зокрема, йдеться про здобутки величезного проєкту, який здійснено зусиллями провідних науковців та двох установ ЄС – Європейського інституту права (European Law Institute, або ELI) та Міжнародного інституту з уніфікації приватного права (International Institute for the Unification of Private Law, або UNIDROIT).

Упродовж кількох років, коли тривала підготовка зазначених Правил, з'явилося багато наукових публікацій, що проливали світло на внутрішню діяльність робочих груп щодо їхніх окремих частин¹. Деякі з них були перекладені українською мовою² і стали доступними для ширшого загалу. Водночас багато питань, що

¹ Hazard G. C. Jr. Some Preliminary Observations on the Proposed ELI/UNIDROIT Civil Procedure Project in the Light of the Experience of the ALI/UNIDROIT Project. *Uniform Law Review*. 2014. Vol. 19, Iss. 2. P. 176–178. DOI: 10.1093/ulr/unu010; Kramer X. E. Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges. *Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings (San Francisco) April 19, 2016*. URL: <https://ssrn.com/abstract=2828148> (Last accessed: 26.09.2024); Kramer X. E. Strengthening Civil Justice Cooperation: the Quest for Model Rules and Common Minimum Standards of Civil Procedure in Europe. *Coleção Grandes Temas do Novo CPC. Vol. 13. Cooperação Internacional / Coords: M. A. Rodrigues, H. Zaneti Jr. Editora Juspodivm*, 2019. P. 591–607; Sorabji J. The ELI-UNIDROIT Project: An Introduction and an English Perspective. *Civil Procedure and Harmonisation of Law / eds.: A. Nylund, M. Strandberg*. Cambridge : Intersentia, 2019. P. 35–60; The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation? / eds.: F. G. Inchausti, B. Hess. Cambridge : Intersentia, 2020. 292 p.

² Ван Рее К.Х. Case management у Європі: сучасні підходи до реалізації у цивільному судочинстві / пер. І. О. Ізарова. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 95–114; Узелац А. На шляху до Європейських правил цивільного процесу: переосмислення процесуальних обов'язків / пер. і ред.: І. О. Ізарова, А. С. Ковтун, Т. М. Вахонева. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2018. Вип. 106. С. 23–32; Ізарова І. Модельні правила європейського цивільного процесу ELI-Unidroit. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. Вип. 117. С. 24–29. DOI: 10.17721/1728-2195/2021/2.117-5.

стосуються цілей та структури Правил, можна досліджувати лише зараз, після опублікування на вебсайті UNIDROIT повного тексту, який до цього моменту був доступним тільки для членів Консультативного комітету та робочих груп.

Як ініціатор перекладу Правил українською мовою, користуючись нагодою, я хочу висловити щиро вдячність керівництву ELI за довіру та за можливість реалізувати цю ідею.

Велика вдячність усім, хто допоміг з перекладом та науковим редагуванням: Тетяні Цувіній та Сергію Кравцову з Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Оксані Хотинській-Нор, Юрію Притиці та Олені Терех з Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Оксані Угриновській із Львівського національного університету імені Івана Франка, Назару Паничу з Кільського університету імені Крістіана Альбрехта, Роксолані Ханік-Посполітак з Національного університету "Києво-Могилянська академія", Наталії Мазаракі з Державного торговельно-економічного університету, Наталії Сакарі з Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду, Миколі Лазаренку з Левенського католицького університету та Юлії Баклаженко з Київського національного політехнічного університету імені Ігоря Сікорського. Велике спасибі також Юлії Гартман, яка віддано допомагала фіналізувати текст та опрацювати численні зауваження, коментарі та рекомендації всіх експертів, які брали участь у підготовці перекладу Правил українською мовою.

Складність перекладу тексту Правил дуже яскраво описана самими авторами Правил, і мало що можна додати до їхньої думки про цю титанічну працю. Я щиро дякую редактору тексту українською мовою – Анні Савранській, адже завдяки вам поширюється наша прекрасна мова серед широкої аудиторії! Дякую рецензентам – видатним українським правникам, які присвятили своє професійне життя науці цивільного процесуального права України: Вячеславу Комарову та Йосипу Богдану. Ваш приклад завжди надихає авторів на роботу та нові звершення.

Аналіз структури Правил дає змогу висувати кілька положень, які мають важливе значення для розвитку цивільного процесуального права. Правила охоплюють майже всі інститути цієї галузі права, але водночас з огляду на інноваційність запропонованих авторами підходів не містять деяких доволі традиційних положень. По-перше, Правила не містять положень

диференційованих проваджень – ні наказного провадження, ні провадження з розгляду дрібних спорів. Єдиний виняток становить провадження із забезпечення позову або доказів, яке було виділено окремо з метою більш ефективного застосування, зокрема до подання позову до суду. На думку авторів Правил, широке застосування принципу співпраці суду та сторін дає змогу більш ефективно розглядати справу, оскільки їхні консолідовані й добросовісні дії можуть привести до оптимального для конкретної справи своєчасного розгляду та вирішення. Зокрема, під час організації розгляду справи вони мають узгодити серед іншого також вид і форму провадження (determine the type and the form of the procedure, п. 3 правила 49). У зв'язку із цим у Правилах також широко застосовують положення про добросовісну поведінку сторін і відсутні положення про недопущення зловживання процесуальними правами. Визначення врегулювання спору як основного завдання та мети цивільного судочинства має еволюційне значення для подальшого розвитку цивільного судочинства, оскільки доволі традиційно його основним завданням були розгляд та вирішення справ із метою захисту прав. Ідея поєднання врегулювання спорів та цивільного судочинства не нова, окремі елементи такого підходу вже запроваджено в багатьох нормативних актах різних країн світу, зокрема й України (див. інститут врегулювання спору за участю судді, передбачений положеннями ЦПК України). Водночас провідний європейський досвід свідчить про подальший розвиток врегулювання спору та його імплементацію в цивільне судочинство з метою забезпечення більш ефективного захисту прав, а також рівного доступу до правосуддя для всіх.

По-друге, варто зазначити відсутність у Правилах положень, що стосуються юрисдикції у справах та виконання судових рішень, за невеликим винятком положень щодо підсудності справ зі співучастю. Як зазначають автори, положення про юрисдикцію та виконання судових рішень не були включені до Правил передусім з огляду на те, що регламентами ЄС про юрисдикцію та виконання судових рішень, а також деякими конвенціями вони вирішені доволі ефективно, зокрема щодо правил визначення юрисдикції судів третіх держав; водночас модифіковані правила щодо транскордонних питань, на переконання авторів, можуть стати найкращим шляхом подальшої гармонізації цивільного процесу в

межах ЄС, зокрема в питаннях внутрішньої юрисдикції судів (domestic territorial jurisdiction) та міжнародної юрисдикції (international jurisdiction). Зазначене можна визнати достатньо виправданим, адже відсутність положень про юрисдикцію та виконання судових рішень у Правилах істотно впливатиме на їхню загальну ефективність у разі застосування або може призвести до порушення комплексності в разі такого доповнення. Принагідно слід зауважити, що навіть безпосередні розробники Правил – члени робочих груп у дискусіях висловлювали зауваження щодо обсягу Правил, які значно перевищують, наприклад, Правила ALI-UNIDROIT. Водночас міра деталізація норм, що регулюють процесуальні відносини, у кожному окремому випадку потрібна різна.

Хочу висловити щире сподівання, що за допомогою всіх наших зусиль зреалізується висловлена у 1977 р. на Першому Всесвітньому конгресі IAPL Towards a Justice with a human face пропозиція професора Марселя Сторма про єдиний європейський кодекс цивільного судочинства, ураховуючи те, що в Європейській конвенції закріплено право кожного на справедливий розгляд справи в суді і виходячи з того, що в Європі поділяють єдині цінності та підходи до рівного доступу правосуддя для всіх.

Щиро сподіваюся, що видання буде корисним на подальшому успішному шляху України до Європейського Союзу!

**Ірина ІЗАРОВА,
наукова редакторка, докторка юридичних наук, професорка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

ПЕРЕДМОВА³

У 2004 році Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (UNIDROIT⁴) разом з Американським інститутом права (ALI) опублікували Принципи транскордонного цивільного процесу ALI-UNIDROIT. Ці принципи пропонували модель балансу між різними правовими системами та традиціями, але вони не були пристосовані до вимог окремих регіонів світу, особливо до специфіки європейських правових систем. Ось чому Європейський інститут права (ELI) та Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (UNIDROIT) об'єднали зусилля для розроблення цих Модельних європейських правил цивільного процесу ELI-UNIDROIT⁵. Ідея полягала в тому, щоб вийти за рамки формулювання принципів та розробити більш детальні правила з огляду на наявні правові інструменти рівня ЄС, європейські правові традиції та сучасні реформи у сфері права в Європі, щоб створити рамкову основу та джерело натхнення для широкого кола суб'єктів, особливо законодавців та політиків. Ця амбітна ідея вилилася в документ, який ми маємо честь представити.

Проект започатковано під час міжнародного семінару у Відні в жовтні 2013 року, який ініціювали колишній Генеральний секретар UNIDROIT Хосе Анхель Естрелла-Фарія та тодішня віцепрезидентка ELI, співавторка цієї передмови Крістіане Вендехорст. Наполеглива робота тривала впродовж понад семи років, близько п'ятдесяти

³ Редакторка передмови, преамбули, глави 1 розділу I "Загальні положення" – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ірина Ізарова; далі – її зауваження та примітки як редактора.

⁴ У літературі також використовують аббревіатури УНІДРУА (UNIDROIT), АЛІ-УНІДРУА (ALI-UNIDROIT), ЕЛІ-УНІДРУА (ELI-UNIDROIT).

⁵ У межах цих Правил автори не завжди чітко дотримуються єдиного підходу до назви Правил – використовують поняття *Model European Rules of Civil Procedure* та *ELI-UNIDROIT Model Rules of European Civil Procedure*. По суті, такі дві назви можна сприймати як відображення двох підходів до ролі та значення цих Правил – запровадження єдиних модельних правил європейського цивільного процесу як єдиного наднаціонального особливого процесуального режиму, що діє в державах-членах ЄС, або як європейські модельні правила цивільного процесу, тобто правила, які можуть бути застосовані в європейських країнах. З огляду на зміст Правил та викладені у преамбулі положення ми пропонуємо використовувати назву "Модельні європейські правила цивільного процесу".

міжнародних експертів з Європи та за її межами, а також представників численних установ та організацій було залучено до цієї інтенсивної колективної діяльності, що охоплює комплексно цивільне судочинство, починаючи із вручення документів учасникам справи та закінчуючи апеляційним переглядом, включно з дослідженням окремих видів колективних проваджень.

У розпал пандемії Covid-19, яка стала однією з найнебезпечніших для людства хвороб і передумовою економічної та соціальної криз, які наш континент переживатиме протягом багатьох поколінь, ELI та UNIDROIT продовжували свою діяльність у напрямі подальшої уніфікації та модернізації правових норм. 15 липня 2020 р. Рада ELI, 5 серпня 2020 р. – члени ELI, а трохи пізніше – 24 вересня 2020 р. – Рада керівників UNIDROIT офіційно затвердили Модельні правила цивільного процесу ELI-UNIDROIT, успішно завершивши спільний проєкт, який являє собою унікальний приклад співпраці між ELI та UNIDROIT та демонструє потенціал для нових проєктів у майбутньому.

Ми із задоволенням висловлюємо глибоку вдячність та захоплення відмінною роботою, виконаною всіма учасниками. Напевно, буде справедливо почати з членів Керівного комітету, до складу якого входять представники обох організацій (Ремо Капоні та Джон Сорабджі від ELI, Рольф Штюрнер від UNIDROIT) під професійним керівництвом колишньої Президентки ELI Діани Валліс та заступниці Генерального секретаря UNIDROIT Анни Венеціано. Особливі слова вдячності також висловлюємо співдоповідачам Координаційної групи, співдоповідачам та загалом членам дев'яти робочих груп, які взяли участь у дослідженні та розробленні Правил та коментарів. Оскільки це двомовний текст, передаємо *un grand merci* французькій робочій групі, члени якої забезпечили відповідність французької версії букві закону. Звичайно, усі залучені експерти заслуговують на окрему подяку, але з очевидних причин ми повинні обмежитися лише посиланням на повний перелік імен та афіліацій учасників, який відкриває цю публікацію. Саме такий початок публікації не лише визнає їхню безцінну роботу, а й також є свідченням рівня експертів, яких нам пощастило залучити до цього проєкту. Нарешті, ми вдячні представникам організацій-спостерігачів та радникам, спеціальні знання яких забезпечили високий якісний рівень проєкту.

Насамкінець ми хочемо висловити вдячність тим, хто протягом багатьох років підтримував команду проєкту в наших секретаріатах, а це, зокрема, від UNIDROIT – Валентіна Вігано, яка була координаторкою проєктної організації, та Ізабель Дюбуа, а також Франсуаза Гін; від ELI – Аліна Ленгель, Аді Бікіч, Ала Криніцкете та Томаш Дудек. Окремі слова подяки Лені Петерс від UNIDROIT за редакційну роботу над проєктом і Фредеріке Местре та Марині Шнайдер за переклад коментарів французькою мовою.

Завершення цього проєкту – лише перший крок: ці Модельні правила мають ознаменувати початок нового шляху, захопливого курсу на досягнення більш гармонізованого та зручного для користувачів процесуального законодавства в Європі, що дозволить краще зрозуміти та вдосконалити процесуальні правила, що є особливо актуальним у часи, коли надзвичайні обставини можуть піддати процесуальні системи випробуванню. Хоча проєкт Модельних правил уже вплинув на дебати щодо реформування законодавства та розроблення гармонізованих правил, ми впевнені, що доопрацьований документ отримає подальше поширення та впровадження як передова практика в галузі цивільного судочинства для національних законодавців і міжнародних політиків у Європі та за її межами.

Відень / Рим, січень 2021 року

Проф. Крістіане Вендехорст, Президентка ELI
Проф. Марія К'яра Малагуті, Президентка UNIDROIT
Проф. Ігнасіо Тірадо, Генеральний секретар UNIDROIT

ВСТУП

Вступ зазвичай пишуть автори роботи – це роль, на яку ми не претендуємо щодо Модельних європейських правил цивільного процесу ELI-UNIDROIT. Можна сказати, що ми діяли як постійні відправні орієнтири, відповідно представляючи кожен з наших інституцій від початку й до кінця, і саме в цій якості ми пишемо вступ.

Коли понад сім років тому розпочався цей проєкт, ніхто з нас не міг передбачити, якої глибини та масштабів набуде ця робота. Від початкової ідеї перетворення Принципів транснаціонального цивільного процесу ALI-UNIDROIT на Правила, що стосуються європейського континенту, цей документ, хоч і не створювався спеціально як модельний кодекс, виріс у вражаючу кількість сторінок правил і коментарів, починаючи із загальних положень та охоплюючи провадження в першій інстанції (співпраця сторін і суду, клопотання, вручення документів та належне повідомлення, *lis pendens*, підготовка справи до розгляду, доступ до інформації та збирання доказів, судові рішення та їхні наслідки). Також розглянуто тимчасові та запобіжні заходи, оскарження, колективне відшкодування та судові витрати.

Ми хотіли б повторити слова захоплення та подяки Генерального секретаря UNIDROIT і президентів UNIDROIT та ELI нашим колегам – членам Керівного комітету й усім авторам цього документа. Ми також хотіли б висловити вдячність усім, хто в тій чи іншій якості брав участь в обговореннях, семінарах та інших практичних заходах, ділився своїми коментарями та знаннями, включно з інституційними спостерігачами та інституційними органами ELI та UNIDROIT (Рада та консультативні органи правління ELI, Рада керівників UNIDROIT). Нарешті, ми ніколи б не змогли завершити роботу над документом без відданої допомоги з боку UNIDROIT та персоналу ELI протягом багатьох років.

Це був неабиякий шлях, і за цей час ми виробили певні методи роботи і, можна навіть сказати, певні традиції в команді. Найяскравішими подіями для всіх учасників були зустрічі, що відбувалися двічі на рік, організовані UNIDROIT на віллі Альдобрандіні в Римі та ELI у Відні, а також у співпраці з іншими організаціями (зокрема з ERA у Трирі). Було багато цікавих дискусій, іноді досить палких, які спонукали нас досягати

компромісу або краще розуміти цінність різних підходів у різних правових системах.

Результат таких обговорень – Модельні правила європейського цивільного процесу ELI-UNIDROIT – можливо, не читатимуть від початку до кінця; різні читачі будуть зацікавлені в різних частинах, специфічних для їхньої власної практики, досліджень або потреб. Однак ми сподіваємося, що дивовижні наукові дослідження та багатий практичний досвід, які були використані в цьому документі, стануть як натхненням, так і стимулом для науковців, політиків і практиків на європейському континенті та за його межами, оскільки це може бути віхою, а не кінцевою точкою в пошуках сучасних ефективних і справедливих норм цивільного процесу.

Січень 2021 року

**Діана П. Валліс
Анна Венеціано**

УЧАСНИКИ ПРОЄКТУ

Керівний комітет та робочі групи

КЕРІВНИЙ КОМІТЕТ

Співголови

Хосе Анхель ЕСТРЕЛЛА-ФАРИЯ – Генеральний секретар UNIDROIT (співголова до липня 2018 року)

Анна ВЕНЕЦІАНО – заступниця Генерального секретаря (співголова із серпня 2018 року)

Діана ВАЛЛІС – Президентка Європейського інституту права; адвоката та медіаторка; Університет Халла

Члени, представники Європейського інституту права (EII)

Ремо КАПОНИ – Університет Флоренції

Джон СОРАБДЖІ – головний юридичний радник голови Верховного суду та голови Апеляційного суду (цивільне відділення); Лондонський університетський коледж

Члени, представники UNIDROIT

Рольф ШТЮРНЕР – Університет Фрайбурга; колишній суддя Штутгартського та Карлсруезького апеляційних судів та колишній співдоповідач Принципів ALI/UNIDROIT

Анна ВЕНЕЦІАНО – заступниця Генерального секретаря UNIDROIT

РОБОЧІ ГРУПИ⁶

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОКАЗІВ

Співдоповідачі

Ніл ЕНДРЮС – Кембриджський університет; раніше входив до складу робочої групи ALI/UNIDROIT (співдоповідач до 2017 року)

Фернандо ГАСКОН-ІНЧАУСТІ – Мадридський університет Комплутенсе

⁶ У хронологічному порядку формування, крім Керівного комітету (члени якого перераховані на с. 15-16).

Члени

Лаура ЕРВО – Університет Еребру

Фредерік ФЕРРАН – Ліонський університет 3 імені Жана Мулена;
раніше входила до складу робочої групи ALI/UNIDROIT

Вікторія ХАРШАГІ – Католицький університет Петра Пазманя,
Будапешт

Міхаель ШТЮРНЕР – Констанцький університет; суддя
Карлсруезького апеляційного суду

ТИМЧАСОВІ ТА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНІ ЗАХОДИ

Доповідачі

Ніл ЕНДРЮС – Кембриджський університет; раніше входив до
складу робочої групи ALI/UNIDROIT (співдоповідач до 2016 року)

Жиль КУНІБЕРТІ – Університет Люксембурга (співдоповідач до
2016 року)

Ксандра КРАМЕР – Роттердамський університет імені Еразма
(доповідачка із серпня 2016 року)

Члени

Торбйорн АНДЕРССОН – Уппсальський університет

Ремо КАПОНІ – Університет Флоренції (співдоповідач із вересня
2016 року)

Фернандо ДЕ ЛА МАТА – Юридична школа ESADE Барселони;
Baker&McKenzie

Джон СОРАБДЖІ – головний юридичний радник голови
Верховного суду та голови Апеляційного суду; Лондонський
університетський коледж (з вересня 2016 року)

Алан УЗЕЛАЦ – Загребський університет

ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ ТА НАЛЕЖНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ

Доповідачі

Астрид ШТАДЛЕР – Констанцький університет

Ева СТОРСКРАББ – Уппсальський університет

Члени

Марко ДЕ КРІСТОФАРО – Падуанський університет

Еммануель ЖЕЛАН – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна

Венді КЕННЕТТ – Кардіффський університет

Дімітріос ЦІКРІКАС – Університет Афін

LIS PENDENS TA RES JUDICATA

Доповідачі

Фредерік ФЕРРАН – Ліонський університет 3 імені Жана Мулена (співдоповідачка); раніше входила до складу робочої групи ALI/UNIDROIT

Бургард ГЕСС – директор Інституту міжнародного, європейського та регулятивного процесуального права імені Макса Планка, Люксембург

Члени

Ніл ЕНДРЮС – Кембриджський університет; раніше входив до складу робочої групи ALI/UNIDROIT

Александр АРАБАДЖІЄВ – суддя Європейського суду правосуддя

Марко ДЕ КРИСТОФАРО – Падуанський університет

Таня ДОМЕЙ – Цюрихський університет

Фернандо ГАСКОН-ІНЧАУСТІ – Мадридський університет Комплутенсе

Калліоні МАКРІДУ – Університет імені Арістотеля, Салоніки

Яркко МЯНІСТІ – адвокат у Фінляндії

Карол ВЕЙЦ – Варшавський університет

ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ТА АДВОКАТІВ

Доповідачі

К. Г. (Ремко) ВАН РЕЄ – Маастрихтський університет

Алан УЗЕЛАЦ – Загребський університет

Члени

Еммануель ЖЕЛАН – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна

Бартош КАРОЛЬЧИК – DZP, Варшава

Вальтер Г. РЕБЕРГЕР – Університет Відня

Елізабетта СІЛЬВЕСТРИ – Університет Павії

Джон СОРАБДЖІ – головний юридичний радник голови Верховного суду та голови Апеляційного суду (цивільне відділення); Лондонський університетський коледж

Мане СТРАНДБЕРГ – Бергенський університет

РІШЕННЯ СУДУ

Доповідачі

К'яра БЕССО – раніше працювала в Туринському університеті; суддя Італійського Верховного суду

Крістоф А. КЕРН – Гайдельберзький університет

Члени

Лаура ЕРВО – Університет Оребру

Наталі ФРІСЕРО – Університет Ніцци

Ендрю ХІГГІНС – Оксфордський університет

Томас СУТТЕР-СОММ – Базельський університет

СТОРОНИ ТА КОЛЕКТИВНІ ПОЗОВИ

Доповідачі

Еммануель ЖЕЛАН – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна

Астрид ШТАДЛЕР – Констанцький університет

Члени

Вінсент СМІТ – Британський інститут міжнародного та порівняльного права; ESCP

Яніка ЦАНКОВА – Тілбурзький університет

Іштван ВАРГА – Юридичний факультет ELTE

Стефан ВУТ – Католицький університет Левена

ВИТРАТИ

Доповідачі

Пауль ОБЕРГАММЕР – Віденський університет

Ева СТОРСКРАББ – Уппсальський університет

Венді КЕННЕТТ – Кардіфський університет (співдповідачка з 2018 року)

АПЕЛЯЦІЇ

Доповідачі

Фредерік ФЕРРАН – Ліонський університет 3 імені Жана Мулена; раніше входила до складу робочої групи ALI/UNIDROIT

Крістоф А. КЕРН – Гайдельберзький університет

Члени

Фернандо ГАСКОН-ІНЧАУСТІ – Мадридський університет Комплутенсе

Магне СТРАНДБЕРГ – Бергенський університет

КООРДИНАЦІЙНА ГРУПА

Доповідачі

Лоїк КАДЬЄ – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна; Президент Міжнародної асоціації процесуального права (IAPL)

Ксандра КРАМЕР – Роттердамський університет імені Еразма

Члени, команда з остаточного редагування

Джон СОРАБДЖІ – головний юридичний радник голови Верховного суду та голови Апеляційного суду (цивільне відділення); Лондонський університетський коледж

Рольф ШТЮРНЕР – Університет Фрайбурга; колишній суддя апеляційних судів Штутгарта та Карлсруе, колишній співдоповідач Принципів ALI/UNIDROIT

Французька робоча група

Лоїк КАДЬЄ – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна; Президент Міжнародної асоціації процесуального права (IAPL)

Фредерік ФЕРРАН – Ліонський університет 3 імені Жана Мулена; раніше входила до складу робочої групи ALI/UNIDROIT

Еммануель ЖЕЛАН – Паризький університет 1 Пантеон-Сорбонна

СПОСТЕРІГАЧІ

Американський інститут права (ALI)
Американська асоціація міжнародного приватного права (ASADIP)
Асоціація міжнародного арбітражу (AIA)
Суд Європейського Союзу (CJEU)
Рада адвокатських палат та правових товариств Європи (CCBE)
Рада нотаріатів Європейського Союзу (CNUE)
Європейська комісія (EC)
Європейський парламент
Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ)
Гаазька конференція з приватного міжнародного права (HCCH)
Міжнародна асоціація юристів (UIA)
Міжнародна асоціація молодих юристів (AIJA)
Міжнародна асоціація адвокатів (IBA)
Комітет із судочинства Міжнародної асоціації адвокатів (IBA)
Арбітражний комітет Міжнародної асоціації адвокатів (IBA)
Міжнародна асоціація процесуального права (IAPL)
Міжнародний союз судових виконавців (UIHJ)
Інститут імені Макса Планка в Люксембурзі

ЧЛЕНИ КОНСУЛЬТАТИВНОГО КОМІТЕТУ⁷

Тереза Арруда АЛЬВІМ-ВАМБІЄР – професорка Папського католицького університету Сан-Пауло (PUC-SP); партнерка фірми Wambier & Arruda Alvim Wambier, Бразилія.

Олександр АРАБАДЖІЄВ – суддя Суду Європейського Союзу

Стефанія БАРИАТТИ – професорка міжнародного права, Міланський університет (Італія); членкиня Ради керівників UNIDROIT

Нурія БОУЗА-ВІДАЛ – професорка приватного міжнародного права, юридичний факультет Університету імені Помпеу Фабри, Барселона (Іспанія); колишня членкиня Ради керівників UNIDROIT

Анна ЕНГЕЛЬГАРД-БАРФІЛД – адвокатка в Німеччині (Гамбург) та США

Міхаель ЕЛМЕР – віцепрезидент Вищого морського та комерційного суду, Копенгаген; співзасновник та віцепрезидент Асоціації європейських суддів з конкурентного права; колишній член Ради керівників UNIDROIT

Б. Бахадір ЕРДЕМ – професор права, Стамбульський університет; юрист, Стамбул (Туреччина); колишній член Ради керівників UNIDROIT

Антоніо ГІДІ – професор, юридичний факультет Сиракузького університету

Петер ГОТТВАЛЬД – професор приватного права, приватного міжнародного права та цивільного процесуального права, Університет Регенсбурга

Джеффрі К. ХАЗАРД-мол. – професор Правової школи Пенсильванського університету, колишній директор ALI

Крістофер ХОДЖЕС – професор Центру соціо-правових досліджень Оксфордського університету; Роттердамського університету імені Еразма

Самюель ІССАХАРОФФ – професор цивільного процесу та конституційного права у Нью-Йоркському університеті; практик

⁷Список містить інформацію про афіліації радників на момент їхнього призначення.

Оле ЛАНДО – професор-емерит Копенгагенської бізнес-школи, Фредеріксберг (Данія); засновник і голова Комісії з європейського контрактного права (CECL); колишній член робочої групи UNIDROIT з міжнародних комерційних контрактів

Річард (Рік) МАРКУС – професор Каліфорнійського університету, Гастінзький юридичний коледж

Пол МЕТТЬЮС – голова Високого суду Англії та Уельсу, Канцлерське відділення; співавтор провідного англійського посібника з питань розкриття доказів; за сумісництвом професор Королівського коледжу в Лондоні

Хосе Антоніо МОРЕНО-РОДРИГЕС – професор права; адвокат, Асунсьйон (Парагвай); член Арбітражного суду Міжнародної торгової палати; член Керівної ради UNIDROIT

Андраш ОСТОВИЦ – керівник факультету права Університету реформатської церкви імені Каролі Гаспара в Угорщині, Будапешт

Едуардо ОТЕЇЗА – президент Ібероамериканського інституту процесуального права

Моніка ПАУКНЕРОВА – професорка Карлового університету, Прага; членкиня Керівної ради UNIDROIT

Томас ПФАЙФЕР – професор приватного права, міжнародного приватного права та цивільного процесуального права, Гайдельберзький університет

Джудіт РЕЗНИК – професорка, професорка права Єльського університету

Марко Антоніо РОДРИГЕС – професор Ріо-де-Жанейрського державного університету

Раффаеле САБАТО – суддя Верховного суду Італії; член правління Італійської вищої школи суддівства

Хорхе Санчес КОРДЕРО-ДАВІЛА – директор Мексиканського центру єдиної правової норми; професор; нотаріус, Мехіко (Мексика); член Керівної ради UNIDROIT

Елізабет СТОНГ – суддя з банкрутства Східного округу Нью-Йорку; голова комітету з альтернативного врегулювання спорів Нью-Йоркської міської адвокатської палати та заступниця голови комітету з юстиції

Марсель СТОРМ – адвокат; професор Гентського університету; член Гентської адвокатської палати

Стейсі СТРОНГ – Центр вивчення врегулювання спорів,
Університет Міссурі

Ніколо ТРОКЕР – професор порівняльного права, Університет
Флоренції

Веріка ТРСТЕНЯК – професорка європейського права на
юридичному факультеті Віденського університету; генеральна
адвокатка Суду справедливості ЄС (2006–2012)

Боб ВЕССЕЛС – професор-емерит міжнародного права з питань
інсольвенції, Лейденський університет

ПОВНІ ТА КОРОТКІ НАЗВИ, АБРЕВІАТУРИ

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

РАУНД БАГАТОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПЕРЕГОВОРІВ В УРУГВАЇ

Марракешська угода про заснування Світової організації торгівлі (1994), додаток 1С, Про деякі питання торгівлі у сфері прав інтелектуальної власності	Угода про заснування СОТ
--	-----------------------------

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА КОМІСІЯ (ЄЕК) ООН

Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) (Женева, 1956)	КДПВ
--	------

ГААЗЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Конвенція про вручення за кордоном судових і несудових документів у цивільних і торговельних справах від 15 листопада 1965 року (Гаазька конвенція про вручення документів 1965 року)	Гаазька конвенція про вручення документів 1965 року
Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах від 18 березня 1970 року	Гаазька конвенція про отримання доказів 1970 року
Конвенція про міжнародний доступ до правосуддя від 25 жовтня 1980 року	Гаазька конвенція про доступ до правосуддя 1980 року
Конвенція про угоди про вибір суду від 30 червня 2005 року	Гаазька конвенція про вибір суду 2005 року
Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах від 2 липня 2019 року	Гаазька конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень 2019 року; Конвенція про судові рішення

ЮНСІТРАЛ

Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний комерційний арбітраж від 1985 року зі змінами, прийнятими у 2006 році

Типовий закон ЮНСІТРАЛ

РАДА ЄВРОПИ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року

Європейська конвенція з прав людини

Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства від 7 червня 1968 року, ухвалена Радою Європи за реєстровим номером 62

Конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства від 1968 року

Рекомендація № R(84)5 щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя від 1984 року

Рекомендація R(84)5

Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів

Рекомендація R(2000)21

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

1. Конвенції

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року

Європейська конвенція з прав людини 1950 року

Брюссельська конвенція про міжнародну підсудність та виконання судових рішень з цивільних і торговельних справ 1968 року

Брюссельська конвенція 1968 року

Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року

Європейська хартія основних прав 2000 року

Луганська конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах 2007 року

Конвенція Лугано 2007 року

Угода про Європейський Союз 2012 року
Угода про функціонування Європейського Союзу 2012 року

Угода ЄС 2012 року
Угода про функціонування ЄС 2012 року

Угода про Єдиний патентний суд 2013 року

Угода про Єдиний патентний суд

2. Регламенти

Регламент Ради ЄС № 1348/2000 від 29 травня 2000 року про порядок вручення в державах-членах судових і позасудових документів у цивільних і комерційних справах

Регламент про вручення документів

Регламент (ЄС) № 1215/2012 3та Ради ЄС від 12 грудня 2012 року про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах (оновлений)

Брюссель I (оновлений), або Брюссельський регламент I bis, або Регламент про юрисдикцію і виконання

Регламент Ради ЄС № 2201/2003 від 27 листопада 2003 року щодо юрисдикції, визнання та виконання судових рішень з питань шлюбних відносин та батьківських обов'язків, що скасовує Регламент Ради ЄС № 1347/2000

Брюссельський регламент II bis

Регламент Ради ЄС № 1206/2001 від 28 травня 2001 року про співпрацю між судами держав-членів щодо збирання доказів у цивільних або комерційних справах

Регламент про докази

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 805/2004 від 21 квітня 2004 року про Європейський виконавчий документ (ЄВД) щодо незаперечних вимог

Регламент про виконавчий документ

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 1896/2006 від 12 грудня 2006 року про запровадження процедури видачі Європейського судового наказу про стягнення коштів (ЄСН)

Регламент про судовий наказ

Регламент (ЄС) № 861/2007 Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про Європейське провадження з вирішення дрібних спорів

Регламент про вирішення дрібних (малозначних) спорів

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 864/2007 від 11 липня 2007 року про право, застосовне до недовірних зобов'язань (Рим II)

Римський регламент II

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 1393/2007 від 13 листопада 2007 року про вручення судових та позасудових документів у державах-членах у цивільних і комерційних справах та скасування Регламенту Ради ЄС № 1348/2000

Регламент про вручення документів

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 593/2008 від 17 червня 2008 року про право, застосовне до договірних відносин (Рим I)

Римський регламент I

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 655/2014 від 15 травня 2014 року про запровадження процедури видачі Європейського наказу про забезпечення вимог для полегшення стягнення боргів у цивільних і комерційних справах транскордонного характеру

Регламент про Європейський наказ про забезпечення вимог

Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту № 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)

Загальний регламент про захист даних

3. Директиви

Директива 98/5/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 лютого 1998 року про сприяння здійсненню адвокатської діяльності на постійній основі в державі-члені, відмінній від тієї, у якій отримано кваліфікацію

Директива 98/5/ЄС

Директива 2004/48/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності

Директива про захист прав інтелектуальної власності

Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 21 травня 2008 року про основні засади медіації у цивільних та комерційних справах

Директива про медіацію

Директива 2009/22/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 23 квітня 2009 року про судові накази щодо захисту інтересів споживачів (кодифікована версія)

Директива про захист прав споживачів

Директива 2013/11/ЄС про способи альтернативного вирішення спорів у справах за участю споживачів

Директива про АВС

Директива 2014/104/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 26 листопада 2014 року про окремі правила врегулювання спорів, що стосуються порушення конкурентного права держав-членів та Європейського Союзу, та врахування національного законодавства

Директива про порушення конкурентного права

Директива (ЄС) 2016/943 Європейського парламенту та Ради ЄС від 8 червня 2016 року про захист нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) від їх неправомірного набуття, використання та розкриття

Директива про комерційну таємницю

4. Рекомендації

Рекомендація Комісії від 11 червня 2013 року про загальні принципи механізмів судових заборон та колективних відшкодувань в державах-членах щодо порушень прав, наданих згідно з правом Союзу (2013/396/ЄС)

Рекомендація 2013/396

5. Правила процедури

Правила процедури Єдиного патентного суду 2015 року

Правила Єдиного патентного суду 2015 року

6. Пропозиції

Пропозиції до Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС про представницькі дії у справах про захист колективних інтересів споживачів та скасування Директиви 2009/22/ЄС

Пропозиції 2018 року

МІЖНАРОДНА ТОРГОВА ПАЛАТА

Правила арбітражу ICC (2017)

Правила арбітражу ICC (2017)

МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ ЮРИСТІВ (ІВА)

Правила ІВА щодо збирання доказів у міжнародному арбітражі (2010)

Правила ІВА щодо доказів

Міжнародні принципи ІВА поведінки в юридичній професії (2011)

Принципи ІВА поведінки в юридичній професії

АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (ІЛА)

Принципи ІЛА щодо тимчасових та захисних заходів у міжнародному судочинстві 1996 року

Гельсінські принципи

РАДА АДВОКАТІВ ТА ПРАВОВИХ ТОВАРИСТВ ЄВРОПИ (ССВЕ)

Кодекс поведінки європейських адвокатів, ухвалений Радою адвокатів та правових товариств Європи

Кодекс поведінки ССВЕ

Хартія основних принципів європейської адвокатської професії та Кодекс поведінки європейських адвокатів (2019)

Хартія

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Австрія

Цивільний процесуальний кодекс (*Zivilprozessordnung, ZPO*)

ЦПК Австрії

Бельгія

Цивільний процесуальний кодекс
(*Code de procédure civile*)

ЦПК Бельгії

Болгарія

Цивільний процесуальний кодекс
(*Граждански Процесуален кодекс*)

ЦПК Болгарії

Кіпр

Цивільні процесуальні правила
(*Θεσμοί Πολιτικής Δικονομίας*)

ЦПП Кіпру

Чеська Республіка

Цивільний процесуальний кодекс
(*Občanský soudní řád*)

ЦПК Чеської Республіки

Англія

Цивільні процесуальні правила
(*Civil Procedure Rules*)

ЦПП Англії

Естонія

Цивільний процесуальний кодекс
(*Tsiviil kohtumenetluse seadustik*)

ЦПК Естонії

Фінляндія

Кодекс судової процедури
(*Oikeudenkäymiskaari*)

КСП Фінляндії

Франція

Цивільний процесуальний кодекс
(*Code de procédure civile*)

ЦПК Франції

Кодекс споживача Франції
(*Code de la Consommation*)

КС Франції

Німеччина

Цивільний процесуальний кодекс
(*Zivilprozessordnung, ZPO*)

ЦПК Німеччини

Закон про недобросовісну конкуренцію
(*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb, UWG*)

Закон Німеччини про
недобросовісну
конкуренцію

Закон про модельні судові провадження у спорах, що виникають відповідно до законодавства про фінансові ринки (*Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtliche Streitigkeiten, KapMuG*)

Греція

Цивільний процесуальний кодекс (*Code of Civil Procedure*)

Угорщина

Цивільний процесуальний кодекс (*Törvény a polgári perrendtartásról*)

Ірландія

Наказ 101 про Правила окружного суду (*Order 101 of the District Court Rules*)

Наказ 86А про Правила вищих судів (*Order 86A of the Rules of Superior Courts*)

Італія

Цивільний процесуальний кодекс (*Codice di Procedura Civile*)

Нідерланди

Цивільний процесуальний кодекс (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*)

Правила роботи Міжнародних палат Амстердамського окружного суду та Апеляційного суду (NCC)

Закон про колективні врегулювання спорів 2005 року (*Wet collectieve afwikkeling van massaschades, 2005*)

Закон Німеччини про модельні судові провадження

ЦПК Греції наприклад, Belgium CCP Sec. 813; Bulgaria CCP Sec. 225; Hungary CCP Sec. 55, 56; Sweden CJP Sec. 10

ЦПК Угорщини

Правила окружних судів Ірландії

Правила вищих судів Ірландії

ЦПК Італії

ЦПК Нідерландів

Правила роботи Міжнародних палат судів у Нідерландах

Закон Нідерландів про колективні врегулювання спорів

Норвегія

Закон про спори
(*Lov om mekling og rettergang i sivile tvister*
(*tvisteloven*))

Закон Норвегії про
спори

Іспанія

Закон про цивільну процедуру
(*Ley de Enjuiciamiento Civil, L.E.C*)

Закон Іспанії про
цивільну процедуру

Швеція

Судово-процесуальний кодекс
(*Rättegångsbalken, Code of Judicial Procedure*
(*CJP*))

СПК Швеції

Швейцарія

Федеральний цивільний процесуальний
кодекс (*Zivilprozessordnung, ZPO*)

ЦПК Швейцарії

Сполучені Штати Америки

28 Кодекс США § 1782. Допомога іноземним
та міжнародним трибуналам і сторонам у
провадженнях у таких трибуналах

28 Кодекс США § 1782

Колегія суддів у провадженнях, що
здійснюються в кількох різних округах
(28 Кодекс США § 1407)

28 Кодекс США § 1407

Принципи транснаціонального цивільного
процесу ALI/UNIDROIT

Принципи
ALI/UNIDROIT

Дослідження доповідачів, *Правила*
транснаціонального цивільного процесу,
вступ у Принципах транснаціонального
цивільного процесу ALI/UNIDROIT (2006)

Транснаціональні
правила цивільного
процесу (дослідження
доповідачів), *Правила*

Marcel STORME (ed.), *Rapprochement du Droit*
Judiciaire de L'Union européenne/
Dordrecht / Boston / London: Martinus Nijhoff
Publishers 1994 (The Storme Report).
(Зближення судового права в
Європейському Союзі, Звіт Сторма)

Звіт Сторма

Європейський суд з прав людини

ЄСПЛ

Європейський суд правосуддя

ЄСП

Суд правосуддя Європейського Союзу

Суд правосуддя ЄС

I. ІСТОРИЯ ПРОЄКТУ

1. У 2004 році Американський інститут права (ALI) та Міжнародний інститут уніфікації приватного права (UNIDROIT) ухвалили Принципи транскордонного цивільного процесу ALI/UNIDROIT⁸. Вони були покликані зменшити вплив розбіжностей між правовими системами в судових провадженнях з розгляду транскордонних комерційних справ. Їхньою метою було запропонувати модель універсального провадження, яка відповідала б основним елементам належної судової процедури. Принципи супроводжувалися Правилами транскордонного цивільного процесу, які офіційно не були ухвалені UNIDROIT та ALI⁹, але представляли собою певну модель імплементації Принципів, містили більш детальну інформацію та ілюстрували, яким чином Принципи можуть бути впроваджені у процесуальні правила. Передбачалося, що Правила розглядатимуть як для ухвалення, так і "для подальшої адаптації в різних правових системах", і, поряд із Принципами, вони могли б становити "модель для реформування внутрішнього законодавства"¹⁰.

⁸ *ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure* (Cambridge University Press) (2006), <https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>

⁹ Reporters' Study, *Rules on Transnational Civil Procedure, Introductory Note*, in ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure (2006) (The Transnational Rules of Civil Procedure (Reporters' Study) Rules, at 99.

¹⁰ Результати науково-практичної конференції були опубліковані в *Uniform Law Review* Vol.19 No. 2, 2014, 171–328 as follows: D. Wallis, *Introductory remarks on the ELI-UNIDROIT project*; G. Hazard, *Some preliminary observations on the proposed ELI/UNIDROIT civil procedure project in the light of the experience of the ALI/UNIDROIT project*; S. Prechal & K. Cath, *The European acquis of civil procedure: constitutional aspects*; T. Pfeiffer, *The contribution of arbitration to the harmonization of procedural laws in Europe*; X. E. Kramer, *The structure of civil proceedings and why it matters: exploratory observations on future ELI-UNIDROIT European rules of civil procedure*; N. Trocker, *From ALI-UNIDROIT Principles to common European rules on access to information and evidence? A preliminary outlook and some suggestions*; L. Cadiet, *The ALI-UNIDROIT project: from transnational principles to European rules of civil procedure : Public Conference, opening session, 18 October 2013*; N. Andrews, *Fundamentals of costs law: loser responsibility, access to justice, and procedural discipline*; M. Kengyel, *Transparency of assets and enforcement*; R. Stürner, *Principles of European civil procedure or a European model code?; Some considerations on the joint ELI-UNIDROIT project*; а також у *Uniform Law Review* Vol.19 No. 3, 2014, 329–364: I. N. Tzankova, *Case Management: The Stepchild of Mass Claim Dispute Resolution*; E. Storskrubb, *Due notice of proceedings: present and future*.

2. 18–19 жовтня 2013 року Європейський інститут права (ELI) та UNIDROIT провели спільну науково-практичну конференцію у Відні (Австрія), яка мала на меті первинний аналіз низки різноманітних тем – від вручення судових документів до виконавчого провадження – для визначення найбільш перспективних питань та найкращого методологічного підходу до розроблення спільного проєкту в галузі процесуального права¹¹. У 2014 році обидві організації вирішили співпрацювати в напрямі розроблення Європейських правил цивільного процесу на основі Принципів ALI/UNIDROIT, переглянутих у світлі інших правових джерел, таких як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (Європейська конвенція з прав людини), Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року, розширеного *acquis* від загальнообов'язкового законодавства ЄС, загальних традицій європейських країн, роботи Комісії Сторма та інших відповідних європейських та міжнародних джерел, незалежно від того, чи є вони обов'язковими, чи необов'язковими. Цей спільний проєкт ELI-UNIDROIT розглядали як засіб для створення корисного інструмента, який сприятиме збільшенню узгодженості європейського цивільного процесуального права¹². Водночас, на думку UNIDROIT, проєкт не лише сприяв реалізації Принципів ALI/UNIDROIT, а й став важливим першим кроком на шляху до подальшого розвитку регіональних проєктів, у кожному з яких ці Принципи могли б адаптуватися до особливостей регіональних правових культур. Після рішення розпочати проєкт ELI та UNIDROIT створили Керівний комітет під головуванням колишнього Президента ELI та колишнього Генерального секретаря UNIDROIT, який складався з представників обох організацій.

II. АРХІТЕКТУРА ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТУ

3. Над розробленням Правил та супровідних коментарів працювало кілька робочих груп (РГ), кожній з яких було доручено

¹¹ Marcel Storme (ed.), *Rapprochement du Droit Judiciaire de L'Union européenne / Approximation of Judiciary Law in the European Union*, Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers 1994 at 61 (Звіт Сторма).

¹² Сфера застосування проєкту була зосереджена на європейському цивільному процесуальному праві, а не цивільному процесуальному праві Європейського Союзу.

розробити регіональні правила за основними темами, охопленими Принципами ALI/UNIDROIT. Крім того, Керівний комітет вирішив розробити правила щодо перегляду судових рішень. Отже, було створено дев'ять робочих груп (у хронологічному порядку): "Доступ до інформації та доказів"; "Забезпечувальні заходи"; "Вручення судових документів та належне повідомлення про розгляд справи"; "*Lis pendens* та *res judicata*"; "Обов'язки сторін та представників"; "Сторони та колективний позов"; "Судові рішення"; "Витрати" та "Оскарження" (перегляд)¹³. Щоб забезпечити ефективну роботу над проектом і дати можливість членам тих робочих груп, які розпочали роботу вже на перших етапах, приєднатися до наступних груп та передати їм свій досвід, з 2014 по 2019 рік робочі групи працювали поетапно. У кожній групі були представники різних європейських правових традицій.

4. Завданням робочих груп було підготувати проекти Правил та супровідні коментарі. Проекти було розглянуто на щорічних пленарних засіданнях Керівного комітету та засіданнях доповідачів і членів робочих груп, які проводили обидві організації-співорганізатори.

5. Нарешті, була створена загальна Координаційна група, яка мала на меті консолідувати тексти робочих груп, контролювати межі та загальну структуру остаточного варіанту Правил та коментарів, а також забезпечити узгодженість та уникнути прогалин щодо аспектів, які зазначені робочі групи могли не висвітлити. Також було запропоновано зробити французький переклад Правил, щоб забезпечити наявність паралельних текстів.

6. Із самого початку в пленарних засіданнях брала участь низка інституційних спостерігачів, зокрема від Гаазької конференції з міжнародного приватного права (НССН), європейських інституцій (Європейської комісії, Європейського парламенту та Суду Європейського Союзу), різних професійних асоціацій та науково-дослідницьких установ, як-от Інститут європейського процесуального права імені Макса Планка (Max Planck Institute for European Procedural Law), а також Американський інститут права (American Law Institute, ALI).

7. Крім того, було складено список радників з академічних кіл та з кіл професійних юристів, серед яких були члени Ради керівників

¹³ Повний список учасників див. вище, у розділі "Учасники проекту".

UNIDROIT. Своєю чергою ELI створив Консультативний комітет (КК) та призначив двох експертів проекту (Раффаеле Сабато – Верховний суд Італії та та Маттіаса Сторма – Левенський університет, голова КК).

III. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОЄКТУ

8. Було ухвалено спільну методологію роботи для всіх робочих груп проекту. Основною робочою мовою була англійська, хоча групи могли використовувати інші мови¹⁴. Деякі робочі групи підготували документи французькою та італійською мовами¹⁵. Передбачалося, що крім варіантів англійською та французькою мовами, фінальні версії Правил та коментарів буде перекладено на низку європейських мов. Паралельна робота над проектом також проводилася з метою підвищення чіткості, оскільки це висвітлювало мовну неоднозначність, а отже, допомагало робочим групам підготувати Правила та коментарі, які були максимально зрозумілими.

9. Методологічний підхід до розроблення Правил був визначений Керівним комітетом від початку роботи. Ні розроблення комплексу правил, що відтворюють загальні практики, тобто "переформулювання" Європейського цивільного процесу, ані розроблення комплексу правил, заснованих на пануванні підходів різних європейських юрисдикцій або на основі компромісу, не були обрані за мету. Метою проекту було розроблення набору найкращих правил для майбутнього розвитку Європейського цивільного процесу¹⁶.

10. Отже, робочі групи, узявши за вихідну точку Принципи ALI/UNIDROIT, застосовували різні підходи, що відображають різні європейські правові традиції, шляхом аналізу процесуальних

¹⁴ Детальнішу інформацію стосовно методології див. J. Sorabji, *The ELI-UNIDROIT Project – An Introduction and an English Perspective* in A. Nylund & M. Strandberg (eds), *Civil Procedure and the Harmonisation of Law* (Intersentia, 2019) at 46–50.

¹⁵ Деякі робочі групи також підготували проекти іспанською та польською мовами.

¹⁶ Див. R. Stürner, *Principles of European civil procedure or a European model code? Some considerations on the joint ELI-UNIDROIT project*, (2014) *Uniform Law Review* 322, 324.

кодексів та правил європейських країн, як закріплених у законодавстві, так і розроблених у судовій практиці. При цьому вони врахували відповідне законодавство Європейського Союзу. Вони також аналізували, де це доречно, інші законодавчі джерела, наприклад, джерела міжурядових організацій, таких як НСН. Також було розглянуто, де це було доречно, роботу Комісії Сторма¹⁷, положення Європейської конвенції з прав людини та Рекомендації Ради Європи (84)5¹⁸, Хартію основних прав Європейського Союзу. У світлі цих розглядів наявних положень робочі групи визначили оптимальний для застосування підхід і підготували проекти Правил та коментарів. Надалі проекти підлягали обговоренню на пленарних засіданнях, на відкритих конференціях¹⁹ та зустрічах з інституціями Європейського Союзу²⁰, а також під час засідань Ради керівників UNIDROIT та щорічних конференцій ELI, які щоразу робили цінний внесок у роботу. Після цього доопрацьовані проекти робочих груп були розглянуті Координаційною групою, яка у 2017 році підготувала попередній зведений текст результатів роботи перших трьох груп, представлений Раді керівників UNIDROIT та на щорічній конференції ELI того ж року. Готуючи остаточний зведений проєкт, який було розглянуто як ELI, так і UNIDROIT у 2019 році, Координаційна група прагнула інтегрувати різні тексти в єдине ціле. Там, де робочі групи розробили перехресні правила (наприклад, кілька робочих груп підготували проекти загальних положень), вони були об'єднані для створення єдиного правила. Координаційна група також мала визначати, який із запропонованих підходів можна вважати оптимальним рішенням, якщо серед робочих груп спостерігалася неузгодженість. Крім того, Координаційна група застосувала той самий підхід з урахуванням

¹⁷ Marcel Storme (ed.), *Rapprochement du Droit Judiciaire de L'Union européenne / Approximation of Judiciary Law in the European Union*, Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers 1994 at 61 (Звіт Сторма).

¹⁸ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи (84)5 про принципи цивільного процесу, спрямовані на вдосконалення функціонування правосуддя, ухвалена Комітетом міністрів 28 лютого 1984 року на засіданні заступників міністрів.

¹⁹ Як і ті, що проводилися спільно з Академією європейського права (ERA) у 2015 р. (Розбудова Європейських правил цивільного судочинства, Трир, 26 листопада 2015 р.) та 2018 р. (Від Транснаціональних принципів до Європейських норм цивільного судочинства, Трир, 26 листопада 2018 р.)

²⁰ У 2015 та 2017 роках, як зазначено у Дж. Сорабджі (J. Sorabji) (2019) на с. 51 та 54.

найкращих практик, щоб заповнити будь-які прогалини в проєктах Правил та коментарів робочих груп, а також під час підготовки загальних принципів, які визначені на початку зведеного підсумкового тексту.

11. У кожному з правил є посилання, де це доречно, на принцип або Принципи ALI-UNIDROIT, на основі яких його було розроблено. Також є посилання на відповідні правила у звітах доповідачів проєкту ALI-UNIDROIT²¹. Інші важливі джерела міжнародного та внутрішнього права, як-от Гаазькі конвенції, Типовий закон UNCITRAL про міжнародний комерційний арбітраж, Рекомендації Ради Європи, *acquis communautaire* Європейського Союзу, положення національних законів, Проєкт правил Єдиного патентного суду²² та Звіт Сторма в коментарях згадано лише там, де вони особливо вплинули на рішення робочої групи. За рішенням Керівного комітету та відповідно до звичайної практики UNIDROIT, Координаційна група не відтворила в коментарях усіх підготовчих порівняльних досліджень, проведених робочими групами, зі списками всіх конкретних положень, які могли б мати значення для окремого запропонованого правила. У коментарях посилаються на різноманіття рішень, які застосовують у різних правових системах або національних законах, доповнюючи їх остаточним та стисло обґрунтованим висновком, чому саме Координаційна група вирішувала дотримуватися конкретного підходу, який застосовано, або модифікувати його, або поєднати елементи різних процесуальних традицій.

IV. МОДЕЛЬНІ ПРАВИЛА ЗАМІСТЬ ЗВЕДЕНОГО КОДЕКСУ

12. Першою спробою розробити спільні Європейські правила цивільного судочинства був набір правил, розроблений Комісією Сторма. Комісія не ставила за мету створення повного кодексу, оскільки, згідно з її аналізом, зближення та тенденції до гармонізації

²¹ Див. розділ 2 вище.

²² Див. Угоду 2013 року про Єдиний патентний суд, зокрема його Регламент, 18-й проєкт від 19 жовтня 2015 р. із змінами до 15 березня 2017 р. (Проєкт правил Єдиного патентного суду) (Проєкт правил Єдиного патентного суду 2015 р.)

надзвичайно відрізнялись у різних інститутах цивільного процесу. Отже, було вирішено розробити комплекс лише тих правил лише в тих сферах, де напрям до гармонізації та наближення потенційно зустрівся б із достатнім ступенем прийняття для спонукання європейських та національних законодавчих органів взяти запропоновані правила за основу для інноваційної гармонізації законодавства²³. Хоча багато спостерігачів критикували фрагментарність підготовленого комплексу правил, проте рішення стосовно покрокового здійснення європейської гармонізації законодавства на цьому ранньому етапі виявилось найбільш розумним вибором.

13. Сьогодні зближення та тенденції гармонізації помітно зросли. Хоча врахування національних особливостей залишається важливим, доречним є і прагматичний та предметний підхід, спрямований на ключові інститути цивільного процесу. Такий підхід дає змогу приділити особливу увагу тим положенням, де пропозиції щодо гармонізації мають перспективу схвалення та застосування національними законодавчими органами через те, що вони вже розглядають національні проекти зі зближення та гармонізації, або через нагальну потребу в послідовному та інноваційному розвитку. Прикладом останнього є колективні позови, спрямовані на забезпечення ефективного захисту прав споживачів та компенсації заподіяної шкоди. Менш перспективними положеннями для повної гармонізації є, наприклад, правила більш технічного характеру, які часто визначаються регіональними чи національними особливостями здійснення правосуддя, характерними для правової культури. Прагматичний вибір конкретних напрямів для запропонованої гармонізації також повинен враховувати, що зростає роль *acquis communautaire* Європейського Союзу та той факт, що саме собою *acquis* не є результатом систематичної кодифікації, оскільки остання може запровадити розумні межі, які можуть стримувати подальшу гармонізацію. У будь-якому разі під час розроблення найкращої практики *acquis* не можна обов'язково виключати з пропозицій щодо вдосконалення.

14. У порівнянні з модельними кодексами основною перевагою цих Модельних правил є те, що вони дозволяють користувачам

²³ The Storme Report, General Introductory Report, pp. 37, 58 and following.

визначати різні пріоритети відповідно до привабливості обраних глав. Модельні або типові кодекси вимагають послідовного та системного детального регулювання відносин. На відміну від них Модельні правила дозволяють варіювати ступінь детального регулювання у різних частинах документа, беручи до уваги рівень зближеності та доцільність детального регулювання цих різних частин у майбутньому. У Модельних правилах Європейського цивільного процесу ELI-UNIDROIT здійснено спробу встановити належний баланс з точки зору зосередження уваги на найважливіших сферах цивільного процесу, одночасно врегульовуючи це в меншому обсязі, якщо певні розбіжності є виправданими. Отже, рівень деталізації регулювання є відносно високим у всіх розділах Правил, які стосуються взаємодії між судом і сторонами та між сторонами (розділи III–V), а також у розділі, що стосується доступу до інформації та доказів (розділ VII). Натомість, і не без поважних причин, цей рівень відносно нижчий у розділах, що стосуються оскарження (перегляду) (розділ IX) або судових витрат (розділ XII).

V. УЗГОДЖЕНІСТЬ ТА ПОСЛІДОВНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ

15. Відповідно до загальноприйнятих вимог, модельні правила, навіть якщо вони не є типовими кодексами, повинні бути узгодженими. Вони не мають містити суперечностей, і в їхньому тексті має послідовно використовуватися узгоджена термінологія. Однак насправді трапляється так, що і національні кодекси не завжди відповідають вимогам прозорості, узгодженості та послідовності термінології, уникнення певних суперечностей. Кодекси розробляють комісії або групи, до складу яких часто входить широке коло представників юридичних професій, кожна з яких відображає різні інтереси. Їм доводиться співпрацювати між собою і часто йти на компроміси щодо змісту та термінології. Подальше втручання парламенту під час законотворчого процесу нерідко призводить до змін або доповнень, які не повністю узгоджуються з іншими частинами тексту. І навіть у національних правових культурах той самий термін може мати різне значення

залежно від контексту, у якому його використовують. Гарним прикладом є термін "підстава позову" (*cause of action*), який у багатьох юрисдикціях має різне значення в контексті *lis pendens*, а також щодо преклюзивних та позитивних наслідків *res judicata*²⁴. Проте спроби замінити цей термін на кращу назву зазнали невдачі.

16. У міжнародних проєктах, як і в цьому, проблеми забезпечення повної узгодженості змісту та термінологічної послідовності є складнішими, ніж у національних кодифікаціях. У таких проєктах, крім факторів, що мають значення для національних кодифікацій, треба враховувати внутрішні дебати в робочих групах, вплив радників та інституційних представників ELI та UNIDROIT, а також спостерігачів від інших важливих інституцій та організацій, водночас слід намагатися забезпечити когерентний та послідовний підхід. Різні точки зору учасників цього процесу роблять досягнення консенсусу ще важчим. У цьому проєкті Керівний комітет та Координаційна група обговорили питання з робочими групами з метою забезпечення когерентного та послідовного підходу як з точки зору стилю, так і змісту Правил. У такий спосіб вони також мали забезпечити те, що саме загальні правила може бути змінено за відповідних обставин, але інші, більш спеціальні правила діятимуть як винятки із загальних правил.

17. Гармонізовані правила часто критикують з огляду на те, що вони містять занадто багато винятків, занадто багато суперечливих позицій або незрозумілу термінологію, незважаючи на численні спроби, покликані забезпечити чітко та узгоджене використання термінів. Це стосується багатьох міжнародних положень, які містяться в європейських регламентах чи директивах або в інноваційних правилах процесу, як-от Проєкт правил Єдиного патентного суду²⁵. Ці Правила також навряд чи зможуть уникнути такої неминучої критики.

18. Водночас ухвалення жорстких авторитарних рішень щодо подальшої прозорості та узгодженості термінології загалом не рекомендовано. Занадто жорсткий підхід може, наприклад, спричинити негативні наслідки під час його застосування в інших

²⁴ Наслідки відсутності ясності термінології національного законодавства у сферах *lis pendens* та *res judicata* для гармонізації Правил обговорено в коментарях 1, 2 до правила 22 розділу I; вступних коментарях 2, 3 до розділу VII; коментарях 2, 3 до правила 142; коментарях 2, 3 до правила 149.

²⁵ Див. The 2015 Draft Unified Patent Court Rules, op. cit., above, Preamble, III (*Проєкт правил Єдиного патентного суду 2015 року, цит. вище, преамбула, III*).

частинах комплексу модельних правил. Водночас відсутність повної узгодженості чи послідовності в юридичному тексті також може бути результатом застосування плюралістичного підходу, який відображає належну повагу до конкуренції ідей. Отже, для юридичних текстів доцільно забезпечити певний простір для гнучкого тлумачення та застосування їх у різних контекстах. Це стосується багатьох ініціатив щодо гармонізації, і цих Правил зокрема.

19. Перший розділ Правил містить загальні принципи, що стосуються правосуддя та цивільного процесу. Вони слугують як керівні роз'яснення або дороговкази для більш детальних та конкретніших правил в інших частинах. Отже, вони покликані забезпечити належним чином прозору та чітку структуру Правил та цивільного судочинства в цілому. Багато в чому ця частина була сформульована за прикладом першої глави Першої книги Французького цивільного процесуального кодексу та його Керівних принципів²⁶. У більшості національних кодексів посилаються лише на певну кількість процесуальних принципів, часто для того, щоб виділити з них ті, що мають особливе значення завдяки інноваційним елементам у новій версії або новій редакції кодексу²⁷. Однак французький Кодекс містить детальний перелік принципів, що відіграють особливе значення в будь-якій системі судочинства, що функціонує належно, справедливо та ефективно. Окремі правила в різних частинах кодексів не лише реалізують зазначені загальні принципи, а в їхніх положеннях може також змінюватися або обмежуватися сфера їхнього застосування. У такий спосіб у кодекс часто запроваджуються суперечливі елементи. Якби було застосовано суто логічний підхід, то кожна така модифікація або виняток із загального принципу чи правила мали б бути прописані в контексті цих принципів або правил. Однак у цих Правилах такий підхід не застосовано. Розробники Правил дійшли висновку, що само собою є зрозумілим те, що загальні

²⁶ Див. French Code of Civil Procedure (CCP) (*Code de procédure civile*), Arts. 1 to 24 (Французький цивільний процесуальний кодекс (ЦПК), ст. від 1 до 24).

²⁷ Щодо інших кодексів зі схожою структурою див., наприклад, англійські Правила цивільного процесу (CPR), частина 1 ("Головна мета"); § 128 німецького Цивільного процесуального кодексу (*Zivilprozessordnung (ZPO)*) ("Усність"); італійського Цивільного процесуального кодексу (*Codice di procedura civile*), ст. 99–101 ("Права сторони ініціювати провадження у справі та повідомити іншу сторону"), ст. 115 та 116 ("Права сторін подавати докази та оцінка доказів"), ст. 128 ("Відкрите засідання"), ст. 180 ("Усне провадження головуючого судді") тощо.

правила можуть потенційно спричинити винятки, з огляду на те, що в разі їхньої відсутності застосування загальних правил могло б призвести до спотворених чи інших небажаних наслідків.

20. Типовою і часто критикованою рисою типових кодексів і модельних правил є наявність повторюваних положень. Особливо це стосується положень, сформульованих у загальному контексті, наприклад, у розділі, присвяченому загальним принципам або правилам, які потім повторюються в конкретному контексті з незначними варіаціями у формулюванні або навіть без них. Таке повторення часто вважається зайвим. Незважаючи на потенційну критику, повтори у формулюваннях трапляються в історії законодавства та кодифікації в усіх правових культурах, кодексах і правилах. І це часто буває не без поважних причин. Повтори у формулюваннях допомагають уникнути надмірних посилань на інші частини кодексу або комплексу правил. Це має очевидну перевагу для читачів та користувачів документа. Завдяки цьому вони можуть читати повний послідовний текст без потреби постійно звертатися до положень, розміщених раніше або далі за текстом. Отже, це полегшує зручність використання, розуміння та тлумачення.

21. Точність та узгодженість термінології, розробленої у проєктах гармонізації, має бути розглянуто крізь призму функціонального підходу, який має реалістичну перспективу бути сприйнятим різними правовими культурами, що використовують неоднакові терміни для визначення схожих понять, які, як часто буває, не завжди однаково функціонують у своєму контексті. Отже, не завжди можливо або варто використовувати традиційні терміни з окремих процесуальних систем у процесуальних інструментах або механізмах, метою яких є створення гармонізованих правил. Для зменшення можливого хибного розуміння як результату розбіжностей в юридичній термінології або впливу національних правових культур необхідно використовувати або нейтральні терміни²⁸, або, якщо це неможливо, – національні терміни з коментарями та поясненнями. Якщо застосовується такий підхід, коментар із поясненням повинен розтлумачити, чим відрізняється

²⁸ Див., наприклад, термін *early final judgment*, який замінює більш уживаний термін *summary judgment* ("рішення, ухвалене без розгляду справи по суті або ухвали суду") через його особливий структурний контекст (див. коментар 1 до правила 65); або термін *pourvoi final*, який означає "друга апеляція" у французькій версії, що замінює національний термін *pourvoi en cassation* ("касаційний перегляд") (див. правило 155 та наступні).

значення терміну, використаного в тексті для гармонізації, від його значення в національному вжитку²⁹.

22. Підхід, застосований у цих Правилах, мав на меті забезпечити максимально узгоджену та послідовну термінологію, водночас визнаючи, що в деяких випадках необхідно читати й розуміти окремі правила в їхньому контексті та посилаючись на коментарі з поясненнями. Тому Правила слід розглядати як спробу досягти можливого рівня узгодженості та послідовності, а отже, як значний крок до гармонізації різних європейських процесуальних культур. З цього погляду кожне правило слід читати і тлумачити з урахуванням коментаря з поясненнями, а також у загальному контексті всього документа.

VI. ЗАГАЛЬНІ КОМЕНТАРІ ЩОДО СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЬНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

1. ЦИВІЛЬНІ ТА КОМЕРЦІЙНІ СПРАВИ³⁰

23. У правилі 1 визначено поняття цивільних та комерційних справ з посиланням на Регламент (ЄС) № 1215/2012 Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2012 року про юрисдикцію, визнання та виконання рішень у цивільних та комерційних справах (оновлений) (Регламент про юрисдикцію та виконання судових рішень, або Брюссельський регламент I bis)³¹ та відповідну Конвенцію Лугано 2007 року³². Перелік категорій справ, які виключено зі сфери дії Правил, охоплює переважно справи щодо статусу осіб, сімейні та подружні справи, справи про спадкування, справи про банкрутство та арбітраж. Розгляд зазначених справ повністю або частково регулюється спеціальними процесуальними

²⁹ Див., наприклад, *cause of action* ("підстава позову") в коментарі 2 до правила 22; розділ VIII, глава 3, вступний коментар 3 та §1 розділу III, коментар до вступу 3, коментарі 1 та 2, коментарі 2 та 3 правила 149.

³⁰ Цивільні та господарські справи в українському національному законодавстві.

³¹ Також відомий як Брюссельський регламент I bis (оновлений).

³² Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Lugano Convention) (*Конвенція Лугано*).

правилами в більшості європейських правових культур. Отже, доречно виключити ці категорії справ цивільного правосуддя з основної сфери застосування цих Правил.

24. Спори, пов'язані із зайнятістю населення або трудовим законодавством, також є певною сферою цивільного правосуддя, хоча вони не виключаються зі сфери застосування Регламенту про юрисдикцію та виконання судових рішень та Конвенції Лугано 2007 року³³. Майже у всіх європейських правових культурах такі спори належать до предметної юрисдикції спеціальних трибуналів або до компетенції конкретних судових органів у судах загальної юрисдикції, а процесуальні норми, що регулюють розгляд таких спорів, або складають особливу частину цивільного процесуального кодексу, або містяться у спеціальному кодексі з питань праці та трудового законодавства. Базова структура та більшість елементів такого розгляду запозичені із звичайного цивільного процесу, з нормами якого ці окремі правила дуже схожі. Відмінності між звичайним цивільним судочинством та провадженням із розгляду трудових спорів, як правило, відображають історичні традиції та значний соціальний вплив цієї сфери цивільного правосуддя, які не мають особливого значення з точки зору їхньої взаємодії або впливу на принципи, покладені в основу цих Правил.

25. Однак слід загалом зазначити, що в європейському чи національному законодавстві ці Правила можуть бути застосовані частково або зі змінами в тих сферах цивільного правосуддя, які не є основними для їхнього застосування. Щодо модельних правил загалом та цих Правил зокрема, то визначення застосовності Правил описує лише ключову частину сфери їхньої дії. Законодавчі органи або арбітражні організації можуть вільно застосовувати частини цих Правил або їхні версії зі змінами не лише в тій сфері, що була зазначена, але й набагато ширше. Отже, немає потреби точно визначати сферу застосування цих Правил для національних моделей розгляду окремих категорій цивільних справ.

³³ Див. Art. 20 *et seq.* Brussels I bis Regulation та Lugano Convention, Art. 18 *et seq.* (*См. 20 та ін., Брюссельський регламент I bis та Конвенція Лугано, ст. 18 та ін.*)

2. УНІФІКОВАНІ ГНУЧКІ ПРАВИЛА ПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

26. Розділи III–VIII містять детальні правила провадження в суді першій інстанції: кейс-менеджмент (співпраця в організації судового розгляду між сторонами та судом), письмові заяви, вручення судових документів та належне повідомлення про розгляд справи, *lis pendens*, підготовче засідання (провадження) перед судовим засіданням, доступ до інформації та подання доказів, судові рішення та їхня законна сила. Ці Правила містять повний комплекс проваджень, що охоплює всі можливі випадки. Вони представляють відповідні та необхідні процесуальні інструменти. Структура провадження у Правилах поділяється на такі три стадії: стадія письмових заяв, підготовча стадія, призначена для уточнення менш серйозних або менш складних питань та виявлення питань, які необхідно детально розглянути під час судового засідання, та стадія сконцентрованого судового засідання, що завершується ухваленням судового рішення та, якщо потрібно, переглядом³⁴. У цих Правилах більш складні та прості справи не диференційовано абстрактно³⁵, створенням формальних процесуальних шляхів. Отже, вони застосовуються до будь-якого провадження в суді першої інстанції, незалежно від того, чи діють в окремих європейських країнах суди першої інстанції з різною предметною юрисдикцією відповідно до будь-яких давніх процесуальних традицій. Однак вибір уніфікованих Правил не означає, що в усіх випадках потрібно використовувати всю зазначену процедуру; Правила потрібно застосовувати відповідно до особливостей конкретної справи³⁶.

³⁴ Див. принцип 9 ALI/UNIDROIT. Проект правил Єдиного патентного суду також використовує цю структуру, частково з однаковими формулюваннями; див. правила 10, 85 та поділ правил на відповідні розділи.

³⁵ Щодо провадження з розгляду дрібних (малозначних) справ та видачі судового наказу про стягнення коштів, преамбула, VII.3.

³⁶ Див., зокрема, правило 61, коментарі 1, 2.

3. ГНУЧКЕ ЗАСТОСУВАННЯ УНІФІКОВАНИХ ПРАВИЛ ЩОДО СУДОВИХ РІШЕНЬ НА РАННІХ СТАДІЯХ ПРОВАДЖЕННЯ

27. Багато спорів вирішується шляхом ухвалення судом рішення без розгляду справи по суті, тобто у спрощеному порядку. Ці Правила є гнучкими, тож передбачається, що сторони та суд застосовуватимуть такі інструменти відповідно до потреб конкретної справи. Наприклад, якщо відповідач стверджує, що суд не має відповідної юрисдикції для розгляду справи або що позивач не надав фактів для підтвердження позовних вимог, то суд, попросивши заявника внести відповідні зміни для усунення цих недоліків, у разі отримання відмови це зробити повинен ухвалити своє рішення про відмову в задоволенні позову без його розгляду, зокрема, збирання або дослідження доказів у цій справі³⁷. Відповідач може спочатку використовувати на свій захист такі аргументи, як відсутність юрисдикції суду або відсутність відповідних підстав для позову, щоб не довелося вдаватися до інших доступних йому засобів заперечення проти позову, як, наприклад, оскарження фактів, надання зустрічних доказів або заяви про факти, що спростовують позовні вимоги, якщо обраний спосіб захисту є достатньо обґрунтованим і суд не пропонує відповідачеві застосовувати інші заперечення у світлі сумнівів щодо їхнього значення для захисту прав особи³⁸.

³⁷ Див. правило 65(2)(a) та (b) з коментарями 1–3 щодо подібних випадків відмови або визнання позову (правило 65(2)(c), коментар 4) та щодо спрощеного провадження із застосуванням коментаря 5. Якщо суд визнає заперечення відповідача непереконаливими, він може ухвалити рішення, яке підлягає оскарженню, щодо окремих процесуальних дій або правових питань щодо предмета позову або продовжити розгляд справи без винесення ухвал, що підвищує ризик оскарження таких дій в апеляційному порядку у зв'язку з відповідним зверненням відповідача; див. правило 66 з коментарями від 1 до 9.

³⁸ Про обов'язок суду звернутися з пропозицією внесення змін та/або доповнень у подане клопотання, що не відповідає встановленим вимогам, перед тим як відмовити у його розгляді, див. правила 54(2), 53(2), 53(3), речення 1; 49(9), 47 з коментарем 4; 27(1), речення 2 з коментарем 3 (щодо чіткої відмови від необґрунтованого клопотання *eventualiter*) та 55(1).

4. ІНТЕГРАЦІЯ СКЛАДНИХ СПРАВ

28. У більш складних справах позивачі або відповідачі можуть звернутися до суду за ухвалою щодо конкретного процесуального питання заздалегідь, зокрема з таких питань, як компетенція суду, процесуальна дієздатності сторони тощо; з правових питань, що стосуються суті їхнього спору, наприклад, рішення про відповідальність, або вони можуть подати клопотання про вирішення питання в частині позовних вимог. Суд може вжити таких заходів і за власною ініціативою (*ex officio*)³⁹.

За таких обставин суд може дозволити поступово доповнювати письмові заяви та клопотання, тобто спочатку заявити про особливі та конкретні види доказів виключно для цілей, необхідних для вирішення поточного процесуального питання, а потім вносити зміни поетапно, для потреб вирішення кожного наступного питання. Суд, як правило, застосовує такий підхід у разі спільної заяви сторін або за заявою однієї з них. Залежно від обставин справи суд зазвичай здійснює це під час підготовчого засідання, якщо аргументи на користь такого поетапного підходу до подання письмових заяв є обґрунтованими та переконливими⁴⁰. У Правилах чітко вказано на заохочення сторін надавати одна одній інформацію про оскаржувані або визнані факти на етапі підготовки до судового розгляду⁴¹. Якщо сторона повідомляє суд або зазначає у своїй заяві про те, що окремі факти або всі обставини, які лежать в основі спору між сторонами, є беззаперечними (не заперечуються), за відсутності пізніше спорів щодо зазначених питань між сторонами, суд не вимагатиме внесення змін до вже поданих письмових заяв⁴². Правила дозволяють сторонам обмежити

³⁹ У цих випадках суд може закінчити провадження у справі знову ж таки шляхом винесення ухвали про відмову в розгляді позову або його частини відповідно до правила 65(2)(а) та (b) або про роз'яснення процесуальних питань чи правових питань щодо предмета спору (*issues on the merits*) (правило 66) і продовжити розгляд справи, або продовжити розгляд справи без винесення такої ухвали в разі позитивного часткового рішення, див. правило 130(1)(b)

⁴⁰ Ця процедура також є результатом взаємодії правил 53(2), 54(2), 53(3), речення 1; 49(9); 47 з коментарем 4; 27(1), речення 1 з коментарем 3; 55(1), а також правил 49(2), (4), 61 (особливо коментар 3) у зв'язку з правилами 65(3) та 66(2).

⁴¹ Див. правило 51, зокрема коментарі 3, 4, та правило 50(2) з коментарем 2.

⁴² Див. правило 53(6) з коментарем 12, у разі якщо зазначений позивачем досудовий захист містить явні або мовчазні визнання фактів, заявлених позивачем (правило 54(3)), особливо якщо відповідач лише заявляє про свій захист (див. правило 54(5) з коментарем 5).

дискреційні повноваження (дискрецію) суду тими питаннями, які не були з'ясовані на етапі підготовки, та подати узгоджену спільну заяву, яка може зобов'язати суд⁴³ обмежити застосування всіх елементів провадження. Останнє положення є особливо корисним у складних справах, коли інтереси обох сторін представляють адвокати.

5. ЗНАЧЕННЯ ПРАВИЛ ДЛЯ АДВОКАТІВ ТА СУДОВОГО KEYС-МЕНЕДЖМЕНТУ

29. Вищевикладене не означає, що значення всього комплексу провадження, передбаченого уніфікованими Правилами судочинства, слід недооцінювати⁴⁴. Адвокати й надалі будуть відповідальними за розгляд позову свого клієнта або захисту його прав у повному обсязі перед поданням позову або залученням до судового розгляду як відповідача. Це й надалі вимагає від адвокатів перед ініціюванням судового провадження з'ясувати всі фактичні та юридичні обставини справи, а також оцінити докази, посилаючись на комплексне провадження, передбачене Правилами. Навіть у складних справах більшість адвокатів воліють повністю викласти справу у своїх перших заявах по суті спору. У результаті належної підготовчої роботи адвокатів обох сторін питання, які узгоджені учасниками спору до розгляду справи по суті, навряд чи виникнуть під час судового розгляду, а якщо виникнуть, то предмет дослідження буде дуже вузький.

30. Суд повинен використовувати свої повноваження з організації розгляду справи на основі діалогу, тобто він повинен заслухати сторони перед тим, як виносити ухвали у конкретних питаннях (case management). Суд також повинен переконатися, що він звертався до сторін з вимогою виправити будь-які недоліки в організації їхньої участі у процесі, перш ніж застосовувати будь-які засоби відповідальності за невиконання процесуальних обов'язків⁴⁵.

⁴³ Див. правила 57–60, а особливо коментар 2 до правила 57.

⁴⁴ Більшість цивільних процесуальних кодексів континентальної Європи застосовують повну процедуру як основу для визначення змісту клопотань; див. додаткові посилання на правило 53, коментар 1.

⁴⁵ Щодо організації судом розгляду справи на основі діалогу між сторонами див., зокрема, правило 4, речення 3; 27(1), речення 2; 28; 47, коментар 4; 49(9); 50; 53(3), речення 1 з коментарем 9; 55(1) з коментарем 5.

Однак гнучкість, передбачена в організації розгляду справ у суді першої інстанції та провадженні у справі в цілому, не повинна бути підставою для зловживання своїми повноваженнями адвокатами або судом, що можуть застосовувати фрагментарний підхід для перешкодження концентрованому розгляду справи⁴⁶.

З огляду на це жоден із них не повинен вживати заходів з організації розгляду справи шляхом затягування процесу⁴⁷.

6. ІНТЕГРАЦІЯ СПРАВ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ПРАВИЛА

31. Правила не передбачають особливого провадження у справах про захист прав споживачів чи інших осіб, права яких захищені спеціальними нормами імперативного права Європейського Союзу чи національним законодавством. Однак завдяки гнучкому застосуванню Правил, особливо в суді першої інстанції, а також завдяки їхнім ретельно збалансованим процесуальним механізмам, справи про захист прав споживачів можуть належним чином бути інтегровані у процес, необхідний для розгляду. Процесуальний порядок захисту прав споживачів потрібно застосовувати в усіх випадках, коли одна сторона у спорі діяла як підприємець, а інша сторона діяла як приватна особа, наприклад, він має застосовуватися до договорів щодо купівлі-продажу, надання послуг, страхування, лікування тощо⁴⁸.

32. У таких випадках споживачі мають бути захищеними від недобросовісного використання положень, що стосуються визначення юрисдикції. Такий захист прав споживачів можна забезпечити, поширивши положення Європейського Союзу щодо регулювання правил юрисдикції та виконання судових рішень на національні правила визначення територіальної юрисдикції суду в такій категорії справ. Це передбачено Правилами, оскільки вони не містять власних норм щодо місця проведення розгляду справи (*venue*), які видаються зайвими⁴⁹.

⁴⁶ Див. коментар 3 до правила 61 та коментар 4 до правила 66.

⁴⁷ Див. коментар 3 до правила 61 та коментар 4 до правила 66.

⁴⁸ Про широке визначення поняття "споживач" див. у ст. 2 Директиви Ради 93/13/ЄЕС від 5 квітня 1993 р. про несправедливі умови у споживчому договорі.

⁴⁹ Див. VII.2.

33. Іншим питанням, що викликає занепокоєння, може бути наявність відповідних імперативних приписів права Європейського Союзу або національних законів, які суд має застосовувати *ex officio* відповідно до практики Суду Європейського Союзу⁵⁰. Відповідно до цих Правил саме суд, а не сторони, повинен визначати право, що застосовується, і сторонам не дозволено домовлятися про незастосування імперативного права⁵¹. Якщо суд ухвалює своє рішення щодо застосування конкретних імперативних норм права до розглядуваної справи, він повинен звернутися до сторони, права якої захищають, із пропозицією надати, якщо потрібно, зміни до своїх заяв по суті щодо застосування судом правил *ex officio*⁵². Якщо теоретично розглянути випадок, коли сторона відмовляється повідомити необхідні факти в такій ситуації, може постати питання про те, чи повинен суд збирати докази *ex officio*, щоб захистити права сторони-споживача, незважаючи на її небажання допомогти собі. Правила залишають це питання на вирішення в національній судовій практиці⁵³. Залежно від подальшого розвитку цих ідей, зокрема, у рішеннях Суду Європейського Союзу (тобто якщо він розвине положення про захист прав споживачів у повнішу інквізиційну модель провадження у справі, щоб забезпечити виконання обов'язкового законодавства Європейського Союзу судами держав – членів Європейського Союзу), ці Правила можуть відрізнитися від підходу Суду ЄС. Така інквізиційна модель провадження не підпадає під дію цих Правил.

34. Ці Правила також покладають на суд обов'язок забезпечити рівність перед законом і судом усіх учасників процесу. Одним

⁵⁰ Див., наприклад, рішення Суду від 19 грудня 2019 року в об'єднаних справах С-453/18 та С-494/18 *Бондора А. С. проти Карлоса В. К.* (С-453/18) та XY (С-494/18) (ECLI: EU: C: 2019: 1118); та рішення Суду від 7 листопада 2019 року в об'єднаних справах С-419/18 та С-483/18: *Profi Credit Polska SA проти Богуміли Влостовської та ін.* (С-419/18) та *Profi Credit Polska SA проти ОХ* (С-483/18) (ЄС: С: 2019: 930) з подальшими посиланнями на попередні рішення. Однак слід зазначити, що в разі розгляду справи у наказному провадженні, яке не належить до сфери застосування цих Правил (див. VII.3), ситуація помітно відрізняється від провадження в суді першої інстанції.

⁵¹ Див. правило 26(2), речення 1 та 2 з коментарями 1, 2 та правило 26(3) з коментарем 5, які мають особливе значення для справ про захист прав споживачів, зокрема їхніх імперативних норм матеріального права.

⁵² Див. речення 2 правила 24(1) з коментарем 3 щодо проблем чинного імперативного законодавства у більш загальному масштабі.

⁵³ Див. щодо подібної проблеми про провадження за відсутності відповідача коментар 6 до правила 138.

із конкретних елементів цього положення є вимога, щоб суд пропонував соціально незахищеним учасникам процесу можливості для усунення недоліків їхніх письмових заяв по суті спору, а також надавати допомогу в процесі подання та витребування доказів⁵⁴. Водночас Правила визначають оптимальний баланс, щоб дискреційні повноваження суду не були зведені до представництва однієї зі сторін. Споживачі також користуються особливими пільговими правами щодо процедури вручення судових документів, оскільки судові документи мають бути викладені їхньою національною мовою або мовою, яка є зрозумілою для споживача⁵⁵. Правила також сприяють захисту прав споживачів, передбачаючи, що відмова споживача від права оскаржити судові рішення допускається лише за виключних обставин⁵⁶.

35. У справах про захист прав споживачів вплив загальної вимоги пропорційності⁵⁷ дещо неоднозначний. Залежно від ціни позову значна частина транскордонних справ про захист прав споживачів може підлягати розгляду в порядку Європейського провадження з вирішення дрібних (малозначних) спорів відповідно до Регламенту Європейського Союзу про вирішення дрібних (малозначних) спорів⁵⁸ або національного законодавства. Результатом розгляду справи в порядку Європейського провадження з вирішення дрібних спорів та частково національних проваджень з розгляду малозначних спорів є судові рішення, що підлягають виконанню в будь-якій державі – члені Європейського Союзу⁵⁹ Вони утворюють частину *acquis* Європейського Союзу і, як описано нижче, не враховані в цих Правилах, оскільки Регламент Європейського

⁵⁴ Див. правило 61(4), а також коментар 3 до правила 4 щодо запобігання упередженій організації розгляду справи.

⁵⁵ Див. правило 82(1) з коментарями.

⁵⁶ Див. правило 154(3). Відповідно до широкого розуміння терміна "споживачі", дуже велика кількість сторін може бути захищена цим положенням. Крім того, можуть бути й інші сторони, які варті такого захисту. Однак видається за краще чіткіше визначення кола таких сторін. Цим правилом не виключається те, що відмова може бути відхилена за іншими загальними причинами, що виникають, наприклад, через відсутність справедливості.

⁵⁷ Див. правила 5, 6 та 8.

⁵⁸ Регламент (ЄС) № 861/2007 Європейського парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про Європейське провадження з вирішення дрібних (малозначних) спорів. Див. преамбулу, VII.3.

⁵⁹ Див. перший абзац, друге речення ст. 1 Регламенту про Європейське провадження з вирішення дрібних (малозначних) спорів.

Союзу про вирішення дрібних (малозначних) спорів можна використовувати також як типовий закон для розгляду внутрішніх справ, що узгоджується з національним законодавством. Проте інструменти, що використовуються для забезпечення пропорційності процедури вирішення дрібних (малозначних) спорів, заслуговують на увагу, оскільки їх слід використовувати в модифікованій формі у справах про захист прав споживачів з більш високою ціною позову, коли зазвичай споживачі не можуть витратити стільки ж ресурсів в судовому процесі, скільки витрачають їхні опоненти.

36. Окрім національного законодавства, яке вимагає заохочувати сторони до врегулювання спору, у певних випадках навіть запроваджуючи обов'язковий позасудовий механізм врегулювання, суд зобов'язаний організувати розгляд судової справи про захист прав споживачів ефективно з точки зору судових витрат (а cost-effective process). З огляду на це суду, наприклад, дозволено й рекомендовано на першому етапі уникати надмірно тривалих обмінів письмовими заявами по суті спору⁶⁰. Щодо процедури збирання доказів у цій категорії справ, то Правила рекомендують уникати множинності експертів і свідків, розглядати справу, якщо можливо, на підставі тих доказів, які вже є у сторін, залучати до участі тільки тих свідків, які можуть надати найбільший обсяг доказів, використовувати відеоконференції як засіб процесуальної економії в цій категорії справ⁶¹. Якщо сторони наполягають на повному обсязі реалізації своїх процесуальних прав та заперечують проти застосування будь-яких обмежень, суд використовує класичну національну модель дослідження доказів по суті справи⁶². Однак судові рішення можуть бути оскаржені, якщо під час їх ухвалення не було враховано вимоги належного здійснення правосуддя в разі застосування таких обмежувальних управлінських повноважень⁶³.

37. Захист прав споживачів можна, зокрема, здійснювати шляхом альтернативного вирішення спорів (АВС), і важливу роль щодо цього відіграє Директива 2013/11/ЄС про альтернативне вирішення

⁶⁰ Див. правило 49(4) та (5), а також правило 11.

⁶¹ Див. правило 5 з коментарем 3, правило 6 з коментарем 2, правило 18(4) з коментарем 8, правило 49(6, 10 та 11), правило 61(1, 2), особливо з коментарем 2, правило 62(2)(в).

⁶² Див. правило 8 з коментарем 2.

⁶³ Див. правило 5(2) та правило 11.

спорів за участю споживача. Правила доповнюють ці положення Європейського Союзу, покладаючи на представників та суд жорсткіші обов'язки інформувати сторони, а особливо сторону-споживача, про існуючі способи, а також осіб та органи, які надають послуги АВС⁶⁴. Абсолютно необхідним елементом забезпечення справедливого доступу до правосуддя для споживачів є право на належну юридичну допомогу, включно з витратами на юридичну консультацію та представництво, а також доступ до фінансування процесу третіми особами та домовленостей про винагороду в разі успішного вирішення справи за відповідних обставин⁶⁵.

38. Не потребує пояснень те, що провадження щодо колективних позовів слід вважати незамінним елементом системи цивільного правосуддя, який допомагає забезпечити захист прав споживачів у разі заподіяння масової шкоди, що у значній кількості випадків стосується саме споживачів⁶⁶. В окремих спорах здатність сторін брати участь у судовому процесі від свого імені та без правової допомоги чи представництва адвокатів або бути представленими організаціями споживачів відповідно до положень національного законодавства⁶⁷, звичайно, може також заохочуватися та надавати споживачам більше можливостей захистити свої права в суді.

39. Загалом Правила значно зміцнюють статус споживачів у судовому процесі. Вони враховують невід'ємний дисбаланс у ресурсах, що доступні споживачам, які беруть участь у судовому процесі, і визначають пріоритетним для суду обов'язок рівного ставлення до сторін у цій категорії справ, водночас не підриваючи суддівський нейтралітет.

7. ПОЗАСУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПРАВИЛ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

40. Розвиток різноманітних способів АВС, включаючи позасудове врегулювання спорів, став загальною рисою цивільного правосуддя в усіх європейських країнах. Можливо, він навіть став домінантною

⁶⁴ Див. правило 9(2) з коментарями 2, 3 та правило 10(2) з коментарем 2.

⁶⁵ Див. правило 244 з коментарем 3 та правило 245.

⁶⁶ Див. розділ XI про колективні провадження.

⁶⁷ Див. правило 14 з коментарем 1 та правило 15 з коментарем 4.

процесуальною політикою Європейського Союзу за останні десятиліття. Основоположним принципом Правил є те, що представники та суд повинні заохочувати сторони на основі їхньої достатньої поінформованості у відповідних справах використовувати позасудові способи АВС⁶⁸. Правила також передбачають судове врегулювання, у якому роль суду не обмежується ухваленням рішення, яке легалізує досягнуту сторонами домовленість⁶⁹, а дає можливість суду брати активну участь у процесі з метою допомогти сторонам досягти консенсусного вирішення їхнього спору⁷⁰. Такий подвійний шлях до врегулювання забезпечує компроміс між різними історичними європейськими традиціями щодо природи судового розгляду, тобто між ролями активного чи пасивного судді.

41. Інноваційним кроком, розробленим у Правилах, який базується на досвіді, наприклад, Англії та Франції, є детальна регламентація процедури врегулювання спору ще до відкриття провадження у справі, зокрема шляхом взаємного надання інформації щодо спору⁷¹, заохочення врегулювати спір поетапно⁷², навіть за участю суду⁷³, якщо спроби повністю вирішити спір не вдаються.

42. Під час розроблення Правил у частині про мирові угоди було розглянуто питання, чи може суд затвердити мирову угоду, що суперечить закону. Це особливо актуально з урахуванням практики Суду Європейського Союзу, що стосується питання про обов'язки суду *ex officio* дотримуватися імперативних норм права Європейського Союзу⁷⁴. Суть цього питання має фундаментальний характер. Воно впливає на принцип диспозитивності сторін і, якщо це можливо, має вирішуватися узгоджено в усіх випадках, коли сторони можуть вільно завершувати провадження незалежно від юридичної правильності суперечливих позицій сторін, наприклад, відмова від позову та визнання позову, відмова від права на перегляд рішення, рішення за відсутності сторони, врегулювання тощо.

⁶⁸ Див. правило 9 з коментарями 1–3 та правило 10 з коментарем 2.

⁶⁹ Див. правило 9(3) з коментарем 3 та правило 141(1) з коментарем 1.

⁷⁰ Див. правило 10(3) з коментарем 3 та правило 10(4) з коментарем 4, присвячені необхідності уникати явного конфлікту ролей.

⁷¹ Див. правило 51 з коментарями 1–3.

⁷² Див. правило 9(4) з коментарем 5 та правило 5(1), (2)(b) та (3)(c) з коментарем 4.

⁷³ Див. правило 57 та наступні правила, зокрема коментарі до правила 57.

⁷⁴ Див. вище VI.6 з посиланнями та див., наприклад, A. Beke, *The Active Role of Courts in Consumer Litigation* (Intersentia, 2019) (А. Бека, *Активна роль судів у справах про захист прав споживачів*).

43. У більшості європейських правових культур найкращою практикою видається те, що рішення про визнання, відмову від права на перегляд, рішення за відсутності сторони⁷⁵ та врегулювання спору не можуть містити зобов'язань, заяв чи угод, які не дозволені законодавством, оскільки текст судового наказу, декларації чи угоди не може містити положень, що суперечать імперативним нормам права⁷⁶. Врегулювання спору в позасудовому порядку шляхом узгоджених дій сторін не має бути способом припинення спору з явним свідомим порушенням юридичної визначеності щодо кваліфікації спірних правовідносин, що встановлена національним законодавством⁷⁷.

44. У вільному суспільстві громадяни не зобов'язані реалізовувати свої суб'єктивні права, зокрема процесуальні. Як наслідок, свободу процесуальної диспозитивності поважають у багатьох правових культурах, і суди, в принципі, не здійснюють жодного контролю щодо сторін у цивільних справах, які погоджуються не реалізовувати свої права. Щодо кримінального переслідування та правосуддя, то цілком імовірно можуть виникати й виникають протилежні погляди. Однак Правила передбачають виняток із цього загального принципу, коли йдеться про перегляд судового рішення, зокрема про касаційний перегляд рішення, якщо справа становить значний суспільний інтерес, тобто порушує важливі правові питання, що вимагають роз'яснень та є важливішими за приватні інтереси залучених сторін⁷⁸.

45. Правила містять вказівки щодо обмежень принципу диспозитивності. Однак вони надають пріоритет національній законодавчій традиції та судовій практиці, які потрібно враховувати⁷⁹.

⁷⁵ Див. коментар 4 до правила 21 щодо розпорядження без участі сторони.

⁷⁶ Див. правило 141(2) з коментарем 3.

⁷⁷ Див. правило 136(2) з коментарем 1; якщо викладені позивачем факти дають підстави вважати застосовані імперативні норми права несприятливими для позивача під час ухвалення судового рішення за відсутності іншої сторони, то національна судова практика повинна визначити, чи можна вимагати від заявника змінити свої фактичні твердження відповідно до судової практики ЄС (див. VI.6 з посиланнями, коментар 3 до правила 24 та коментар 6 до правила 138).

⁷⁸ Див. правило 163(2) з коментарем 3.

⁷⁹ Див. преамбулу VI.2-4 про гнучкий характер Правил. Також див. коментар 6 до правила 138.

8. ОСОБЛИВІ ВИДИ ПРОВАДЖЕНЬ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЧАСТИНАХ ПРАВИЛ

46. Хоча низка таких особливих проваджень, як провадження з розгляду малозначних справ, наказне провадження чи письмове провадження, не вважалися необхідними чи доцільними частинами цих Правил, на початку роботи над проектом було досягнуто рішення, що Правила включатимуть розділ, присвячений забезпечувальним заходам. Під час розроблення проекту також було вирішено включити розділ про колективні позови, а потім, на завершальній стадії, було включено розділи про оскарження та перегляд судових рішень.

47. Причин такого вибору багато. Провадження з розгляду дрібних (малозначних) справ та наказне провадження становлять центральну частину *acquis communautaire* Європейського Союзу⁸⁰, тому остаточною точкою зору організаторів проекту полягала в тому, що неможливо залишити поза увагою високий рівень процесуальної гармонізації, який забезпечують ці механізми. Письмові провадження не було включено до тексту цих Правил, оскільки вони використовуються лише в незначній кількості європейських процесуальних культур і мають обмежену ефективність через необхідність застосування підсумкової стверджувальної процедури, коли збір доказів не обмежується тільки документами.

§ 1. Провадження щодо застосування забезпечувальних заходів

48. Провадження щодо застосування забезпечувальних заходів вважалося важливою частиною модельних правил. У багатьох галузях права (наприклад, у конкурентному праві, праві інтелектуальної власності, праві на приватність та захист персональних даних) значення та різноманітність видів таких заходів надзвичайно зросли за останні п'ять десятиліть завдяки розвитку засобів тимчасового або забезпечувального платежу в договірному праві, наказів про заборону розпоряджатися майном та тимчасовий арешт майна для збереження активів та засобів доказування тощо. Однак у деяких європейських країнах, на противагу загальній закономірності зростання способів та видів

⁸⁰ Див. VII.2.

забезпечувальних заходів, національне законодавство у цій сфері цивільного судочинства мало лише загальний характер і не було надто інформативним. У таких країнах завдання розвивати цю сферу було фактично покладено на суди. Проте деякі країни реформували свій підхід до забезпечувальних заходів як у нових національних кодексах, так і в поправках до вже наявних⁸¹. У Європейському Союзі за останні десятиліття розвинулася тенденція до посилення транскордонної співпраці щодо виконання судових рішень в частині банківських платежів, зокрема шляхом надання права на інформацію щодо банківських рахунків для кредиторів та шляхом розроблення інноваційної форми наказу про накладення арешту на кошти, які розміщені на банківському рахунку⁸². Ідентичний інноваційний підхід до розроблення засобів захисту інформації та надання заходів захисту також було застосовано у сфері прав інтелектуальної власності⁸³.

49. Потреба об'єднати різні напрями розвитку та систематизувати їх у частині Правил здавалася важливою та необхідною. Особливі труднощі, з якими зіткнувся проєкт в аспекті досягнення такої систематизації, спричинив гібридний характер цієї частини цивільного судочинства, оскільки вона поєднує в собі елементи позовного провадження та виконавчого провадження судового рішення. Однак на практиці провадження із застосування забезпечувальних заходів у багатьох випадках замінюють позовні провадження, оскільки сторони погоджуються розглядати рішення, ухвалене як забезпечувальний захід, як остаточне рішення, таким чином уникаючи необхідності розгляду справи по суті⁸⁴. Крім того, багато забезпечувальних заходів застосовуються до розгляду справи по суті та мають важливе значення для забезпечення його успішності. Як наслідок, констатуємо, що такі заходи тісно пов'язані та необхідні для позовного провадження. Отже, формальні аргументи на користь давньої

⁸¹ Наприклад, Франція, Англія, Італія, Іспанія тощо.

⁸² Див. Регламент (ЄС) N 655/2014 Європейського парламенту та Ради від 15 травня 2014 р. про запровадження процедури видачі Європейського наказу про забезпечення вимог для полегшення транскордонного стягнення боргів у цивільних і комерційних справах (ЕАРО Regulation).

⁸³ Див. Директиву 2004/48/ЄР Європейського парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. про захист прав інтелектуальної власності (*IP Enforcement Directive*); детальніше див. розділ X, вступ, коментар 2.

⁸⁴ Див. коментар 2 до правила 188.

традиції чіткого розмежування позовного та виконавчого провадження у цивільному судочинстві та природи розгляду забезпечувальних заходів як частини виконання не можуть слугувати підставою для невключення цієї важливої частини цивільного судочинства до Правил.

§ 2. Колективний захист прав та інтересів

50. Ще однією сферою цивільного судочинства, що за останні два десятиліття набула популярності в Європі, є сфера колективного захисту прав та інтересів, положення щодо якої містяться в розділі XI цих Правил. Більшість європейських держав спочатку не орієнтувалися на підхід, застосований у Сполучених Штатах Америки, де зазвичай не довіряють готовності та здатності уряду, законодавства й адміністрації захищати права громадян від шкоди, завданої потужними суб'єктами ринку, і вчиняють колективні позови, що дозволяють громадянам вимагати відшкодування збитків і застосування штрафних санкцій, у порядку особливої форми відновного правосуддя, яка незалежна від адміністративної чи законодавчої ініціативи. Європейська правова культура з її патерналістськими та соціальними елементами робить акцент на превентивних законодавчих та адміністративних заходах, які мають на меті захистити громадян від шкоди до того, як вона настане. Однак соціальні та політичні погляди останніх років змінилися у зв'язку з орієнтацією, особливо в Європейському Союзі, на більш індивідуалістичне, конкурентоспроможне суспільство та нещодавньою неспроможністю європейського та національного законодавства й адміністрації ефективно захищати громадян від наслідків фінансової кризи та промислових інцидентів, як-от "дизельний скандал". Ці події зміцнили позиції прихильників колективних позовів, таких як Європейська комісія, шанувальників економічної і правової культури США та міжнародних юридичних фірм. Це призвело до того, що європейські законодавчі органи поступово розвивали різні види проваджень, які базувались на більш обмежених наявних моделях цивільного судочинства, що дозволяють забезпечити захист групових або публічних інтересів. А це, у свою чергу, призвело до збільшення варіативності форм колективного захисту прав та інтересів по всій Європі, що змусило Європейський Союз протягом останніх двох десятиліть розробити низку рекомендацій та директив з метою гармонізації правового

регулювання цієї сфери.⁸⁵ Відповідно, на сьогодні ця сфера є однією з найактуальніших для розвитку європейського цивільного процесу та його гармонізації в європейських суспільствах. Зважаючи на це, організатори проекту дійшли висновку, що ці Правила матимуть серйозні недоліки, якщо вони не міститимуть пропозицій щодо гармонізації цієї сфери, які можуть стати основою майбутнього європейського та національного законодавства.

§ 3. Провадження у справах щодо оскарження (перегляду) судових рішень

51. На початку роботи над проектом питання апеляційного провадження та інших видів перегляду судових рішень не передбачалися. Принципи ALI/UNIDROIT торкаються апеляційного оскарження лише у принципі 27. У цьому принципі досягнуто компромісу між країнами загального права, де апеляції зазвичай не дозволяють повторного розгляду справи по суті (жодних *ius novorum* і "закритих засідань"), та континентальними традиціями, які спочатку сприйняли підхід, який здебільшого забезпечує оскарження шляхом повного слухання *de novo*. Лише останнім часом все більше країн починають обмежувати *ius novorum*. Розділ IX Правил про види оскарження (перегляду) судових рішень є результатом надзвичайного зближення між європейськими процесуальними системами щодо підходу до перегляду судових рішень. Єдиним питанням, навколо якого виникли серйозні дискусії, були вимоги щодо прийнятності апеляційної скарги та *ius novorum* в апеляційному провадженні. Врешті-решт було досягнуто компромісу, у результаті якого розробники цих Правил намагалися гармонізувати національні моделі апеляційного оскарження, зважаючи на континентальні традиції. Було б помилкою не вводити правила стосовно оскарження та перегляду на основі, як це стало очевидним під час здійснення проекту, помилкового переконання в тому, що, оскільки минулі спроби гармонізувати оскарження зазнали невдачі через, на перший погляд, непереборні перешкоди, то ця спроба також не вдасться.

⁸⁵ Див. розділ XI, коментар 1.

VII. ACQUIS COMMUNAUTAIRE ТА ПРАВИЛА

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

52. Питання співвідношення *acquis communautaire* та Правил не передбачає простої та єдиної відповіді.

53. По-перше, процесуальне *acquis communautaire* складається переважно з директив або регламентів Європейського Союзу, призначених для врегулювання співпраці та уникнення потенційних конфліктів між державами – членами Європейського Союзу у транскордонних справах і, принаймні частково, між ними та державами, що не входять до Європейського Союзу, тобто третіми державами. Проекти ELI та UNIDROIT не виключають країн, що не є членами Європейського Союзу. *Acquis* є обов'язковим законодавством для держав-членів, але воно є не більш як форма типового законодавства для інших країн, особливо для тих, хто прагне співпраці з Європейським Союзом, таких як держави Європейського економічного простору чи інші держави, пов'язані асоційованими відносинами з Європейським Союзом. Країни за межами Європейського Союзу стають все більш значущими гравцями в європейській законотворчості й вимагають нових форм законодавчої співпраці, не в останню чергу після виходу Сполученого Королівства зі складу Союзу. Для держав – членів Європейського Союзу, які залишили за собою право відмовитися від частини *acquis*, такі правила вже мають характер типового закону, який може бути прийнято як повністю або частково, так і у змінній формі в межах їхнього національного законодавства. Те, що європейські правові культури дотримуються різних поглядів на роль, яку відіграє процесуальне *acquis*, чітко дало зрозуміти, що спільний європейський проект, який не обмежується модельними правилами законодавства ЄС, не може уникнути критичного перегляду *acquis* та пропозицій щодо реформ. Навіть там, де станом на сьогодні *acquis* є обов'язковим для виконання, також зрозуміло, що його перегляд є нормальним і необхідним явищем здорової правової та демократичної культури, інакше *acquis* опиниться у прокрустовому ложі централізованого й не завжди задовільно розробленого законодавства.

54. По-друге, Модельні європейські правила мають стосуватися як внутрішніх, так і транскордонних справ. Якби Правила обмежувалися

лише внутрішніми справами, вони б не відповідали законним очікуванням, пов'язаним із проектом, оскільки транскордонні справи є невід'ємною частиною повсякденної соціальної та економічної реальності у всій Європі. Взаємозалежність правил для внутрішніх і транскордонних справ не дає змоги суворо їх розмежовувати, а отже, будь-які пропозиції щодо перегляду не можуть не враховувати їхній потенційний вплив на обидва види зазначених справ.

55. По-третє, процесуальне *acquis* із його директивами та регламентами враховує цю взаємозалежність. Хоча *acquis* розроблено для сприяння співпраці між державами – членами Європейського Союзу, воно містить не просто правила міжнародного цивільного процесу. Багато в чому взаємодія між різними правовими системами вимагає мінімального набору спільних стандартів. Як наслідок, більшість директив або регламентів також установлюють стандарти, що охоплюють ті інститути права, які традиційно вважаються частиною права, застосовного до внутрішніх справ, наприклад, Регламент про вручення судових документів⁸⁶ або Регламент про передачу доказів⁸⁷. Така взаємозалежність між правилами, призначеними для розвитку співпраці, і правом, яке традиційно застосовується до національних справ, означала, що у Правилах не може застосовуватися простий підхід, який зосереджується лише на порівняльному внутрішньому праві, залишаючи сферу співпраці між державами на розгляд чинними директивами та регламентами або міжнародними конвенціями. Отже, певні частини європейського процесуального *acquis communautaire*, хоча і призначені для врегулювання транскордонних справ, у деяких випадках намагалися водночас замінити традиційне національне законодавство більш-менш повною мірою, наприклад Регламент про Європейське провадження з вирішення дрібних (малозначних) спорів або Регламент про запровадження видачі Європейського судового наказу про стягнення коштів⁸⁸. Подібним чином деякі директиви та регламенти, які здебільшого стосуються

⁸⁶ Регламент (ЄС) № 1393/2007 Європейського парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року про вручення в державах-членах судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах (Регламент про вручення документів).

⁸⁷ Регламент Ради (ЄС) № 1206/2001 від 28 травня 2001 року про співпрацю між судами держав-членів про передачу доказів у цивільних або комерційних справах (Регламент про передачу доказів).

⁸⁸ Регламент (ЄС) № 1896/2006 Європейського парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про запровадження видачі Європейського судового наказу про стягнення коштів (Регламент про ЄСН).

питань матеріального права, також стосуються і питань процесуального права, зокрема доказове право, і не залишають простору і для додаткового національного права в межах сфери їхнього застосування.

56. Урахування положень процесуального законодавства в Європі станом на момент підготовки Правил дало можливість зробити висновок про те, що немає потреби виходити за межі наявного на цей час набору таких правил і, як наслідок, відсутня потреба розробити єдину схему координації процесуального законодавства як для внутрішніх, так і для транскордонних справ. Отже, позиція, представлена у Правилах, передбачає, що в кожній частині цивільного процесу має бути враховано стан розвитку європейського законодавства, що застосовується до регулювання відносин, а потім національні правозастосовці повинні зробити прагматичний вибір щодо того, як і якою мірою бажана координація. Щодо транскордонних справ, то Проект правил Єдиного патентного суду – єдиного Європейського цивільного процесуального кодексу, розробленого за згодою між європейськими державами-учасниками та Європейським Союзом, – також застосував цей прагматичний підхід. Частково вони замінили загальноєвропейські положення щодо транскордонних справ. В інших випадках вони посилалися на них лише в загальному розумінні, а подекуди посилалися на них лише стосовно питань, не розглянутих спеціальними правилами⁸⁹.

57. Подібний підхід до вирішення проблем, що виникають у результаті співіснування модельних правил та *acquis communautaire*, було застосовано в цих Правилах. Частково Правила майже повністю замінюють наявні європейські набори правил і залишають простір лише для продовження застосування деяких організаційних положень процесуального *acquis*⁹⁰. Частково вони формулюють загальний рівень співіснування, додаючи лише деякі

⁸⁹ Див. Проект правил Єдиного патентного суду, наприклад, правило 173 ("Збирання доказів"), правило 270 та наступні правила ("Вручення документів на території Договірних Держав-членів"), а також правило 274 та наступні правила ("Вручення документів за межами Договірних Держав-членів"); щодо труднощів затвердження Угоди про Єдиний патентний суд в цілому див. Конституційний суд Німеччини, 13.02.2020, BvR 739/17.

⁹⁰ Див., наприклад, розділ VI Правил ("Вручення судових документів та належне повідомлення про розгляд справи"), вступ, коментар 2; а також розділ XI ("Колективні провадження") – вступний коментар 1 та наступні, а також правила 233 та наступні.

положення, які суперечать або модифікують *acquis*⁹¹. В інших частинах Правила повністю поширюють європейські положення щодо транскордонних справ на внутрішні справи шляхом або прийняття їхніх текстів лише з незначними поправками⁹², або автоматично визнаючи, що таке поширення може виникати в майбутньому⁹³.

58. Це може видаватися дивним, але прості рішення, зрештою, не виправдали б очікувань, пов'язаних із набором модельних правил, які мають базуватися на оцінюванні наявних джерел європейського та національного законодавства і запозичувати правила найкращої процесуальної практики. Завжди слід зазначати, що процесуальне *acquis communautaire* зазнає постійного законодавчого перегляду. Набір модельних правил має не тільки гармонізувати та вдосконалювати національне законодавство, а й сприяти вдосконаленню чинного європейського законодавства.

2. ПРАВИЛА ПРО ЮРИСДИКЦІЮ, ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

59. На початку проєкту його організатори одностайно погодилися не розробляти спеціальний розділ з правилами про юрисдикцію та виконання судових рішень. Причина цього була простою і ніколи не підлягала сумніву. Існувало загальне переконання в тому, що Регламент про юрисдикцію і виконання судових рішень, хоча й далеко не досконалий у всьому, вважається таким, що забезпечує задовільний підхід до транскордонних спорів, не в останню чергу через довгу історію як суттєвого, так і незначного перегляду, а також розроблену судову практику щодо його тлумачення та виконання.

60. Більшість правил, що стосуються юрисдикції, ґрунтуються на критеріях, які можна однаково або з незначними змінами застосовувати до визначення територіальної юрисдикції. Ретельно

⁹¹ Див., наприклад, розділ VII ("Доступ до інформації та доказів"), вступний коментар 2 та правило 128; правила 202(1), 203 щодо міжнародної юрисдикції стосовно тимчасових забезпечувальних заходів.

⁹² Див., наприклад, главу 3 розділу VIII ("Судові рішення, *res judicata* та *lis pendens*"), вступний коментар 3 та § 1 розділу 3, вступні коментарі 1–4.

⁹³ Стосовно поширення цієї частини європейського законодавства на внутрішні справи див. преамбулу, VII.2 ("Правила про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень") та 3 ("Проведення з вирішення дрібних (малозначних) спорів та видачі судового наказу про стягнення коштів").

модифіковане поширення критеріїв транскордонної юрисдикції на правила про місце розгляду справи (on venue) слід розглядати як майбутній і найпростіший шлях до гармонізації правил, що стосуються внутрішньої територіальної юрисдикції та міжнародної юрисдикції. Загальноєвропейське визнання критеріїв юрисдикції, а також механізмів і критеріїв визнання та виконання Брюссельського регламенту переконливо задокументовано в Конвенції Лугано 2007 року, яка значною мірою співголосна з Брюссельським регламентом I bis. Крім того, Правила щонайменше принципово не передбачають конкретних положень щодо юрисдикції, визнання та виконання для третіх держав. Було висловлено думку, що краще залишити такі питання для регулювання у Брюссельському регламенті I bis, який принаймні частково регулює питання юрисдикції стосовно справ, що стосуються третіх держав⁹⁴, а також у Гаазьких конвенціях про угоди про вибір суду⁹⁵ та визнання судових рішень⁹⁶; останні два з них все ще перебувають на експериментальному етапі. Як і Правила, Угода про Єдиний патентний суд посилається щодо питань міжнародної юрисдикції на Брюссельський регламент I bis⁹⁷ у питанні про місце територіальної юрисдикції. Перелічені міжнародні акти відіграють другорядну роль через централізовану структуру Єдиного патентного суду з підрозділами лише у трьох європейських містах та його можливість розглядати справи у будь-якому місці, де це здається зручним і доцільним⁹⁸. Навпаки, визнання та виконання рішень певною мірою розглянуто в Угоді про Єдиний патентний суд та його Проекті правил⁹⁹, хоч і без посилення на Брюссельський регламент I bis¹⁰⁰. Рішення, ухвалене для Єдиного патентного суду, не могло стати зразковим прикладом інтеграції правил про юрисдикцію, визнання та

⁹⁴ Див., наприклад, ст. 4(2), 25(1) Регламент N 1215/2012 (Брюссельський регламент I bis).

⁹⁵ Див. Конвенцію від 30 червня 2005 року про угоди про вибір суду (Конвенція про угоди про вибір суду).

⁹⁶ Див. Конвенцію від 2 липня 2019 року про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах (Конвенція про судові рішення).

⁹⁷ Див. Угоду про Єдиний патентний суд від 2013 р., ст. 31.

⁹⁸ Див. Угоду про Єдиний патентний суд від 2013 року, ст. 7 та наступні, 32 та наступні.

⁹⁹ Див. Угоду про Єдиний патентний суд від 2013 р., ст. 34 та 2015 р. та Проект правил Єдиного патентного суду (2015 Draft Unified Patent Court Rules, Art. 354).

¹⁰⁰ Однак видається, що Регламент було взято за зразок.

виконання судових рішень у Модельних правилах європейського цивільного процесу.

61. Правила загалом не охоплюють питань юрисдикції. Вони, наприклад, не дають змоги тлумачити правила, що стосуються процесуальної співучасті (як-от приєднання, об'єднання позовів або повідомлення третіх осіб) як правила, що регулюють прийнятність справи за участю кількох сторін, а також створюють особливі види територіальної або міжнародної юрисдикції. Критерії, що стосуються міжнародної юрисдикції, залишаються за Брюссельським регламентом I bis¹⁰¹, оскільки в цій галузі він забезпечив значний рівень узгодженості в багатьох європейських державах¹⁰², який невпинно зростає. Правила лише ситуативно, коли це вкрай необхідно, в опосередкованій формі або безпосередньо доповнюють або змінюють Брюссельський регламент I bis¹⁰³.

3. ПРОВАДЖЕННЯ З РОЗГЛЯДУ ДРІБНИХ (МАЛОЗНАЧНИХ) СПОРІВ ТА ВИДАЧІ СУДОВОГО НАКАЗУ ПРО СТЯГНЕННЯ КОШТІВ

62. Правила не охоплюють провадження з розгляду малозначних справ та провадження з видачі судового наказу про стягнення коштів. Обидві спеціальні процедури регулюються європейськими Регламентами, що застосовуються до транскордонних справ¹⁰⁴. Ці

¹⁰¹ Див., наприклад, правило 36(1)(б) з коментарем 2; правило 42, коментар 3; правило 146(2), які посилаються на ст. 8 № 1 та 2 Брюссельського регламенту I bis.

¹⁰² Див., наприклад, щодо Франції, ст. 333 ЦПК та загалом коментар 3 до правила 42. У деяких європейських країнах правила, що стосуються прийнятності справ з кількома сторонами, принаймні частково містять тлумачення про створення спеціальної територіальної юрисдикції; див., наприклад, § 64 ЦПК Німеччини тощо.

¹⁰³ Див., наприклад, про паралельний розгляд справ розділ VIII, главу 3, вступ, коментар 1; § 1 глави 3, вступний коментар 4 та особливо коментар 5 до правила 146; щодо юрисдикції у випадках принципового втручання правило 39 тлумачиться як правило про територіальну юрисдикцію в коментарі 1, за браком задовільного регулювання у ст. 8 № 2 Брюссельського регламенту I bis (оновленого) щодо забезпечувальних заходів ці Правила передбачають додаткове регулювання юрисдикції, див., зокрема, правило 202(3) з коментарем 5; те саме стосується правила 233 та наступних для транскордонних справ у колективних провадженнях. Для концепції Європейського суду *res judicata* див. VII. 4.

¹⁰⁴ Див. Регламент № 861/2007 (ЄС) Європейського парламенту та Ради, яким запроваджується Європейське провадження з вирішення дрібних спорів; Регламент № 1896/2006 (ЄС) Європейського парламенту та Ради, яким запроваджується процедура з видачі Європейського судового наказу про стягнення коштів.

Регламенти не лише регулюють співпрацю між державами – членами Європейського Союзу та їхню компетенцію в транскордонних справах, а й містять повний та детальний набір правил з розгляду таких справ, надаючи державам-членам обмежений простір для їх доповнення. Національне право більшості держав-членів та інших європейських країн передбачають подібні спрощені провадження, що відрізняються між собою концепцією та деталізацією. Процедури вирішення дрібних (малозначних) спорів часто є справами про захист прав споживачів, хоча сфера таких позовів зазвичай ширша і містить позови, де ціна позову перевищує 5000 євро, що на сьогодні є межею для провадження щодо вирішення дрібних (малозначних) спорів відповідно до Європейського регламенту. Позовні провадження у дрібних (малозначних) спорах та провадження з видачі судового наказу про стягнення коштів з їхніми спрощеними правилами можуть бути єдиними процедурними засобами, доступними для багатьох осіб, особливо для тих, хто має низький рівень доходу. Вони можуть сприяти тенденції розвитку колективних проваджень. Якість та соціальний вплив таких процедур мають бути предметом ретельного контролю. І все ж організатори проекту вирішили не розробляти модельних правил, що застосовуються до цих спеціальних видів проваджень. Однією з причин цього було те, що Регламенти вже передбачають набір модельних правил для національних законодавчих органів, які можуть розглядати будь-які потенційні вдосконалення своїх наявних процедур, а отже, ці Правила навряд чи можуть запропонувати більш інноваційний підхід. Крім того, на думку більшості доповідачів проекту та членів групи, на майбутні нововведення у цих сферах, імовірно, значно більший вплив матиме розвиток штучного інтелекту, ніж у разі звичайного провадження¹⁰⁵. Як наслідок, було зроблено висновок, що час для модельних правил чи законодавчого впровадження ще не настав; провадження з вирішення малозначних спорів та видачі судового наказу про стягнення коштів сьогодні більш прийнятне для швидкого розвитку та експериментів, аніж для модельних правил. Однак загальні принципи цивільного судочинства, сформульовані в розділі I цих Правил, установлюють важливі параметри щодо розвитку так званого електронного правосуддя.

¹⁰⁵ Див. коментар 9 до правила 18.

4. ACQUIS COMMUNAUTAIRE ТА СУДОВА ПРАКТИКА НАЙВИЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДІВ

63. Розроблена судова практика Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу щодо Європейської конвенції з прав людини та Європейської хартії основних прав 2000 року, Європейських договорів та європейського вторинного права вимагає особливої уваги, оскільки вона є важливою частиною *acquis communautaire* Європейського Союзу. Більшість цієї судової практики врахована Правилами, принаймні в основному, оскільки вона відображає основоположні цінності загальноєвропейської конституційної традиції. Але у вільному суспільстві навіть ці суди та їхні рішення не можуть уникнути критики, особливо якщо їхні рішення формулюють детальні похідні результати реалізації основних прав людини та навіть вторинного європейського законодавства. Наприклад, деталі, що впливають із права на публічний розгляд справи, розроблені ЄСПЛ, вимагали пильної уваги розробників Правил. Однак водночас у процесі обговорень було розглянуто питання про те, чи можуть і, якщо так, то яким чином у Правилах може бути викладено кращі підходи¹⁰⁶. Те саме щодо деталей процесуальної трансформації імперативних норм права¹⁰⁷ або деталей, що стосуються преклюзивних та позитивних наслідків *res judicata*. Крім того, не всі рішення у сфері цивільного судочинства, і це особливо стосується рішень Суду ЄС, розглядають як такі, що є особливо добре виваженими вченими-процесуалістами та суддями, які мають тривалий і широкий досвід у сфері судочинства та практики. Ці Правила є належним інструментом, щоб сформулювати поширене незадоволення підходами, прийнятими в таких рішеннях, і сприяти зміні підходу в судовій практиці найвищих європейських судів. Ця позиція також є обґрунтованою, якщо розглядати її на тлі того, що не всі європейські країни є державами – членами ЄС та перебувають під юрисдикцією Суду Європейського Союзу.

¹⁰⁶ Див. коментар 2 до правила 17 та коментарі 1, 2 до правила 18.

¹⁰⁷ Див. преамбулу VI. 6 та 7 з посиланнями.

VIII. СУЧАСНА КОМУНІКАЦІЯ ТА СПОСОБИ ФІКСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВИЛА

1. НАЛЕЖНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ ТА СПОСОБИ ФІКСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

64. Значна кількість правил передбачає належне використання сучасних видів зв'язку та способи фіксування інформації, наприклад: електронне спілкування між судом та сторонами, а також між сторонами; відеоконференції чи аудіотрансляція під час слухань та збирання доказів; розкриття та подання електронних даних і документів, оцінювання їх як докази; відеозапис слухань та дослідження доказів; електронні платформи за умови множинності учасників процесу тощо¹⁰⁸. Правила, однак, є нейтральні до технологій. Вони не заглиблюються у технічні деталі, які можуть бути предметом швидких змін і розвитку та, вірогідно, можуть відрізнитися в окремих країнах, хоча сумісність має бути забезпечена принаймні в межах Європейського Союзу. Правила не дозволяють невідповідне використання сучасних засобів комунікації або способів фіксування інформації¹⁰⁹. Хоча деякі країни забезпечують детальні заходи, спрямовані на регулювання сутності та використання таких методів¹¹⁰, Правила залишають такі деталі національному законодавству та судовій практиці¹¹¹. Однак суди повинні забезпечити, щоб використання таких методів надавало сторонам рівні можливості для викладу своїх аргументів, тобто забезпечувало рівноправність сторін та рівне ставлення до них¹¹².

2. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВИЛА

65. Іntenсивно обговорювалася необхідність включення до Правил положень про допустимість використання штучного інтелекту¹¹³. Уже стало реальністю використання таких комп'ютерних програм

¹⁰⁸ Див. правило 18 та перелік окремих положень у коментарі 7.

¹⁰⁹ Див. правило 18(4).

¹¹⁰ Див., наприклад, Франція, Code de l'organisation judiciaire Art. L 111-12 ст. L 111-12; Англія, CPR Practice Direction 32, р. 29.1, Annex 3 тощо.

¹¹¹ Див. коментар 8 до правила 18 з прикладами.

¹¹² Див. речення 2 правила 4.

¹¹³ Див. коментар 9 правила 18.

юристами для допомоги в підготовці справи, наприклад, для надання первинної оцінки суті справ своїх клієнтів, для сприяння переговорам про врегулювання або для підготовки заяв, або третім сторонам, які фінансують судові процеси, як інструмент для визначення того, чи слід інвестувати в судовий процес, або страховим компаніям. До сфери цих Правил не входять рекомендації щодо того, які технології варто чи не варто застосовувати адвокатам, що є представниками вільної професії, та іншим суб'єктам ринку, зацікавленим у наданні юридичної консультації чи оцінки. Такі питання краще залишити на розсуд законодавства, що регулює діяльність адвокатури, та законів, що регулюють надання юридичних консультацій загалом. Безперечно, такі питання ставатимуть дедалі важливішими в частині регулювання, зважаючи на ймовірне зростання використання таких форм штучного інтелекту та технологій прогнозування. Однак ці Правила могли б обґрунтовано розглянути питання штучного інтелекту, не в останню чергу для того, щоб визначити, якою мірою використання його судами та суддями для підготовки чи ухвалення рішень (так званого електронного правосуддя) має бути допустимим. З огляду на розвиток, наприклад, комп'ютеризованих процедур видачі судових наказів про стягнення грошових сум, які вже використовуються в деяких країнах, прикладів платформ електронного арбітражу та електронної медіації або розроблення систем штучного інтелекту для вирішення судових справ, такі питання, безсумнівно, ставатимуть все більш важливими. Засновники проекту намагалися отримати достовірну інформацію про фактичну продуктивність та можливості наявних програм¹¹⁴. Вони дійшли висновку, що, незважаючи на значний прогрес у розвитку, переважає думка, що

¹¹⁴ Див. особливо детальні дослідження щодо спроможності систем ШІ прогнозувати результати розгляду справи перед Європейським судом з прав людини та Верховним судом США: *N. Aletras et al., 2016: Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing Perspective*. Peer J Computer Science 2:e93 <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93> (*Н. Алєтрас та ін. (2016): Прогнозування судових рішень Європейського суду з прав людини: перспектива оброблення природної мови*); *C. O'Sullivan & J. Beel, Predicting the Outcome of Judicial Decisions made by the European Court of Human Rights*. in 27th AIAI Irish Conference on Artificial Intelligence and Cognitive Science, 2019 (*К. О'Салліван, Дж. Біл, Прогнозування результатів судових рішень, ухвалених Європейським судом з прав людини*); *D. M. Katz et al (2017), A general approach for predicting the behaviour of the Supreme Court of the United States*, PLoS ONE 12(4): e0174698. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0174698> (*Д. М. Кац та ін. (2017) Загальний підхід до прогнозування поведінки Верховного суду США*).

заміна розгляду справи суддями та повністю обґрунтованих людських суджень прийняттям рішень за допомогою штучного інтелекту в судовому процесі в першій інстанції можлива в найближчому майбутньому для розгляду малозначних справ та подібних справ. Що стосується переважної більшості цивільних спорів, що не належать до цієї категорії, то такі спори слід розглядати з особливою увагою. До того ж заміна суддів штучним інтелектом – це не просто питання правильності та аргументованості судових рішень, але, що не менш важливо, це питання взаємної людської довіри між громадянами і державою, демократичного контролю і відповідальності системи правосуддя та здійснення державної влади. Це питання стосується суті відносин між громадянином і державою, а також природи суспільства. Як таке, воно виходять далеко за межі розроблення модельних правил процесу. Незважаючи на це, Правила дозволяють суддям використовувати штучний інтелект тією мірою, якою це відповідає праву сторін бути вислуханими, оскільки будь-яке використання таких засобів передбачає, що про це оголошено сторонам, які повинні мати справедливу можливість оскаржити їх застосування, якість та висновки, які з цього можна зробити¹¹⁵.

¹¹⁵ Див. правило 12, коментарі 1, 4; правило 18, коментар 9.

МОДЕЛЬНІ ПРАВИЛА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. У цьому розділі викладено загальні положення застосування представлених Правил. Сфера застосування цих Правил поширюється на внутрішні та транскордонні цивільні та комерційні спори. Це робиться шляхом посилання на загальноприйняте в Європі визначення таких спорів (див. правило 1).

2. Також у розділі сформульовано низку загальних процесуальних обов'язків, які покладаються на суд, сторони та їхніх представників (див. правила 2–10). Найважливішим із цих обов'язків є обов'язок співпраці, який, як розглянуто в цих Правилах, має принципове значення для ефективного та належного здійснення правосуддя, а також загальний принцип пропорційності вирішення спорів, який з початку XXI століття набуває дедалі більшого значення як процесуальний принцип у всій Європі. Нарешті, у цьому розділі сформульовано, а подекуди конкретизовано низку фундаментальних процесуальних принципів, які притаманні праву на справедливий судовий розгляд (див. правила 11–20).

Глава 1. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Правило 1. *Сфера застосування*

1. Ці Правила застосовуються до врегулювання внутрішніх і транскордонних цивільних і комерційних спорів незалежно від юрисдикції суду.

2. Ці правила не поширюються на:

а) справи щодо статусу або правоздатності фізичних осіб, майнових прав, що впливають із шлюбних відносин або відносин, які за законом належать до таких і тягнуть за собою такі ж наслідки, як шлюбні відносини;

б) провадження у справах про банкрутство, у справах про ліквідацію неплатоспроможних компаній або інших юридичних осіб, порядок їхнього здійснення, склад суду та подібні провадження;

- с) справи про соціальне забезпечення;
- д) арбітраж;
- е) справи про стягнення аліментів, що впливають із сімейних відносин, батьківства, шлюбу чи спорідненості;
- ф) справи щодо заповітів і спадкування, включаючи зобов'язання з утримання, що виникли внаслідок смерті.

3. Ці Правила можуть застосовуватися також до вимог, які є похідними від основного предмета спору та підпадають під дію правила 1(2), якщо питання, що є предметом спору, підпадає під дію правила 1(1).

Глава 2. ПРИНЦИПИ¹¹⁶

§ 1. СПІВПРАЦЯ

Правило 2. Загальні положення

Сторони, їхні представники та суд повинні співпрацювати з метою сприяння справедливому, ефективному та швидкому врегулюванню спору.

Правило 3. Роль сторін та їхніх представників

Сторони та їхні представники повинні:

- а) вживати розумних та належних заходів для мирного врегулювання спорів;
- б) сприяти належному керівництву судовим процесом;
- с) надавати факти та докази;
- д) сприяти суду у встановленні фактів та застосовного права;
- е) діяти добросовісно та уникати процесуальних зловживань під час спілкування із судом та іншими учасниками справи.

Правило 4. Роль суду – загальний обов'язок щодо судового кейс-менеджменту

Суд відповідальний за активний та ефективний кейс-менеджмент. Суд зобов'язаний забезпечити рівність сторін перед законом і

¹¹⁶ Главу 2 "Принципи" переклала й відредагувала докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Тетяна Цувіна; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки.

судом. Суд протягом розгляду справи вживає заходів для виконання сторонами та їхніми представниками своїх обов'язків відповідно до цих Правил.

§ 2. ПРОПОРЦІЙНІСТЬ

Правило 5. Роль суду

1. Суд повинен забезпечити пропорційність процедури вирішення спору.

2. Визначаючи, чи є процедура пропорційною, суд повинен враховувати характер, важливість і складність конкретної справи, а також необхідність реалізовувати загальний обов'язок судового керівництва в усіх провадженнях з повагою до належного здійснення правосуддя.

Правило 6. Роль сторін та їхніх представників

Сторони та їхні представники повинні співпрацювати із судом з метою сприяння пропорційному процесу врегулювання спорів.

Правило 7. Пропорційність штрафних санкцій

Штрафні санкції за порушення будь-якого з правил мають бути пропорційними рівню процесуальних зловживань та завданій шкоді, а також відображати характер правопорушення, ступінь вини особи та бути адекватною формою реакції на умисність поведінки учасника процесу.

Правило 8. Пропорційність судових витрат

Судові витрати повинні бути, наскільки це можливо, співмірними із ціною позову, характером та складністю конкретного провадження, його важливістю для сторін та суспільних інтересів.

§ 3. УРЕГУЛЮВАННЯ

Правило 9. Роль сторін та їхніх представників

1. Сторони повинні співпрацювати, намагаючись вирішити свій спір за взаємною згодою як до, так і після відкриття провадження.

2. Представники повинні інформувати сторони про наявність способів примирного врегулювання спору, сприяти їм у виборі способу, що найбільш відповідає категорії спору, та в разі потреби заохочувати до його використання. Представники повинні

забезпечити використання будь-якого способу, обов'язкового для врегулювання наявного спору.

3. Сторони можуть подати до суду клопотання про надання угоди про врегулювання спору виконавчої сили.

4. Якщо примирне врегулювання в цілому неможливе, сторони повинні використати всі розумні можливості для зменшення кількості спірних питань до ухвалення рішення.

Правило 10. Роль суду

1. Суд повинен сприяти врегулюванню спору на будь-якій стадії провадження. Зокрема, він повинен забезпечити розгляд сторонами питання про врегулювання спору на підготовчій стадії провадження та на конференціях з кейс-менеджменту. Якщо це необхідно для продовження процесу врегулювання спору, суд може зобов'язати сторони з'явитися до суду особисто.

2. Суд зобов'язаний повідомити сторони про різні наявні способи врегулювання спору. Він може запропонувати або рекомендувати використання конкретних способів примирного врегулювання спору.

3. Суд може брати участь у спробах щодо врегулювання спору та сприяти сторонам у досягненні примирного врегулювання. Він також може допомогти в укладенні угоди про врегулювання спору.

4. Якщо суддя виступає медіатором під час процедури врегулювання спору та отримує інформацію за відсутності однієї зі сторін, він не може брати участь у вирішенні спору по суті.

§ 4. ПРАВО БУТИ ПОЧУТИМ

Правило 11. *Справедлива можливість представити свої вимоги та заперечення перед судом*

Суд повинен здійснювати керівництво провадженням, гарантуючи, що сторони мають справедливу можливість представити свою позицію та докази, відповісти на відповідні вимоги та заперечення, а також на будь-які ухвали чи питання, порушені судом.

Правило 12. *Вимоги до судового рішення*

1. Ухвалюючи будь-яке рішення у справі, суд повинен розглянути всі фактичні, доказові та правові питання, порушені сторонами. У судових рішеннях має бути конкретно викладено мотиви суду щодо питань, які мають істотне значення для справи.

2. Суд не повинен ґрунтувати свої рішення на обставинах, щодо яких сторони не мали змоги надати свої пояснення.

Правило 13. Комунікація із судом

1. Суд не повинен комунікувати зі стороною за відсутності іншої сторони. Ця заборона не поширюється на провадження без проведення судового засідання або на щоденне адміністрування роботи суду.

2. Увесь зміст комунікації сторін із судом надається для ознайомлення всім сторонам під час їхнього звернення до суду.

3. У разі наявності в суду інформації про недотримання правила 13(2), він повинен негайно повідомити сторони про зміст комунікації.

§ 5. ПРЕДСТАВНИЦТВО ТА ПРАВОВА ДОПОМОГА

Правило 14. Самопредставництво та обов'язкове представництво

За винятком випадків, коли відповідно до закону представництво є обов'язковим, сторони мають право представляти себе у процесі самостійно.

Правило 15. Представництво та правова допомога в суді

1. Сторони можуть залучити представника за власним волевиявленням. Таке волевиявлення можливе як у разі залучення представника за власним бажанням, так і тоді, коли представництво є обов'язковим за законом. Це право включає право на представництво адвокатом, допущеним до практики у відповідній юрисдикції, та на отримання активної допомоги перед зверненням до суду від адвоката, допущеного до практики в інших юрисдикціях.

2. Сторони можуть, якщо це дозволено законом, бути представленими в суді іншою особою чи організацією, крім адвоката, або отримувати правову допомогу від таких осіб.

3. Під час представництва або надання правової допомоги стороні суд повинен поважати професійну незалежність адвоката. Це включає забезпечення останнього можливістю виконувати свій обов'язок, діючи в інтересах клієнта та зберігаючи адвокатську таємницю.

Правило 16. Заслуховування сторін

1. Сторони мають право бути особисто почутими судом.

2. Суд завжди може заслухати кожну із сторін особисто.

§ 6. УСНИЙ, ПИСЬМОВИЙ ТА ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ

Правило 17. Публічний розгляд справи

1. Розгляд справи та судові рішення, включаючи мотиви рішень, за загальним правилом мають бути публічними.

2. Суд може ухвалити рішення про те, що розгляд справи або його частина, особливо усні слухання та дослідження доказів, мають відбуватися в закритому судовому засіданні з міркувань державної політики, включаючи національну безпеку, конфіденційність або професійну таємницю, зокрема комерційну таємницю, або в інтересах належного здійснення правосуддя. За необхідності суд може видати відповідні охоронні судові накази для збереження приватності чи конфіденційності судових слухань або доказів, досліджених під час них.

3. Рішення та мотивування рішень є доступними для громадськості тією мірою, якою розгляд справи є відкритим для громадськості. Якщо розгляд справи відбувався в закритому судовому засіданні, публічність судового рішення може обмежуватися його резолютивною частиною.

4. Судові справи та документи мають бути доступними, принаймні для осіб, які мають юридичну заінтересованість у розгляді справи, та для осіб, які здійснюють розгляд справи.

5. Дані щодо сторін, свідків та інших учасників процесу, зазначених у рішенні, можуть бути конфіденційними, якщо це суворо необхідно.

Правило 18. Усні та письмові провадження

1. Пояснення та заяви має бути подано на перших стадіях провадження в письмовій формі.

2. Суд може зобов'язати сторони надати усні пояснення та провести усний допит свідків або експертів. Якщо сторона подає про це клопотання, суд повинен дозволити надати усні пояснення, а також може дозволити усний допит.

3. Суд може доручити свідкам та експертам подати письмові заяви.

4. Провадження може здійснюватися з використанням будь-яких доступних засобів інформаційно-комунікаційних технологій, наскільки це доречно.

§ 7. МОВИ, УСНИЙ ТА ПИСЬМОВИЙ ПЕРЕКЛАД

Правило 19. Мова суду

Розгляд справи, включаючи документи та усне спілкування, за загальним правилом має проводитися мовою суду. Суд може дозволити, щоб усе провадження або його частина проводились іншими мовами, якщо це не завдає шкоди сторонам або праву на публічний розгляд справи.

Правило 20. Усний та письмовий переклад

1. Суд повинен забезпечити усний або письмовий переклад сторонам, які недостатньо володіють мовою, якою здійснюється провадження. Право на переклад включає право сторін із вадами слуху або мови отримати відповідну допомогу. Таке тлумачення та переклад забезпечують справедливість судового розгляду, даючи змогу сторонам ефективно брати в них участь.

2. У разі перекладу документів сторони можуть домовитись або суд може постановити ухвалу, щоб такий переклад обмежувався тими частинами документів, які необхідні для забезпечення справедливості судового розгляду та для того, щоб сторони могли ефективно брати в ньому участь.

Глава 3. ПРОВАДЖЕННЯ¹¹⁷

§ 1. ВІДКРИТТЯ, ПРИПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ. КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Правило 21. Відкриття та припинення провадження

1. Провадження відкривається лише за заявою заінтересованої сторони. Суд не може розпочати провадження за власною ініціативою.

¹¹⁷ Главу III "Провадження" відредагував кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший дослідник Люксембурзького Центру Європейського права при Університеті Люксембургу Сергій Кравцов; далі – його зауваження та примітки як наукового редактора. Перекладачка – Юлія Баклаженко, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Київського національного політехнічного університету імені Ігоря Сікорського.

2. Сторони можуть повністю або частково припинити провадження шляхом відмови від позову, визнання позову або за допомогою врегулювання спору.

Правило 22. Концентрація питань права та факту

1. Сторони повинні представити всі правові та фактичні обставини для обґрунтування своїх вимог або заперечень, що впливають з тієї самої підстави позову, в одному провадженні.

2. Невиконання правила 22(1) робить неприйнятним провадження за тією самою вимогою і з тотожних підстав. Цей виняток не застосовується, якщо:

а) після попереднього провадження відбулися зміни у відповідних фактах, на яких ґрунтувалося рішення в цьому провадженні;

б) сторона, яка не виконує вимоги, отримала нове право або набула нового права з моменту винесення рішення в попередньому провадженні.

Правило 23. Сфера застосування

1. Межі розгляду справи визначаються вимогами та запереченнями сторін, викладеними в заявах по суті спору, включаючи поправки до них.

2. Суд повинен ухвалити рішення щодо, і тільки щодо вимоги про захист права, про яку просить позивач.

§ 2. ФАКТИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОВЕДЕННЮ, ДОКАЗИ ТА ПРАВО, ЯКЕ ПІДЛЯГАЄ ЗАСТОСУВАННЮ

Правило 24. Факти

1. Сторони повинні викласти такі факти, які підтверджують їхні вимоги або заперечення. Суд може запропонувати сторонам уточнити або доповнити ці факти.

2. Суд не повинен розглядати факти, які не були надані сторонами.

3. Суд може розглядати такі факти, на які сторона не посилалася, але які обов'язково впливають із фактичних обставин справи, викладених сторонами, або які містяться в матеріалах справи. Суд може це зробити лише в тому випадку, якщо вони стосуються вимог або заперечень сторони, а сторонам було надано розумну можливість відреагувати на них.

Правило 25. Докази

1. Кожна сторона зобов'язана довести всі факти, які мають значення для справи. Сторони повинні надати докази, що підтверджують їхні фактичні твердження. Матеріальне право визначає тягар доказування.

2. Кожна сторона має право на доступ до всіх непривілейованих та обґрунтовано визначених доказів, які стосуються справи. Сторони та особи, які не є сторонами, повинні сприяти розкриттю та наданню доказів, наскільки це доречно. Не є підставою для заперечення стороною проти такого розкриття той факт, що розкриття може надати перевагу її опоненту або іншим сторонам.

3. У випадках, передбачених законом, суд сприяє сторонам у доповненні ними свого доказового матеріалу. У виняткових випадках суд може витребувати докази за власною ініціативою.

Правило 26. Право, яке підлягає застосуванню

1. Беручи до уваги застосовні спеціальні положення, сторони можуть надати юридичні аргументи, що підтверджують їхні вимоги або заперечення.

2. Суд повинен визначити правильну правову підставу для свого рішення. Це стосується і питань, які вирішуються на основі іноземного права. Він може зробити це, лише надавши сторонам розумну можливість навести свої аргументи щодо застосовного права.

3. Оскільки сторони можуть вільно розпоряджатися своїми правами, вони можуть домовитися про правову підставу позову або про окремі аспекти позову. Таку угоду має бути чітко висловлено та викладено в заявах по суті спору, навіть якщо її укладено до відкриття провадження. Угода є обов'язковою для суду.

§ 3. САНКЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД САНКЦІЙ

Правило 27. Санкції за недотримання Правил і судових ухвал

1. Суд відхиляє фактичні твердження щодо внесення змін до предмета та підстави позову, а також фактичні твердження, що стосуються заперечень проти позову, за умови, що сторони подали їх пізніше, ніж у строки, встановлені цими Правилами або судовими наказами, крім випадку, коли сторона, яка їх подає, обґрунтувала

неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї.

2. За загальним правилом суд може продовжити строки провадження та ухвалити рішення по суті на підставі наявних у нього фактів і доказів.

3. У разі неподання сторонами з неповажних причин або без повідомлення причин доказів, які витребує суд, суд, залежно від того, яка особа ухиляється від подання доказів, може зобов'язати сторону або її представника нести витрати за невиконання. У разі злісного невиконання суд може призначити астрент (наказ про сплату штрафу, адміністративне стягнення штрафу), як це передбачено національним законодавством, або притягнути до відповідальності за зневажливе поведження сторони.

4. Оцінюючи характер будь-якої компенсації або штрафу за цим правилом, суд може вимагати виплати в такий спосіб: одноразова виплата, сума за період порушення або сума за фактом правопорушення. В останніх двох випадках виплати штрафу або будь-якої компенсації суму може бути обмежено максимумом, визначеним судом.

Правило 28. Звільнення від наслідків за недотримання Правил і судових ухвал

Якщо було застосовано санкцію за невиконання правила чи наказу суду, суб'єкт, до якого було її застосовано, може подати заяву про звільнення від такої санкції. Реалізуючи власну дискрецію щодо вирішення питання про те, чи застосувати за заявою сторони звільнення від наслідків недотримання Правил і судових ухвал, суд повинен враховувати необхідність здійснювати таке провадження відповідно до принципів співпраці та пропорційності.

Розділ II

СТОРОНИ¹¹⁸

Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Вступ

Цей розділ Правил спрямовано на забезпечення належної доступності судочинства для всіх осіб, які заінтересовані в тому, щоб ініціювати провадження, або ж беруть участь у відкритому провадженні для захисту та охорони своїх прав. Сторонами судового процесу можуть бути правоздатні відповідно до матеріального права особи (правило 29). Здатність сторін брати участь у процесі (правоздатність сторін) передбачає, що вони мають можливість здійснювати такі права відповідно до матеріального права. Не маючи правоздатності, сторони повинні бути представлені відповідно до чинного законодавства (правило 30). Якщо сторона, як-от юридична особа, не має правоздатності, вона повинна бути представлена такими фізичними особами, які мають право представляти її згідно з нормами матеріального права (правило 31). Особи, які наділені правоздатністю, ініціюють провадження від власного імені, якщо інше не встановлено спеціальними правилами (правило 34). Багатосторонній судовий процес може набувати форми провадження за колективними позовами, у якому члени групи не є звичайними сторонами (див. розділ XI). Уповноважена особа може в інтересах суспільства виступати як основна сторона або вступати в розпочатий процес під час розгляду справи по суті (правило 35).

У відповідних випадках провадження може бути відкрито за заявами кількох позивачів або проти кількох відповідачів, оскільки ці учасники процесу вступили у справу під час розгляду справи по суті (правило 36). Суд може винести рішення про об'єднання в самостійне провадження певної частини вимог з метою належної організації процесу (правило 37). Участь у справі кількох позивачів або відповідачів допускається, якщо предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів (правило 38). Будь-

¹¹⁸ Розділ II "Сторони" відредагувала докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Оксана Хотинська-Нор; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки. Перекладачка – Юлія Баклаженко.

яка особа, що не є стороною справи, але заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, може подати позов безпосередньо до однієї або до декількох сторін у справі (правило 39). Будь-яка заінтересована особа може втрутитися та надати підтримку стороні цього провадження (правило 40). Сторона може повідомити особу, що не є стороною у справі, про спір, якщо сторона може мати позов до особи, яка не є стороною, або стати об'єктом позову з боку особи, яка не є стороною, залежно від результату судового розгляду (правило 42). За згодою суду сторона може ініціювати отримання певних процесуальних документів від фізичних або юридичних осіб, які не є сторонами у справі (правило 43). Після відкриття провадження у справі заміна або правонаступництво сторони іншою особою може відбуватися на будь-якій стадії процесу, якщо цього вимагає закон або якщо це необхідно в інтересах належного здійснення правосуддя (правило 44).

Правило 29. Сторони цивільного процесу

1. Сторонами в цивільному процесі є особи, які ініціювали та щодо яких відкрито провадження у справі.
2. Усі правоздатні відповідно до матеріального права особи можуть бути сторонами цивільного процесу.

Правило 30. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність фізичних осіб

1. Цивільна процесуальна правоздатність – це здатність мати права в цивільному судочинстві.
2. Будь-хто, хто має можливість мати права та нести обов'язки від власного імені згідно з матеріальним правом, вважається таким, що має цивільне процесуальне право та дієздатність.
3. Будь-хто, хто не підпадає під дію правила 30(2), повинен бути представлений у провадженні представником відповідно до норм чинного законодавства.

Правило 31. Представництво юридичних осіб та інших організацій

Юридичні та інші особи, які є сторонами, повинні здійснювати свої права через фізичних осіб, які уповноважені представляти їх відповідно до норм чинного законодавства.

Правило 32. Докази представництва

Суд може протягом усього розгляду справи вимагати від представників довести наявність або обсяг їхніх повноважень представляти відповідну сторону.

Правило 33. Правила ex officio щодо сторін

Суд повинен завжди забезпечувати дотримання правил 29–31 та ухвалювати відповідне рішення.

Правило 34. Особи, які мають право порушувати провадження

Особи, наділені процесуальною дієздатністю, беруть участь у справі від власного імені та на підставі власних матеріальних прав, якщо ці Правила або матеріальне право не визначають іншого.

Правило 35. Публічний інтерес

Особа, уповноважена законом діяти в інтересах суспільства, може виступати стороною або вступати в розгляд справи по суті на будь-якій з його стадій.

Глава 2. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

§ 1. УЧАСТЬ У СПРАВІ КІЛЬКОХ ПОЗИВАЧІВ АБО ВІДПОВІДАЧІВ

Правило 36. Добровільне об'єднання кількох позивачів або відповідачів

1. Позов може бути пред'явлений спільно кількома позивачами або до кількох відповідачів. Процесуальна співучасть допускається, якщо:

- а) їхні претензії тісно пов'язані;
- б) суд має юрисдикцію щодо всіх сторін.

2. Суд може виділити частину вимог у самостійне провадження, якщо це необхідно з метою належної організації процесу.

3. Кожен зі співучасників діє від власного імені. Кожен зі співучасників діє у процесі самостійно стосовно іншої сторони. Їхні дії або бездіяльність у провадженні не завдають шкоди іншій об'єднаній стороні.

Правило 37. Об'єднання позовних вимог

Суд може за клопотанням сторін або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька вимог з метою належного управління процесом.

Правило 38. Обов'язкова співучасть

1. Участь у справі кількох позивачів або відповідачів (процесуальна співучасть) є обов'язковою, якщо предметом спору є спільні права або обов'язки кількох позивачів або відповідачів, що вимагає рішення про об'єднання сторін на однакових умовах.

2. Процесуальне волевиявлення одного співучасника у провадженні впливатиме на всіх учасників процесу.

3. У разі врегулювання спору в досудовому порядку, відмови від позову або визнання позову позиції співучасників мають бути солідарними.

§ 2. ТРЕТІ ОСОБИ У ПРОВАДЖЕННІ

Правило 39. Основний вступ у справу

Будь-яка особа, яка не є стороною провадження, але заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, може подати позов безпосередньо до однієї або до обох сторін у справі до закінчення розгляду справи по суті в першій інстанції або, як виняток, за згодою суду апеляційної інстанції.

Правило 40. Добровільний вступ у справу на підтримку сторони

1. Будь-яка особа, яка має законний інтерес у справі, але не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, може вступити у справу на підтримку позивача або відповідача. Такий вступ можливий до закінчення розгляду справи по суті.

2. Така особа не може заперечувати проти будь-яких процесуальних дій, уже вчинених до її вступу у справу¹¹⁹. Однак такі особи мають право на вчинення будь-яких процесуальних волевиявлень, якими наділено сторону, на підтримку якої вони вступили у справу, якщо це не суперечить жодній процесуальній дії, що вчиняє ця сторона.

¹¹⁹ Див., наприклад, Belgium CCP Sec. 813; Bulgaria CCP Sec. 225; Hungary CCP Sec. 55, 56; Sweden CJP Sec. 10) (ЦПК Бельгії, ст. 813; ЦПК Болгарії, ст. 225; ЦПК Угорщини, ст. 55, 56; КСП Швеції, ст. 10).

**Правило 41. Інформування суду особами,
які мають законний інтерес у справі, але не заявляють
самостійних вимог щодо предмета спору,
про намір вступити у справу**

1. Будь-яка особа, яка має законний інтерес у справі, але не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, відповідно до попередніх правил повинна подати заяву до суду про вступ у справу. У заяві необхідно зазначити, на якій підставі вимагається вступ у справу. Сторонам надається повідомлення щодо подання заяви про вступ у справу.

2. Суд повинен заслухати сторони щодо заявленого вступу у справу. Суд може зобов'язати заявника та сторони бути присутніми на усному слуханні.

3. Заява про вступ у справу не зупиняє провадження, якщо суд не постановив інакше.

**Правило 42. Повідомлення третіх осіб
про залучення у справу**

1. Сторона може повідомити будь-яку особу, яка має законний інтерес у справі, але не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, про спір, якщо рішення у справі може вплинути на їхні права та/або обов'язки щодо однієї зі сторін.

2. Особа, яку було повідомлено за правилом 42(1), стає учасником провадження, якщо суд не постановить інше за заявою.

3. У повідомленні третьої особи має бути зазначено суть розгляду та причину, чому вона отримала таке повідомлення.

Правило 43. *Amicus curiae*

1. Будь-яка фізична, юридична або інша особа, яка не є учасником справи, за згодою суду може надати інформацію юридичного чи фактичного характеру, яка стосується розгляду справи. Отримання інформації *amicus curiae* можливе за ініціативою суду.

2. Перш ніж давати свою згоду або запитувати інформацію, що стосується справи, відповідно до правила 43(1) суд повинен проконсультуватися зі сторонами.

§ 3. ЗАМІНА ТА ПРАВОНАСТУПНИЦТВО СТОРІН

Правило 44. *Заміна та правонаступництво*

1. Протягом усього розгляду справи суд може провести заміну сторони, а також вчинити дії щодо правонаступництва сторони іншою стороною, якщо цього вимагає закон.

2. Протягом усього розгляду справи суд може дозволити заміну або правонаступництво сторони іншою особою, якщо це доречно в інтересах належного здійснення правосуддя.

3. Якщо суд не ухвалив іншого рішення, після заміни або правонаступництва сторони провадження у справі продовжується.

Глава 3. ТРАНСКОРДОННІ ПИТАННЯ

Правило 45. *Процесуальна правосуб'єктність іноземних громадян*

Правоздатність іноземних громадян або юридичних осіб, зареєстрованих за межами держави компетентного суду, визначається для іноземних громадян відповідно до законодавства країни їхнього проживання або громадянства, а також для юридичних осіб – відповідно до законодавства держави їхньої реєстрації. Дієздатність іноземних громадян або юридичних осіб, створених за межами держави суду, визначається для іноземних громадян за правом країни їхнього звичайного місця проживання або громадянства, а для юридичних осіб – за правом держави їхньої реєстрації.

Правило 46. *Можливість брати участь у судовому розгляді*

1. Можливість брати участь у судовому розгляді нерезидента визначається відповідно до законодавства країни його проживання або громадянства.

2. Нерезидент, який не має можливості брати участь у судовому розгляді відповідно до законодавства країни свого проживання або громадянства, але має таку можливість відповідно до законодавства держави компетентного суду, може вживати процесуальних заходів у провадженні від свого імені.

3. Можливість юридичної особи, яка зареєстрована за межами держави компетентного суду, визначається відповідно до законодавства місця реєстрації.

Розділ III¹²⁰

КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ¹²¹

Правило 47. Належна поведінка сторін справи

Сторони повинні представити свої позовні вимоги, заперечення, фактичні твердження та докази якомога раніше в повному обсязі та в належному вигляді для належної організації провадження з метою забезпечення своєчасного розгляду.

Правило 48. Судовий контроль за провадженням

На всіх стадіях провадження у справі суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, керує ходом судового процесу, здійснюючи контроль за дотриманням сторонами та їхніми представниками правила 47 та виконанням цими учасниками процесу процесуальних волевиявлень відповідно до правила 49.

Правило 49. Заходи кейс-менеджменту

Для забезпечення належної організації розгляду цивільної справи суд, зокрема, зобов'язаний:

1. Заохочувати сторони до активних дії для врегулювання свого спору (в повному обсязі або частково) і в певних випадках використовувати альтернативні способи врегулювання спору.
2. Планувати розклад нарад з організації розгляду справи.
3. Визначити вид провадження у справі та форму розгляду справи.
4. Установити графік або процесуальний календар зі строками вчинення процесуальних дій для сторін та/або їхніх представників.
5. Обмежити кількість та обсяг майбутніх заяв.
6. Визначити порядок вирішення питань та підстави об'єднання або роз'єднання провадження у справі.
7. Визначити питання, що стосуються юрисдикції, тимчасових заходів та строків для ухвалення судового рішення (early decision) на попередньому засіданні.

¹²⁰ Розділ III "Кейс-менеджмент" відредагував доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Юрій Притика; далі – його зауваження та примітки як наукового редактора. Перекладачка – Юлія Баклаженко.

¹²¹ Термін "кейс-менеджмент" (*case management*) є одним з найактуальніших у сучасній науці цивільного процесуального права; водночас його сутність, як і переклад з англійської будь-якою мовою, викликає дискусію. Див. пропозиції, що лунали в українській науці (Ірини Ізарової та Тетяни Цувіної).

8. З'ясувати обґрунтованість заміни сторін судового процесу, підстави та потенційну можливість участі третіх осіб, представників або інших осіб.

9. Розглянути клопотання сторін щодо зміни позовних вимог, подання доказів відповідно до позовних вимог або заперечень сторін.

10. Вимагати обов'язкової присутності сторони особисто або її представника, якщо суд визнає за потрібне, щоб ці учасники процесу подали пояснення, що безпосередньо стосуються обставин справи.

11. Вирішувати питання належності, допустимості, питань щодо форми, розкриття та обміну доказами, зокрема:

- а) визначити допустимість доказів;
- б) ініціювати збирання доказів.

Правило 50. Судова ухвала з питань кейс-менеджменту

1. Суд може постановити ухвалу про кейс-менеджмент за власним розсудом або за заявою сторони. Якщо ухвалу або рішення суд постановляє без попереднього обговорення зі сторонами або без участі однієї зі сторін (*ex parte*), сторона, яка раніше не була заслухана, може подати заяву про перегляд такої ухвали або рішення в усний спосіб під час судового засідання або в письмовій формі.

Якщо сторони домовляються про конкретні способи кейс-менеджменту, суд не повинен вдаватися до іншого способу без поважних причин.

2. Суд може змінювати або скасовувати будь-яку ухвалу про кейс-менеджмент за клопотанням сторони або на власний розсуд.

Розділ IV

ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ¹²²

Глава 1. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ ДО ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ

Правило 51. *Обов'язок сприяти мирному врегулюванню та ефективному управлінню*

1. До початку судового провадження сторони повинні співпрацювати одна з одною, щоб уникнути непотрібних суперечок і витрат, сприяти якнайшвидшому мирному врегулюванню свого спору, а якщо таке врегулювання неможливе, то сприяти належному управлінню майбутнім судовим провадженням відповідно до правил 2–11 та 47–50.

2. З метою виконання обов'язку, встановленого правилом 51(1), сторони мають право:

а) надавати одна одній стислі деталі майбутньої позовної заяви та відзиву на таку заяву;

б) уточнювати та в разі потреби звужувати спірні юридичні та фактичні питання;

в) ідентифікувати відповідні докази з метою сприяння ефективній та попередній оцінці переваг їхніх позицій.

3. Сторони також мають право:

а) розглядати можливий графік провадження;

б) оцінювати потенційну вартість провадження;

в) розглядати питання обмежень, юрисдикції, тимчасових заходів та будь-які інші процесуальні питання.

¹²² Розділ IV "Відкриття провадження" та розділ V "Підготовчі засідання перед заключним засіданням" переклала та відредагувала кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри цивільного процесу ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олена Терех; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки.

Глава 2. ПОЧАТОК ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ТА СУДОВІ ДОКУМЕНТИ

§ 1. ПОЗОВНА ЗАЯВА

Правило 52. Подання позовної заяви

Для відкриття провадження у справі позивачу необхідно подати до суду позовну заяву відповідно до порядку, визначеного правилом 53. Повідомлення має бути подано відповідно до порядку, визначеного в розділі VI.

Правило 53. Зміст позовної заяви

1. У позовній заяві щонайменше має бути зазначено назву конкретного суду, до якого звертаються, інформацію щодо сторін, спосіб захисту та підстави його застосування.

2. Позовна заява має містити:

а) відповідні факти, на яких ґрунтується позов, з достатньою деталізацією щодо часу, місця, учасників і подій;

б) достатньо детальний опис наявних засобів доказування, які будуть надані на підтвердження фактичних обставин справи;

с) посилання на правові підстави, що підтверджують позов, у тому числі іноземне законодавство, у спосіб, достатній для того, щоб суд міг визначити юридичну обґрунтованість позову;

д) детальну інформацію щодо способу правового захисту, включаючи інформацію про конкретну грошову суму, яку необхідно стягнути, або визначені умови будь-якого іншого запитуваного способу правового захисту;

е) відомості про дотримання умов, згідно з національним законодавством, для пред'явлення позову. Наприклад, сторони повинні брати участь у примиренні чи посередництві до пред'явлення позову або повинні виставити офіційну вимогу щодо предмета спору.

3. Якщо позивач не повністю виконає вимоги правила 53(2), суд повинен запропонувати виправити недоліки його позовної заяви. Якщо позивач обґрунтує поважність причини, чому він не може надати деталі щодо відповідних фактів або вказати засоби доказування у своїй позовній заяві, однак позовна заява демонструє, що існує правдоподібний спір по суті, суд повинен врахувати можливість того, що відповідна інформація може з'явитися пізніше в процесі доказування.

4. Докази, на які посилається позивач, за можливості мають бути додані до позовної заяви, і, якщо це можливо, то з копіями відповідно до кількості відповідачів та третіх осіб.

5. У своїй позовній заяві позивач може подати клопотання про витребування доказів, які перебувають на зберіганні або під контролем відповідача чи третьої особи та які необхідні позивачу для підтвердження його позовних вимог.

6. Позивач може відповісти в позовній заяві на заперечення відповідача, які стали йому відомі з будь-якого обміну позиціями до початку судового провадження. У такому разі до цієї частини позовної заяви застосовується правило 54.

7. Якщо позивач висуває претензію до третьої особи або перехресну позовну вимогу, вимагаючи захисту від третьої особи або співпозивача, застосовується правило 53 відповідно.

Правило 54. Відзив на позовну заяву та зустрічний позов

1. Відповідач повинен подати відзив на позовну заяву позивача протягом 30 днів з дати вручення йому повідомлення. В окремих випадках своєю ухвалою суд може продовжити зазначений строк.

2. Правило 53 щодо змісту позовної заяви застосовується також і до відзиву відповідача.

3. Будь-яка відмова відповідача, пряма чи мовчазна, заперечити обставини, зазначені в позовній заяві позивача, може розцінюватися визнанням цих обставин для цілей провадження та позбавляє позивача обов'язку доказувати відповідні обставини.

4. Відповідач повинен викласти у відзиві, з якими твердженнями він погоджується, а з якими – ні. Оскаржуване твердження – це твердження, яке або заперечується, або не визнається і не заперечується, або для якого наводиться альтернативне твердження. Якщо відповідач не може ні визнати ні заперечити певні твердження, він повинен надати цьому пояснення.

5. Якщо відповідач посилається на позитивний захист, його відзив повинен містити всі факти, достатні для того, щоб суд міг визначити юридичну обґрунтованість цього захисту, і запропонувати засоби доказування на підтримку цих фактичних тверджень. Застосовується правило 53(2)(а) – (с), (3) та (4). Позивач може подати відповідь на цей позитивний захист.

6. Відповідач може подати зустрічний позов, домагаючись захисту від позивача. Відповідач також може заявити позов до

співвідповідача або третьої особи на боці відповідача. До зустрічного позову також застосовується правило 53. Сторони, до яких звернулися із зустрічним позовом, повинні відповісти на цей позов у порядку, передбаченому в попередніх положеннях.

Правило 55. Поправки до судових документів

1. За наявності поважних причин і повідомлення про них суду та іншій стороні, сторона має право змінити свої позовні вимоги чи заперечення, якщо така поправка не призведе до необґрунтованої затримки провадження чи до іншої несправедливості. Зокрема, поправки можуть бути виправданими з огляду на події, що відбулися після обставин, про які стверджувалося в попередніх заявах, нововиявлені обставини або докази, які раніше не можна було отримати через поважні причини, або нові докази, отримані шляхом обміну доказами.

2. Дозвіл на внесення змін має бути наданий на справедливих умовах, включаючи, якщо це необхідно, відкладення або продовження розгляду справи, або компенсацію шляхом присудження витрат іншій стороні.

3. Поправка має бути вручена протилежній стороні, яка повинна протягом 30 днів або в строк, установлений судом, надати відповідь на цю поправку.

4. Будь-яка сторона може подати до суду клопотання з вимогою зобов'язати іншу сторону шляхом внесення поправок надати більш конкретну заяву, яка б відповідала вимогам цих Правил. Надання відповідного клопотання зупиняє перебіг строку на подання відповіді.

Правило 56. Відмова від позову та визнання позову

1. За згодою відповідача або відповідачів позивач може припинити провадження повністю або частково шляхом повної або часткової відмови від позову без збитків, за винятком судових витрат. Одностороння відмова без застережень допускається лише за умови, якщо вона зроблена до першого судового засідання. У будь-якому разі позивач несе розумні та адекватні витрати іншої сторони.

2. Відповідач може припинити провадження повністю або частково або будь-яку його частину шляхом визнання позову в повному обсязі або частини вимог. За наслідками відповідного волевиявлення позивач може подати запит на отримання судового рішення.

§ 2. СПІЛЬНА ЗАЯВА СТОРІН ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Правило 57. Зміст спільної заяви

1. Спільна заява – це заява, у якій сторони можуть спільно подати до суду свою угоду відповідно до правила 26, свої відповідні претензії та заперечення, питання, щодо яких вони не погоджуються і які має вирішити суд, та відповідні аргументи щодо цих спірних питань.

2. Щоб бути прийнятою судом, спільна заява повинна містити:

а) відомості про сторін;
б) відомості про суд, до якого звертаються;
в) спосіб захисту, який сторони просять застосувати, включаючи грошову суму або визначені умови будь-якого іншого затребуваного способу правового захисту;

г) відповідні факти та правові підстави, на яких ґрунтується позов.

3. У спільній заяві має бути описано наявні засоби доказування, які будуть запропоновані на підтримку фактичних тверджень. За можливості такі докази мають бути додані до заяви.

4. Заява має бути датована та містити підписи сторін.

Правило 58. Пов'язані угоди

Враховуючи, що процесуальні правила є предметом диспозитивності сторін, сторони можуть домовитися щодо будь-якого процесуального питання, такого як юрисдикція, тимчасові заходи та гласність судових засідань (див. правило 26 (3)).

Правило 59. Поправка до спільної заяви

1. Сторони мають право внести поправки до своєї спільної заяви, якщо ці зміни не призводять до необґрунтованої затримки судового провадження. Поправки можуть бути виправдані з огляду на події, що відбулися після обставин, про які стверджувалося в попередніх заявах, нововиявлені обставини або докази, які раніше не могли бути отримані через поважні причини.

2. Поправки допускаються лише за згодою сторін.

Правило 60. Припинення провадження за згодою сторін

До ухвалення рішення по суті спору щодо провадження за згодою сторін сторони можуть припинити спір у повному обсязі або частково шляхом повної або часткової спільної відмови.

Розділ V

ПІДГОТОВЧІ ЗАСІДАННЯ

ПЕРЕД ЗАКЛЮЧНИМ ЗАСІДАННЯМ

Правило 61. Підготовчі судові засідання перед заключним засіданням

1. Щоб підготуватися до заключного засідання, суд може провести судове засідання щодо розгляду справи та, якщо це необхідно, додаткові засідання.

2. Судові засідання проводяться з повідомленням учасників справи. У разі потреби суд може продовжити розгляд справи в письмовій формі або з використанням будь-яких доступних електронних засобів зв'язку.

3. Під час або невідкладно після судового засідання, після консультацій зі сторонами, суд повинен установити розклад або процесуальний календар із кінцевими строками для виконання сторонами своїх процесуальних обов'язків; установити дату заключного засідання та можливу дату, до якої буде ухвалено рішення.

4. За потреби суд може давати сторонам поради щодо підготовки до заключного засідання та ухвалення рішення. Такі поради слід надавати під час підготовчих засідань у справі. Накази щодо кейс-менеджменту мають бути видані під час підготовчого судового засідання або одразу після нього.

Правило 62. Засоби організації судового провадження (кейс-менеджменту) під час судових засідань

1. Суд може використовувати всі засоби організації провадження (кейс-менеджменту), викладені у правилі 49(1), (3) – (6).

2. Відповідними засобами для розкриття доказів і збирання доказів до заключного засідання, зокрема, є:

- a) виготовлення документів та взаємний обмін ними;
- b) запити про письмові показання свідків та обмін ними;
- c) призначення судового експерта та експертних нарад між призначеним судом експертом та експертами, призначеними сторонами, або між призначеними судом експертами;
- d) запити на інформацію від третіх осіб, включно з державними органами;
- e) особистий огляд доказів судом.

Правило 63. Закриття підготовчого провадження

1. Переконавшись, що обидві сторони мали розумну можливість представити свою справу під час підготовчих судових засідань і що суд мав можливість з'ясувати питання та отримати будь-які відповідні докази для заключного засідання відповідно до правила 62(2), суд закриває провадження та передає справу на заключне засідання. Після завершення стадії підготовчого провадження не допускається подальше подання аргументів чи доказів, за винятком випадків, передбачених правилом 63(2) та правилом 64(4).

2. За виняткових обставин суд може за власною ініціативою (*ex officio*) або за обґрунтованою заявою сторони дозволити подання заяв та клопотань.

Правило 64. Заключне засідання

1. Заключне засідання має бути концентрованим. Заключне засідання може бути адаптоване до використання електронних засобів зв'язку.

2. Заключне засідання повинен проводити суддя або судді, уповноважені на ухвалення остаточного рішення.

3. Суд зобов'язаний дослідити всі наявні усні показання та докази з тих питань, що є предметом спору між сторонами.

4. Докази, які не були подані до суду під час підготовчого провадження, можуть бути прийняті на заключному засіданні. Нові докази, які не були додані до процесуальних заяв або після внесення поправок на підготовчому етапі, можуть бути прийняті судом лише за умови, що сторона зазначить поважні причини неподання їх раніше.

5. Суд повинен належним чином організувати заключне засідання відповідно до правил 48–49. Зокрема:

а) визначити порядок розгляду питань;

б) вимагати особистої обов'язкової присутності сторони або вимагати, щоб представник сторони, який має бути повністю поінформований з усіх питань, що стосуються провадження, був присутнім на засіданні;

с) вимагати подання доказів.

6. Письмові чи речові докази повинні бути представлені всім іншим сторонам до заключного засідання. Усні показання можуть

бути отримані лише в тому разі, якщо всі сторони були повідомлені про особу свідка, яка підлягає допиту, і про зміст показань свідка.

7. Сторони повинні мати можливість подати свої остаточні висновки, включно із заявами про результати збирання доказів.

Правило 65. Дострокове остаточне рішення

1. Суд за власною ініціативою або за заявою сторони може ухвалити дострокове остаточне рішення у спрощеному провадженні.

2. У достроковому рішенні суд може:

а) визначити, що він не має юрисдикції чи компетенції для вирішення спору або що позов не може бути прийнятий через недотримання інших процедурних вимог;

б) ухвалити остаточне рішення або рішення щодо частини позову про захист, лише вирішуючи питання права на основі неоспорюваних фактів, або на підставі того, що сторони не змогли вчасно довести необхідні та відповідні факти, або була неспроможність своєчасно надати необхідні засоби доказування;

с) ухвалити рішення після відмови від позову, незалежно від того, чи було це дозволено та погоджено, або після визнання позову відповідачем.

3. Правила 61–64 та розділ VIII цих Правил застосовуються відповідно до дострокового остаточного рішення.

Правило 66. Рішення з попередніх процесуальних питань або з правових питань по суті справи

1. Суд за власною ініціативою або за заявою сторони може ухвалити рішення щодо:

а) вирішення попереднього процесуального питання;

б) вирішення правового питання по суті.

2. Правила 61–64 та розділ VIII цих Правил застосовуються відповідно до питання, яке підлягає вирішенню відповідно до цього правила. Рішення щодо попередніх процесуальних вимог відповідно до правила 133 підлягають оскарженню.

Правило 67. Тимчасові заходи та накази щодо внесення платежу

Суд може видати будь-який наказ щодо тимчасових заходів відповідно до розділу X або щодо платежу, як це передбачено в розділі X, правилі 199 та наступних правилах.

Розділ VI

ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ УЧАСНИКАМ СПРАВИ ТА НАЛЕЖНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ¹²³

Вступ

1. Цей розділ містить правила про вручення судових документів у системі національного судочинства та транскордонних справах. Глави 1 та 2 передбачають загальноприйняті правила, незалежно від того, чи має адресат місце проживання або перебування в державі компетентного суду чи за кордоном. Розділ 3 визначає спеціальні правила щодо транскордонних справ та розрізняє випадки, коли документи має бути вручено адресату, який проживає в межах Європейського Союзу, і випадки, коли він проживає за межами Європейського Союзу.

2. Хоча принципи ALI/UNIDROIT є відправними засадами для цієї частини, вони не містять детальних положень щодо вручення документів. Положення ALI/UNIDROIT було розроблено також для транскордонних судових спорів (див. принцип ALI/UNIDROIT 5). Для розроблення європейських правил було розглянуто *acquis* Європейського Союзу, зокрема Регламент про докази, конкретні положення, що стосуються вручення документів, Регламент про судовий наказ, Регламент вирішення дрібних (малозначних) спорів та Проект правил Єдиного патентного суду, а також правил щодо вручення судових документів, що використовуються в європейських юрисдикціях, та відповідну прецедентну практику Європейського суду.

3. Ця частина застосовується як у системі національного судочинства, так і в транскордонних справах. Що стосується вручення документів у транскордонних справах, то в них передбачено деякі правила, які відрізняються від положень, закріплених у Регламенті про вручення документів (див. правила 82–84 та коментарі). Однак Регламент про вручення документів має застосовуватися в частині, що не передбачена власними правилами, зокрема стосовно положень щодо комунікаційних та організаційних питань. Метою було створити функціональну та сучасну модель правил вручення судових документів.

¹²³ Розділ VI "Вручення судових документів учасникам справи та належне повідомлення" переклав та відредагував кандидат юридичних наук, доктор філософії в галузі права, дослідник Центру східно-європейського права Кільського університету імені Крістіана Альбрехта Назар Панич; далі – його зауваження та примітки як наукового редактора.

**Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА –
ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ,
НАЛЕЖНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ТА ПРАВО БУТИ ПОЧУТИМ**

**Правило 68. Вручення судових документів
та мінімальний зміст**

1. Позовні заяви та будь-які інші процесуальні документи, що змінюють це процесуальне волевиявлення відповідно до правила 55, мають бути вручені відповідно до правил 74–78 та 80–81.

2. Позовна заява та інші документи, що стосуються суті спору, повинні відповідати вимогам правил 53 та 55.

**Правило 69. Інформація про процедурні кроки,
що стосуються заперечення щодо позову**

У позовній заяві має бути чітко зазначено:

а) процесуальні вимоги щодо відповіді на позов з боку відповідача, включаючи, якщо це доречно: строк для подання відповіді на позов; можливий графік провадження; найменування та адресу суду чи іншої установи, до якої має бути надіслано відповідь на позов або до якої має з'явитися відповідач, а також чи є обов'язковим представництво адвокатом;

б) наслідки ненадання відповіді на позов, а також наслідки нез'явлення відповідача в судове засідання з неповажних причин, інформування відповідача про те, що в разі ненадання відповіді на позов суд може ухвалити рішення по суті спору за відсутності відповідача та покласти на нього відповідальність за витрати, пов'язані із судовим провадженням.

**Правило 70. Наслідки нез'явлення відповідача
в судове засідання**

Якщо відповідач не надає відповіді на позовну заяву або не з'являється до суду¹²⁴, суд ухвалює заочне рішення по суті спору відповідно до правила 138(3).

¹²⁴ З неповажних причин, але за умови належного інформування про час і місце слухання справи.

Глава 2. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І СПОСОБИ ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ

§ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Правило 71. Відповідальність за вручення судових документів

1. Відповідальність за вручення документів покладається на суд або сторони.

2. Якщо відповідальним є суд, тоді суд може за заявою доручити стороні вручення документів, якщо це необхідно.

3. У тих випадках, коли відповідальними є сторони, суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість у порядку судового контролю, може скасовувати вручення судових документів.

Правило 72. Застосування правил

Наступні правила щодо способів вручення судових документів поширюються на документи, вказані у правилі 68, та на всі інші документи, що стосуються суті спору, які підлягають врученню, включаючи судові рішення.

Правило 73. Пріоритетність способів, що гарантують отримання судових документів

Документи подаються тим способом, який гарантує їх отримання (правила 74–76). Якщо таке вручення неможливе, тоді застосовуються альтернативні способи вручення, як зазначено у правилі 78. Якщо адреса для вручення судових документів невідома або інші способи вручення виявилися безрезультатними, тоді для вручення судових документів можуть бути використані виняткові способи вручення, вказані у правилі 80.

§ 2. СПОСОБИ ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Правило 74. Вручення судових документів, яке гарантує їх отримання

1. Гарантія вручення судових документів охоплює собою:
а) вручення судових документів шляхом фізичного вручення, засвідченого розпискою, підписаною адресатом, або документом,

підписаним працівником суду, судовим виконавцем, посадовою особою чи іншою компетентною особою, яка здійснила вручення судових документів, про те, що адресат прийняв документ, та датою вручення судових документів;

b) вручення судових документів через відповідну електронну інформаційну систему з дотриманням належних технічних стандартів, з документом, що підтверджує отримання, який система генерує автоматично, коли адресат згідно із законом зобов'язаний зареєструватися в цій системі. Такий обов'язок покладається на юридичних та фізичних осіб, які займаються незалежною професійною діяльністю щодо спорів, які стосуються їхньої підприємницької діяльності чи професії;

c) вручення судових документів іншими електронними засобами, якщо адресат попередньо погодився використовувати цей спосіб вручення судових документів або відповідно до закону зобов'язаний зареєструвати електронну адресу для вручення судових документів.

Таке вручення судових документів має бути засвідчене підтвердженням адресата про отримання судових документів із зазначенням дати отримання, яке адресат повертає;

d) поштове вручення судових документів, підтвержене квитанцією про отримання судових документів, яка має містити дату отримання і яку підписує та повертає адресат.

2. Якщо підтвердження отримання судових документів згідно з правилом 74(1)(c) або (d) не було отримано впродовж визначеного часу, тоді вручення судових документів за можливості відбувається відповідно до правила 74(1) (a) або (b). Якщо немає можливості використати перелічені вище способи вручення судових документів, сторони можуть погодити використання альтернативних способів вручення.

Правило 75. Вручення судових документів юридичним особам

Якщо застосовується правило 74(1)(a) або (d), судові документи законному представнику юридичної особи може бути вручено за місцем ведення його діяльності. До таких об'єктів належать основне місце діяльності, місцезнаходження статутного органу юридичної особи, центральна адміністрація або філія, агентство чи установа, якщо спір виникає внаслідок діяльності цієї філії, агентства чи установи.

Правило 76. Вручення судових документів представникам

1. Якщо неповнолітня особа або особа, яка не має правоздатності або дієздатності, має законного опікуна чи піклувальника, тоді вручення судових документів таким особам прирівнюється до вручення судових документів адресату.

2. Вручення судових документів особі, призначеній адресатом для отримання судових документів, прирівнюється до вручення судових документів адресату.

Правило 77. Відмова у прийнятті судових документів

Вручення судових документів згідно з правилом 74(1)(а) також включає вручення, засвідчене документом, підписаним компетентною особою, яка здійснила вручення, і в якому зазначено, що адресат відмовився отримати судовий документ. Документ має бути зданий на зберігання в певному місці на певний період часу з метою отримання адресатом, якому було повідомлено, де і коли потрібно забрати документ.

Правило 78. Альтернативні способи вручення судових документів

1. Якщо адресат недоступний для вручення судових документів згідно з правилом 74, тоді допустимі такі альтернативні способи вручення, які виконують працівник суду, судовий виконавець, працівник пошти або інша компетентна особа:

а) вручення судових документів за домашньою адресою адресата повнолітнім особам, які проживають в одному домогосподарстві з адресатом або працюють з адресатом і які мають можливість і бажання прийняти документ;

б) якщо адресат займається підприємницькою діяльністю або має статус юридичної особи, вручення судових документів можливе за місцезнаходженням адресата особам, які працюють в адресата і які мають можливість і бажання прийняти документ;

с) передання на зберігання документа до поштового відділення або до компетентних органів влади та залишення письмового повідомлення про це в поштовій скриньці адресата. У такому разі в повідомленні має бути чітко вказано, що документ є судовим документом, дату, до якої він має бути отриманий, місце, де його можна отримати, а також контактні дані відповідної особи, яка здійснює вручення судових документів. Вручення судових документів відбувається лише тоді, коли документ було забрано.

2. Вручення судових документів згідно з правилом 78(1)(а) та (b) засвідчується:

а) документом, підписаним компетентною особою, яка здійснила вручення судових документів, із зазначенням:

- i) способу вручення судових документів, який було використано;
- ii) дати вручення;
- iii) імені цієї особи та її зв'язку з адресатом або

б) підтвердженням про отримання особою, якій було вручено судові документи.

3. Вручення судових документів згідно з правилом 78(1)(а) та (b) не допускається, якщо одержувачем є протилежна сторона у провадженні.

4. Вручення судових документів згідно з правилом 78(1)(с) має бути підтвержене:

а) документом, підписаним компетентною особою, яка здійснила вручення судових документів, із вказівкою:

- i) використаного способу вручення судових документів;
- ii) дати отримання або

б) підтвердженням про отримання особою, якій було вручено судові документи.

Правило 79. Вручення документів під час провадження

1. Якщо сторону під час провадження представляє адвокат, тоді вручення документів зазвичай може здійснюватися адвокату або від адвоката до адвоката без втручання суду. Адвокати повинні надати електронну адресу, яка використовуватиметься для вручення документів.

2. Якщо сторону під час провадження представляє адвокат, тоді вона повинна повідомити суд, адвоката протилежної сторони та третіх осіб про будь-які зміни своєї поштової чи електронної адреси.

3. Під час провадження сторони повинні повідомляти суд про будь-яку зміну місця проживання, комерційної діяльності чи своєї поштової або електронної адреси.

Правило 80. Виняткові способи вручення судових документів

1. Якщо вручення судових документів способами, які гарантують отримання (правила 74–77) або альтернативне вручення судових документів (правило 78), є неможливим, оскільки адреса адресата

невідомо або вручення не вдалося здійснити з інших причин, тоді вручення документів може здійснюватися таким чином:

а) шляхом опублікування повідомлення адресатові у формі, передбаченій законодавством держави місцезнаходження суду, включно з публікацією в електронних реєстрах, доступних для громадськості;

б) шляхом надсилання повідомлення на останню відому адресу або адресу електронної пошти адресата, якщо це можливо.

с) У розумінні підпунктів а) та б) повідомлення означає інформацію, яка чітко визначає характер документа, який має бути вручено як судовий документ; належність повідомлення як факту вручення судових документів; інформацію про те, де адресат може отримати документи або їхні копії, та дату, до якої вони повинні бути отримані.

2. Місцезнаходження адресата є невідомим, якщо суд або сторона, відповідальна за вручення, доклали всіх належних зусиль, щоб установити актуальне місцезнаходження адресата. Спроби встановлення цієї адреси має бути задокументовано в матеріалах суду.

3. Вручення судових документів вважається здійсненим упродовж двох тижнів після публікації повідомлення та після надіслання повідомлення на останню відому адресу або адресу електронної пошти. Якщо остання відома адреса або адреса електронної пошти відсутні, тоді вручення судових документів вважається здійсненим упродовж двох тижнів після публікації повідомлення.

Правило 81. *Виправлення неналежного вручення судових документів*

Якщо вручення судових документів не відповідає вимогам правил 74–79, таку невідповідність буде виправлено, якщо поведінка адресата доводитиме, що він отримав документ особисто та впродовж достатнього часу для того, щоб організувати свій захист, або відреагував таким чином, як того вимагає характер документа.

Глава 3. ТРАНСКОРДОННІ ПИТАННЯ

§ 1. У МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правило 82. *Мовні вимоги*

1. Якщо фізичні особи не займаються підприємницькою професійною діяльністю, тоді документи, зазначені у правилі 68, та

інформація, зазначена у правилі 69, мають бути викладені мовою провадження. Якщо адресат не розуміє мови, якою здійснюється судочинство за місцем відкриття провадження у справі, тоді документи, зазначені у правилі 68, та інформація, зазначена у правилі 69, мають бути викладені мовою держави – члена Європейського Союзу, де фізична особа проживає.

2. Якщо це юридичні особи, то документи, зазначені у правилі 68, та інформація, зазначена у правилі 69, мають бути викладені мовою провадження, а також мовою основного місця комерційної діяльності юридичної особи, її місцезнаходження згідно зі статутом або мовою головного документа транзакції.

Правило 83. Незастосування правила 81

Якщо вручення судових документів не відповідає мовним вимогам правила 82, тоді правило 81 не застосовується.

Правило 84. Зміна строків

Якщо адресат проживає в іншій державі – члені Європейського Союзу, ніж держава суду, то строки, передбачені правилом 80(3), становлять чотири тижні замість двох тижнів.

§ 2. ЗА МЕЖАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правило 85. Загальне правило

Вищезазначені правила із застереженням щодо правила 86 застосовуються також тоді, коли адресат не має місця проживання або перебування в Європейському Союзі.

Правило 86. Взаємозв'язок із Конвенцією про вручення судових документів ГКМПП 1965 року

Якщо є необхідність вручити судовий або позасудовий документ для виконання за межами Європейського Союзу, застосування попередніх правил не перешкоджає застосуванню Гаазької конвенції від 15 листопада 1965 року про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах.

РОЗДІЛ VII

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОКАЗІВ¹²⁵

Вступ

1. Надання доказового матеріалу та його дослідження щодо належності та допустимості посідає центральне місце в цивільному процесі. Ефективний доступ до інформації та доказів є основними інструментами, які забезпечують доступ до правосуддя як реальне, а не лише теоретичне право на справедливий і публічний розгляд справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (стаття 6.1 Європейської конвенції з прав людини; стаття 47 Європейської хартії основних прав).

2. У європейських юрисдикціях визначають власні національні моделі щодо збору доказової інформації, а особливо правила доступу до відповідної інформації. На такі законодавчі стандарти щодо доказового права впливали різноманітні фактори: відмінність між цивільним правом та загальним правом; національні правові традиції; власна процесуальна культура, що полягає у встановленні самостійних національних моделей взаємозв'язку суду, судової влади та сторін. Порівняльне дослідження демонструє наявну значну розбіжність щодо багатьох фундаментальних питань "закону доказів", наприклад: різний ступінь формалізму у збиранні доказів; різноманітні підходи до принципу безпосередності та власні національні моделі щодо витребування доказів від сторін або осіб, що не є сторонами у справі. Як наслідок, національні юрисдикції демонструють різний рівень якості національних стандартів правил доказування, наприклад, цінність доказів залежить від того, як були отримані докази, а це своєю чергою впливає на те, наскільки ефективний доступ до правосуддя може бути з практичної точки зору, коли фактичні питання можуть бути підтверджені лише показаннями свідків, зокрема в багатьох деліктних справах. Крім того, національні стандарти щодо витребування доказів впливають на ймовірність подання позовних заяв для відкриття провадження у справі.

3. Різниця в підходах до національних стандартів предмета доказування, оцінювання доказів є першопричиною труднощів у транскордонних судових процесах. Положення про докази та

¹²⁵ Розділ VII "Доступ до інформації та доказів" переклала та відредагувала кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри приватно-правових дисциплін Національного університету "Києво-Могилянська академія" Роксолана Ханник-Посполітак; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки.

Конвенція про докази ГКМПП 1970 р.¹²⁶ не спрямовані на гармонізацію правил щодо доказування на міжнародному рівні, а внаслідок цього вони сприяли розбіжностям, які виникли в національних судових системах щодо запровадження універсальних правил витребування доказів учасниками справи та форм, способів і часових меж подання наявних доказів з боку опонентів та третіх сторін.

4. У цьому розділі здійснено спробу визначити найкращий підхід щодо доступу до інформації та доказів. Це зроблено шляхом визначення спільної сутності доказового права та найбільш оптимальних (зручних) правил, включаючи ті, що стосуються оцінювання доказів, що використовуються в європейських юрисдикціях. Для цього враховано Принципи ALI/UNIDROIT, Правила МБА щодо отримання доказів та правові інструменти, що вирішують питання доказів та доступу до інформації в межах Європейського Союзу (Директива про захист прав інтелектуальної власності¹²⁷ та Директива про порушення конкурентного права¹²⁸, Регламент ЄКС та Проект правил Єдиного патентного суду).

Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

§ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОКАЗИ

Правило 87. Стандарт доказування

Оспорюване питання факту є доведеним, коли суд обґрунтовано впевнений у його істинності.

Правило 88. Питання, які не потребують доказів, отриманих з першоджерел

1. Не потребують надання доказів до суду:
 - а) визнані факти;
 - б) неоспорювані факти;
 - с) факти, які є загальновідомими для суду.

¹²⁶ Конвенція від 18 березня 1970 р. про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах.

¹²⁷ Директива 2004/48/ЄС Європейського парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності (*IP Enforcement Directive*).

¹²⁸ Директива 2014/104/ЄС Європейського парламенту та Ради від 26 листопада 2014 року про окремі правила, що регулюють подання позову щодо відшкодування збитків (шкоди) згідно з національним правом за порушення положень конкурентного права держав-членів та Європейського Союзу (Директива про порушення конкурентного права).

2. Існування фактів можна припустити на підставі інших доведених фактів.

3. Якщо сторона має або контролює докази, що стосуються відповідного факту, і ця сторона без поважних причин не надає їх, суд може вважати відповідний факт доведеним.

Правило 89. *Належність доказів*

1. Належні докази є прийнятними.

2. Суд з власної ініціативи або за клопотанням сторони виключає докази, які не стосуються предмета доказування. Належність доказів до справи визначається судом на підставі обставин, викладених у заявах сторін по суті справи.

Правило 90. *Докази, отримані незаконним шляхом*

1. За винятком випадків, коли застосовується правило 90(2), докази, отримані у незаконний спосіб, суд не бере до уваги.

2. У виняткових випадках суд може визнати допустимими докази, отримані у незаконний спосіб, якщо це єдиний спосіб установити факти. Здійснюючи на свій розсуд щодо прийняття таких доказів, суд повинен враховувати поведінку іншої сторони або осіб, які не є сторонами, а також серйозність порушення.

Правило 91. *Привілеї та імунітети щодо доказів*

1. Слід враховувати привілеї, імунітети та інші подібні засоби захисту для всіх осіб, яких заслуховують з метою отримання інформації щодо справи або щодо надання доказів чи іншої інформації.

2. Зокрема, докази не можуть бути отримані у спосіб, який порушує:

а) право подружжя, партнера, що прирівнюється до подружжя, або близького родича сторони відмовитися від давання показань;

б) право особи не свідчити проти себе;

в) адвокатську таємницю, будь-яку іншу професійну таємницю, конфіденційність, комерційну таємницю та інші подібні інтереси, передбачені законом;

г) конфіденційність повідомлень, отриманих під час переговорів про врегулювання спору, крім випадків, коли переговори відбулися на публічних слуханнях або цього вимагають суспільні інтереси;

е) інтереси національної безпеки, державну таємницю або інші аналогічні питання суспільного інтересу.

3. Суд повинен розглянути, чи виправдовують ці засоби захисту нерозкриття стороною доказів або іншої інформації, коли вирішує, чи варто робити несприятливі висновки або застосовувати санкції.

4. Ці імунітети та привілеї не застосовуються в разі витребування доказів у сторін.

5. Вимога щодо застосування привілею, імунітету чи іншого подібного захисту, висунута щодо документа, має описувати його досить детально, щоб інша сторона могла оскаржити цю вимогу.

§ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВІ

Правило 92. Організація та подання доказів

1. Сторони визначають предмет та обсяг доказування, а також коло відповідних доказів, які вони подають на підтвердження своїх вимог та заперечень. Сторони пропонують суду власну процесуальну модель дослідження доказів. За таким волевиявленням сторін суд постановляє ухвалу, в якій визначає організацію розгляду справи, зокрема щодо послідовності та строків подання доказів. У разі потреби суд може розпорядитися щодо форми подання доказів. Застосовуються правила 49(9) та (11), 50, 62, 64(3) – (6) та 107.

2. В ухвалі про організацію розгляду справи суд пропонує сторонам подати необхідні докази у справі, які раніше не були запропоновані стороною, але стосуються, на його думку, предмета спору. Якщо сторона приймає таку пропозицію, суд постановляє ухвалу про відібрання цих доказів для майбутнього дослідження та надання оцінки з боку суду.

3. Як виняток, суд може витребувати докази з власної ініціативи без згоди на це сторони.

4. Суд повинен надати кожній стороні об'єктивну можливість і достатній час для відповіді на докази, представлені іншою стороною або витребувані судом.

Правило 93. Визнання доказів, якщо сторона їх не оспорує

Суд може вважати необґрунтоване ненадання стороною своєчасної відповіді на заперечення протилежної сторони достатньою підставою для того, щоб вважати це заперечення

визнаним або прийнятим. Перед цим суд повинен повідомити сторону про те, що він розглядає можливість зробити такий висновок щодо доказів, і надати їй можливість відреагувати.

Правило 94. Раннє визначення сторонами доказів

Сторони повинні визначити докази, які вони мають намір подати на підтримку фактичних тверджень, викладених у їхніх заявах.

Правило 95. Повідомлення про докази

1. Сторона повинна надати всі наявні письмові та речові докази протилежній стороні.

2. Сторона може клопотати про допит заявлених нею свідків лише в тому разі, якщо всі інші учасники процесу повідомлені про особу свідка та обставини, які він може підтвердити.

3. Суд може зобов'язати сторони зберігати в таємниці докази, про які вони були повідомлені.

Правило 96. Додаткові докази після внесення змін

Суд, надаючи сторонам можливість обмінятися процесуальними документами по суті спору, може дозволити стороні змінити свої фактичні твердження та відповідно подати додаткові докази.

§ 3. ПОДАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ

Правило 97. Проведення слухань, на яких має бути надано докази

1. У разі потреби суд заслуховує та отримує докази безпосередньо в судовому засіданні за участю сторін, якщо була судова заборона на витребування доказів стороною або іншою особою, уповноваженою діяти від імені сторони.

2. Будь-яке слухання, під час якого досліджуються докази, підлягає відеофіксації за умови наявності необхідного технічного обладнання. Відеозапис має зберігатися в канцелярії суду.

3. Дослідження доказів під час судових слухань або в закритому судовому засіданні можливе у формі відеоконференції або інших способів дистанційного зв'язку.

Правило 98. Оцінка доказів

Суд оцінює докази за власним внутрішнім переконанням.

Правило 99. Санкції щодо доказів

З ініціативи суду або за заявою сторін суд має право накладати санкції відповідно до правила 27, якщо:

а) учасник процесу безпідставно не з'явився для надання показань або відповіді на належні запитання з боку суду, а також без поважних причин не надав письмових чи інших доказів на вимогу суду;

б) особа у будь-який спосіб свідомо перешкоджала справедливому застосуванню вищезазначених правил щодо подання доказів.

Глава 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ДОКАЗІВ У СПРАВІ

Правило 100. Загальні положення

Постановляючи ухвали відповідно до правил цієї частини, суд дотримується таких принципів:

а) за загальним правилом кожна сторона повинна мати доступ до всіх доказів, які стосуються справи та не захищені адвокатською таємницею;

б) у відповідь на заяву сторони, згідно з правилом 101, яка вимагає доступу до доказів, суд, якщо заява буде задоволена, керує дослідженням доказів, які стосуються справи та не захищені адвокатською таємницею, що зберігаються або є у фактичному володінні іншої сторони або в особи, яка не є учасником спору, навіть якщо таке провадження може суперечити інтересам цієї особи.

Правило 101. Заява про доступ до доказів

1. Відповідно до положень і процедури, що містяться в цих Правилах, позивач або відповідач, або потенційний позивач, який має намір розпочати провадження у справі, може звернутися до суду з проханням щодо постановлення ухвали про забезпечення доступу до доказів, які стосуються справи та не захищені адвокатською таємницею (non-privileged), які зберігаються або перебувають у фактичному володінні іншої сторони справи або в осіб, які не є учасниками спору.

2. Заява про постановлення ухвали про забезпечення доступу до доказів може включати клопотання про вжиття заходів щодо захисту або збереження доказів, зокрема клопотання про тимчасові або захисні заходи відповідно до розділу X.

3. Матеріали або інформація, надані відповідно до цього правила, може бути визнано доказами за умови, що вони офіційно подані як такі до розгляду стороною або у виняткових випадках судом відповідно до правил 25(3), 92(2), (3) та 107(2).

Правило 102. Критерії, за якими подається заява про доступ до доказів

1. Сторона або потенційна сторона, яка подає заяву про видачу наказу про доступ до доказів, повинна:

а) визначити якомога точніше з огляду на обставини справи конкретні джерела доказів, до яких вимагається доступ, або, як альтернатива,

б) визначити чітко окреслені категорії доказів з посиланням на їхній характер, зміст або дату.

2. Заявник повинен переконати суд у достовірності суті позову або захисту заявника, доводячи, що:

а) запитувані докази необхідні для доказування або запропонованого доказування питань, що є предметом спору в провадженні або в передбачуваному провадженні;

б) заявник не може іншим чином отримати доступ до цих доказів без допомоги суду;

в) характер та кількість доказів, що є предметом клопотання, є обґрунтованими та пропорційними. Для цього суд враховує законні інтереси сторін і всіх зацікавлених осіб, що не є сторонами справи.

3. Якщо заяву про доступ до доказів подано до початку провадження у справі, заявник повинен з достатньою точністю вказати всі критерії, необхідні для того, щоб суд міг визначити вимогу про забезпечення позову, яку має намір подати заявник.

4. Суд відмовляє в задоволенні заяви про доступ до доказів відповідно до цього правила, якщо вона передбачає нечіткий, спекулятивний або невиправдано широкий пошук інформації.

Правило 103. Конфіденційна інформація

1. Розглядаючи заяву про доступ до доказів відповідно до правила 101, суд перевіряє подану заяву на предмет збереження конфіденційної інформації, особливо стосовно осіб, які не є

сторонами. Водночас суд має враховувати всі відповідні правила щодо захисту конфіденційної інформації.

2. У разі потреби та з огляду на обставини справи суд може винести ухвалу про доступ до доказів, що містять конфіденційну інформацію, із зазначенням таких способів забезпечення конфіденційності інформації:

- а) редагування відповідних конфіденційних фрагментів у документах;
- б) проведення закритих слухань;
- в) обмеження доступу осіб до запропонованих доказів або їх огляду;
- г) доручення експертам підготувати короткий виклад інформації у зведеній або неконфіденційній формі;
- д) написання неконфіденційної редакції судового рішення, з якої вилучено фрагменти, що містять конфіденційні дані;
- е) обмеження доступу до певних джерел доказів представникам та адвокатам сторін, а також експертам, які зобов'язані зберігати конфіденційність.

Правило 104. Санкції за порушення конфіденційності

1. Якщо особа порушила обов'язок зберігати конфіденційність, потерпіла сторона може звернутися до суду за постановою про накладення однієї або кількох із таких санкцій:

- а) повністю або частково відмовити в позові чи захисті сторони, що порушила конфіденційність, якщо провадження по суті спору ще триває;
- б) визнати сторону чи іншу особу порушника конфіденційності відповідальною за завдані збитки та винести постанову про виплату такої компенсації;
- в) зобов'язати сторону, яка порушила конфіденційність, сплатити судові витрати у справі по суті незалежно від результату розгляду спору;
- г) накласти на сторону або особу, яка порушила конфіденційність, штраф, що відповідає цьому порушенню;
- д) накласти на представника або представників сторони чи особу, яка порушила, штраф, що відповідає цьому порушенню.

2. Будь-які санкції, накладені судом відповідно до правила 104(1), мають бути пропорційними характеру порушення. Критерієм пропорційності застосування санкції є часові межі здійснених стороною порушень – до початку розгляду справи по суті чи під час її розгляду.

Правило 105. Порядок доступу до доказів, які перебувають у суб'єктів владних повноважень

1. За винятком випадків, коли інформація захищена з міркувань державної безпеки, суб'єкти владних повноважень зобов'язані виконувати ухвали, постановлені відповідно до цих Правил.

2. Якщо суб'єкт владних повноважень відмовляє в доступі до доказового матеріалу з мотивів державної безпеки, він зобов'язаний надати суду обґрунтовані пояснення щодо підставності своєї відмови (правило 91(5)).

Правило 106. Строки подачі заяв про доступ до доказів

1. Заяви про доступ до доказів сторона може подати до відкриття провадження у справі, безпосередньо в позовній заяві, а також таке процесуальне волевиявлення можливе під час усього розгляду справи по суті.

2. Якщо заяву про доступ до доказів було подано до відкриття провадження й таке волевиявлення задоволено, позивач повинен ініціювати відкриття провадження в розумні строки. Якщо заявник не дотримується цієї вимоги, суд скасовує ухвалу про доступ до доказів і може застосувати відповідні санкції щодо позивача.

Правило 107. Постановлення ухвал про доступ до доказів

1. Суд розглядає заяву про доступ до доказів відповідно до правила 101(1) та правила 50.

2. Ухвалу згідно з правилом 101(1) суд може постановити без повідомлення сторін лише у виняткових випадках. У такому разі сторони можуть заявити клопотання про можливість бути вислуханими щодо цього питання.

3. Якщо заяви про доступ до доказів подано до відкриття провадження у справі, суд вирішує питання доступу до доказів лише за згодою суб'єкта, у фактичному володінні якого є доказовий матеріал.

4. Сторона справи або особа, яка не бере участі у справі, від якої вимагається доступ до доказів, може подати клопотання про надання іншої, але не менш ефективної форми чи способу доступу. Таке клопотання має доводити, що запропонована альтернатива буде менш обтяжливою для сторони, якій вона має надати доступ.

Правило 108. Витрати та забезпечувальний захід

1. Витрати на виконання ухвали про доступ до доказів несе заявник. У разі потреби суд може вимагати від заявника негайної оплати витрат стороні справи або особі, яка не бере участі у справі, щодо якої винесено ухвалу.

2. Суд може за заявою особи, щодо якої винесено ухвалу про доступ до доказів, постановити забезпечувальний захід, який буде виконувати сторона, на користь якої винесено ухвалу. Ухвалу має бути пов'язано з будь-якими передбачуваними витратами, понесеними в результаті виконання цієї ухвали. Якщо суд вимагає виконання забезпечувального заходу, його має бути здійснено, перш ніж будь-яка ухвала про доступ набере законної сили.

3. Під час вирішення спору по суті суд може визначити розмір витрат інакше, ніж за загальним правилом.

Правило 109. Виконання ухвали про доступ до доказів

Суд забезпечує справедливе та ефективне виконання будь-яких необхідних і практичних заходів, що потрібні для виконання ухвал про доступ до доказів. Зокрема, суд може:

- а) надавати вказівки щодо відповідного місця та способу виконання ухвали;
- б) рекомендувати залучення експерта;
- в) визначати способи виконання такої ухвали відповідно до розділу X цих Правил.

Правило 110. Невиконання ухвал про доступ до доказів

1. Суд може застосувати одну або кілька з наведених нижче санкцій до будь-якої сторони справи або до особи, яка не бере участі у справі, щодо якої винесено ухвалу про надання доступу до доказів і вона свідомо знищує або приховує такий доказовий матеріал або іншим чином унеможлиблює успішне виконання ухвали. Зокрема:

- а) визнання допустимими фактів, які становлять предмет відповідної ухвали про доступ до джерел доказів;
- б) трактування відповідача або потенційного відповідача як такого, що непрямо визнав підставу або будь-яку відповідну частину позову, який був заявлений або запропонований заявником;
- в) накладення на відповідного респондента за ухвалою стягнення за кожен день прострочення виконання цієї ухвали.

2. Застосування вищезазначених процесуальних санкцій згідно з правилом 110(1) має бути пропорційним характеру невиконання та може бути застосовано лише за заявою сторони, на користь якої було видано ухвалу, що вимагає доступу до доказів.

3. Це правило не вичерпує можливості застосування будь-яких інших санкцій або дисциплінарних процесуальних заходів, доступних для суду, включаючи заходи згідно з правилами 27 та 99.

Глава 3. ВИДИ ДОКАЗІВ

§ 1. ДОКУМЕНТИ

Правило 111. *Письмові та електронні докази*

1. Сторони можуть запропонувати будь-який відповідний документ як доказ.

2. Документ – це письмовий доказ, який містить дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, який може бути об'єктивованим, включаючи, але не обмежуючись, у паперовій або електронній формі. Інформація може бути збережена у письмовій формі, зображеннях, малюнках, програмах, голосових повідомленнях або електронних даних, включаючи електронну пошту, соціальні мережі, текстові або миттєві повідомлення, метадані або інші технологічні засоби. Вона може зберігатися в електронному вигляді на комп'ютері, портативних електронних пристроях, змарних або інших носіях даних і не обмежуватися ними.

3. Документи, які сторони зберігають в електронній формі, вони зазвичай повинні подавати або представляти в електронній формі, якщо суд не постановить інакше.

4. Сторони можуть оскаржити справжність будь-якого документа, поданого як доказ. У такому разі суд повинен зобов'язати сторони вжити заходів, необхідних для встановлення справжності документа.

Правило 112. *Вимоги щодо оригіналів документів*

1. Документ в оригіналі – це документ, який оформлений офіційно, або справжність якого засвідчена суб'єктом владних повноважень.

2. Оригінали документів, записані в електронному вигляді, мають таку ж доказову силу, що й записані на папері.

Правило 113. Мова та переклад документів

1. За заявою сторони або за власною ініціативою суду будь-який документ подається або перекладається мовою суду.

2. Переклад великих або об'ємних документів може бути обмежено відповідно до правила 20(2).

§ 2. ПОКАЗАННЯ СВІДКА

Правило 114. Залучення свідків

1. Сторона може спиратися на показання свідків для підтвердження своїх вимог та заперечень.

2. Якщо свідок, чиї показання задовольняють вимоги правила 114(1), відмовляється давати свідчення повністю або частково, суд може зобов'язати його це зробити.

3. Свідок зобов'язаний говорити правду під час надання показань. Суд може вимагати від свідка надання показань під присягою. Суд зобов'язаний проінструктувати свідка про це до початку допиту.

Правило 115. Показання свідка

1. Зазвичай показання свідків мають бути усними. Однак суд, отримавши клопотання сторін щодо цього питання, може вимагати, щоб спочатку сторони надали показання свідка у письмовій формі. Письмові докази має бути надано всім іншим учасникам процесу до слухання, під час якого свідок повинен давати усні свідчення. Усні свідчення в судовому засіданні може бути обмежено додатковим допитом після подання письмових показань свідка.

2. Кожен свідок повинен з'явитися особисто, за винятком випадків, коли суд дозволяє допит свідка в режимі відеоконференції або з використанням подібних технологій.

3. Особа, яка дає свідчення, може бути спочатку допитана судом або стороною, на боці якої вона виступає. Якщо свідка було вперше допитано судом або протилежною стороною спору, цій стороні має бути надано можливість поставити додаткові запитання безпосередньо свідку.

4. Сторони можуть оскаржити достовірність показань свідків.

Правило 116. Вимоги щодо мови допиту свідків

1. Якщо свідок не володіє мовою, якою ведеться судочинство, суд має забезпечити усний чи письмовий переклад.

2. У разі потреби та за згодою суду та сторін свідок може давати показання іншою мовою, ніж офіційна мова процесу.

Правило 117. Письмові пояснення свідка

1. Сторона може за згодою суду подати письмову заяву про отримання свідчень під присягою від будь-якої особи. Така інформація подається зі слів свідка та має містити факти, що стосуються обставин справи.

2. Суд вправі прирівняти такі письмові заяви до усних показань свідка в судовому засіданні.

3. Сторона може звернутися з клопотанням про постановлення ухвали, що вимагає особистої присутності свідка, який надавав письмові пояснення. У разі постановлення такої ухвали свідок може бути допитаний судом або протилежною стороною шляхом додаткового допиту.

§ 3. ДОПИТ СТОРІН

Правило 118. Допит сторін та наслідки відмови надати відповідь

1. Суд може надати доказову силу будь-якій заяві сторони, яку було допитано в суді. Застосовується правило 114(3) відповідно.

2. Кожній стороні надається можливість допитати свого опонента перед судом з відповідних фактичних питань.

3. Якщо сторона безпідставно відмовляється з'явитися в судові засідання або відповісти на будь-яке відповідне запитання, поставлене їй її опонентом або судом, або відмовляється скласти присягу, суд має право керуватися власною дискрецією.

4. Якщо допитувана сторона є юридичною особою, вона повинна повідомити про особу або осіб, які безпосередньо брали участь у відповідних подіях від її імені, щоб їх можна було допитати, за умови, що вони все ще можуть вважатися представниками цієї юридичної особи. Суд може зробити відповідні висновки, якщо юридична особа безпідставно не надає цієї інформації.

§ 4. ДОКАЗИ ЕКСПЕРТА

Правило 119. *Експерти, визначені стороною*

Сторони можуть надати експертні докази з будь-якого відповідного питання, для якого такі докази є доречними. Сторони вправі обрати експерта на власний розсуд.

Правило 120. *Експерти, призначені судом*

1. Суд може призначити одного або кількох експертів для надання свідчень з будь-якого важливого питання, для якого є доцільним висновок експерта, у тому числі з питань іноземного законодавства.

2. Експертами можуть бути фізичні та юридичні особи. Що стосується юридичних осіб, то висновок надається за підписом посадової особи цієї юридичної особи.

3. Якщо сторони домовилися про експерта, суд, як правило, повинен призначити цього експерта.

4. Сторони можуть заперечувати проти призначення призначеного судом експерта з мотивів упередженості. Якщо існує обґрунтована підозра щодо упередженості, суд повинен відповідно до обставин або відмовити у призначенні експерта, скасувати його призначення, або визнати докази, отримані від такого експерта, недопустимими доказами у справі.

Правило 121. *Надання судом інструкцій експертам*

1. Суд дає вказівки експертам щодо питань, з яких вони мають надати докази, а також установлює розумні строки, протягом яких експерт повинен подати свій письмовий висновок або свідчення.

2. У відповідному випадку суд може розширити або обмежити обсяг своїх вказівок експерту. Він також може змінювати попередньо встановлений строк для подання експертом свого висновку.

3. Суд повинен інформувати сторони про будь-які розпорядження, видані або змінені відповідно до цього правила.

4. Якщо сторона заперечує проти характеру або обсягу вказівок, наданих судом експерту, вона може звернутися до суду з проханням змінити ці вказівки.

Правило 122. *Обов'язки експертів*

1. Експерт, призначений судом чи стороною, зобов'язаний надати суду повну, об'єктивну та неупереджену оцінку питанням, які розглядаються.

2. Жоден експерт не може надавати висновки та свідчення за межами своєї сфери знань. Експерт також може відмовитися від надання свідчень та висновків з тих самих причин, з яких свідок може відмовитися від надання показань.

3. Експерт не повинен передоручати проведення експертних досліджень іншим особам, якщо він на це не уповноважений судом.

4. У разі ненадання експертом висновків та свідчень без поважних причин у строки, встановлені судом, суд може застосувати відповідні санкції.

Правило 123. *Доступ експерта до інформації*

1. Експертам, які призначені судом, має бути забезпечено доступ до всієї відповідної та неконфіденційної інформації, що є об'єктом експертного дослідження.

2. Призначений судом експерт може вимагати від сторони будь-якої інформації, надання доступу до будь-яких документів, дозволу на огляд майна чи проникнення на земельну ділянку з метою огляду, якщо такі заходи є релевантними та суттєвими для провадження у справі.

3. За відповідних обставин експерт може оглянути особу або мати доступ до інформації, отриманої в результаті фізичного чи психічного огляду цієї особи.

Правило 124. *Експертні висновки та усні свідчення*

1. Експерти зазвичай надають докази у формі письмового висновку. Однак у простих справах суд може постановити ухвалу про надання свідчень експерта в усній формі.

2. Експерт може давати усні свідчення для пояснення свого письмового висновку як на вимогу суду, так і за заявою будь-якої сторони. Відповідно до будь-яких застосовних законодавчих положень такі усні свідчення може бути надано під час слухання або за допомогою будь-яких відповідних засобів дистанційного зв'язку, зокрема відеоконференції.

3. Суд може вимагати від експерта дати свої свідчення або у формі письмового звіту, або у формі усних показань під присягою.

4. Якщо експерт дає усні свідчення, сторони можуть ставити експерту лише запитання, які стосуються його висновку.

5. Якщо призначений стороною експерт не з'являється за належним викликом для участі в усному судовому засіданні без поважних причин, суд може не взяти до уваги письмовий висновок експерта.

Правило 125. Витрати

1. Винагорода та витрати експерта, призначеного судом, входять до складу судових витрат. Суд може вимагати, щоб сторона, яка подала заяву про призначення експерта, сплатила витрати на проведення експертизи наперед.

2. Винагорода та витрати експерта, призначеного стороною, підлягають стягненню з іншої сторони лише за рішенням суду.

§ 5. СУДОВИЙ ОГЛЯД

Правило 126. Загальні положення про судовий огляд

1. Сторона може звернутися з клопотанням про видачу ухвали про дозвіл на проведення огляду осіб або речей. Для сприяння такому огляду суд може дозволити доступ до доказів, у тому числі доступ до земельної ділянки або приватного приміщення. Для забезпечення належного проведення огляду доступ може бути надано на таких умовах, які суд визнає справедливими з огляду на особливі обставини справи та відповідно до чинного законодавства.

2. Сторона може подати клопотання про дозвіл на проведення фізичного або психічного обстеження особи. Суд після консультацій зі сторонами визначає час і порядок проведення такого обстеження

3. Суд може перевірити або вимагати огляду доказів експертом, призначеним судом або стороною, якщо він вважає це за необхідне.

4. Сторони та їхні представники можуть бути присутніми під час обстеження або огляду, призначеного відповідно до цього правила, якщо тільки суд не встановить інакше.

5. У цьому правилі та у правилі 127(1) "речі" означають будь-який фізичний або електронний предмет, рухомі чи нерухомі елементи таких предметів.

**Правило 127. Особи, які не є сторонами справи,
та судовий огляд**

1. Суд може зобов'язати осіб, які не є сторонами, надати речі для огляду судом або стороною.

2. Положення глави 2 розділу VII цих Правил застосовні до будь-якої ухвали, яку суд може постановити відповідно до правила 127(1).

Глава 4. ТРАНСКОРДОННІ ПИТАННЯ

§ 1. У МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Правило 128. Транскордонне збирання доказів
у межах Європейського Союзу**

1. Якщо докази мають бути зібрані в іншій державі – члені Європейського Союзу, а також якщо необхідно отримати доступ до доказів, розташованих в іншій державі-члені, суд і сторони можуть посилатися на положення Регламенту Ради (ЄС) № 1206/2001 від 28 травня 2001 р. про співпрацю між судами держав-членів щодо збирання доказів у цивільних або комерційних справах.

2. Відповідно до Регламенту Ради (ЄС) № 1206/2001 від 28 травня 2001 р. про співпрацю між судами держав-членів у збиранні доказів у цивільних або комерційних справах:

а) суд може безпосередньо викликати свідка, який проживає в іншій державі-члені;

б) суд може призначити експерта для подання висновку, підготовка якого вимагає проведення заходів (огляду осіб або приміщень) в іншій державі-члені;

с) сторона справи або особа, яка не бере участі у справі, якій адресована ухвала про доступ до доказів і яка проживає або постійно перебуває в державі суду, зобов'язана надати необхідні документи та докази, навіть якщо вони розташовані в державі-члені, відмінній від держави суду, який постановляє ухвалу;

д) суд може направити ухвалу про доступ до доказів до потенційних сторін справи та до осіб, які не є учасниками справи, які проживають в іншій державі-члені.

**§ 2. ЗА МЕЖАМИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**Правило 129. Транскордонне отримання доказів
за межами Європейського Союзу**

Якщо докази необхідно отримати за межами Європейського Союзу або якщо адресат ухвали про доступ до доказів не має місця проживання чи постійного місця перебування в Європейському Союзі, суд і сторони можуть посилатися на положення Конвенції про отримання доказів за кордоном у цивільних або комерційних справах (Гаазька конвенція про докази від 18 березня 1970 р.) або на інші відповідні міжнародні конвенції.

Розділ VIII

СУДОВІ РІШЕННЯ, *RES JUDICATA TA LIS PENDENS*¹²⁹

Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Правило 130. *Види судових рішень*

1. Суд може ухвалити:

а) рішення суду, яким вирішуються по суті всі заявлені позовні вимоги;

б) рішення суду, яким вирішується по суті частина заявлених позовних вимог¹³⁰;

в) якщо заявлено більше ніж одну позовну вимогу, рішення суду, яким вирішуються одна або більше, однак не всі, позовні вимоги¹³¹;

г) ухвали щодо процедурних питань, пов'язаних із рухом справи, а також ухвали за результатом розгляду клопотань та заяв осіб, які беруть участь у справі¹³² (див. правило 66);

е) заочне рішення суду.

2. Якщо суд ухвалює рішення, яким не вирішуються всі заявлені в позові позовні вимоги, розгляд справи продовжується щодо тих вимог, щодо яких рішення не було ухвалене. Якщо часткове рішення суду або ухвала суду з процесуальних або правових питань

¹²⁹ Розділ VIII "Судові рішення, *res judicata* та *lis pendes*" переклала та відредагувала докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету Наталія Мазаракі; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки.

¹³⁰ Частковим є рішення, у якому заявлено декілька позовних вимог, і щодо однієї з таких вимог рішення ухвалене повністю, а щодо іншої – частково, натомість рішення щодо іншої частини такої вимоги має бути ухвалено пізніше. Наприклад, якщо в позові містяться вимоги щодо відшкодування майнової шкоди в розмірі 20 000 грн та моральної шкоди в розмірі 10 000 грн, суд ухвалює часткове рішення щодо задоволення позову про відшкодування майнової шкоди в розмірі 20 000 грн та щодо визнання факту наявності моральної шкоди, натомість провадження щодо визначення конкретної суми відшкодування моральної шкоди продовжується.

¹³¹ Наприклад, коли в позові міститься декілька позовних вимог, частина з яких вирішується одразу, а інші – на більш пізніх стадіях.

¹³² Наприклад, у зарубіжних державах до таких судових рішень належать судові рішення, якими на підставі пропуску строку позовної давності під час підготовчого провадження суд ухвалює рішення про відмову в задоволенні позову.

щодо суті спору підлягають оскарженню, суд може на власний розсуд продовжити чи зупинити провадження у справі, зважаючи на обставини справи.

Правило 131. Структура рішення суду

Рішення має містити:

- a) найменування та склад суду; місце та дату ухвалення рішення;
- b) прізвища, імена та по батькові сторін і, якщо необхідно, їхніх представників; заявлений розмір позовних вимог; висновки суду;
- c) правові та фактичні мотиви для ухвалення судового рішення;
- d) підпис судді або суддів, якщо це необхідно;
- e) підпис секретаря суду, якщо це необхідно;
- f) якщо це доречно, інформацію про офіційні вимоги до доступних засобів оскарження рішення суду.

Правило 132. Зміст рішень суду

1. Рішення, залежно від обраного способу захисту, може:

- a) зобов'язувати відповідача вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення;
- b) створювати, змінювати або припиняти правовідносини;
- c) установлювати наявність права;
- d) відмовляти в задоволенні позову або з процесуальних підстав, або якщо визнає його завідомо безпідставним.

2. Суд може ухвалити рішення про встановлення фактів, що мають юридичне значення, включаючи відмову у встановленні фактів, що мають юридичне значення, лише якщо позивач може довести, що він має законний інтерес в отриманні відповідного рішення суду.

Правило 133. Процесуальні вимоги до рішень суду по суті спору

Суд ухвалює рішення по суті спору за умови, що:

- a) сторони мають цивільну процесуальну правоздатність та дієздатність відповідно до правил 29(2)–(31), 34, 35 та 45–46;
- b) суд має предметну та територіальну юрисдикцію для розгляду справи;
- c) відсутнє незавершене провадження за участю тих самих сторін і на тих самих підставах в іншому суді, якщо не застосовується виняток, передбачений цими Правилами щодо *lis pendens*;

d) факти, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, не набули статусу *res judicata*;

e) позивач має юридичну заінтересованість у відкритті провадження за своїми вимогами;

f) усі інші процесуальні вимоги, зазначені в цих Правилах, дотримані.

Правило 134. Вручення рішення

Копії судового рішення мають бути надані всім сторонам у спосіб, передбачений розділом VI цих Правил.

Глава 2. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

§ 1. ЗАОЧНЕ РІШЕННЯ СУДУ

Правило 135. Ухвалення заочного рішення проти позивача

1. Суд ухвалює заочне рішення про закриття провадження, якщо:

a) позивач не з'явився в судове засідання, у яке був зобов'язаний з'явитися;

b) відповідач подав клопотання про ухвалення заочного рішення.

2. Суд не може ухвалити заочне рішення відповідно до цього правила за власною ініціативою.

Правило 136. Ухвалення заочного рішення проти відповідача

1. Суд повинен ухвалити заочне рішення проти відповідача, якщо відповідач:

a) не подав відзиву на позовну заяву протягом строку для подання відзиву;

b) не з'явився в судове засідання, у яке був зобов'язаний з'явитися;

c) позивач подав клопотання про ухвалення заочного рішення.

2. Суд, який ухвалює рішення за заявою позивача, може:

a) задовольнити позов, якщо факти, на які спирається позивач, підтверджують його вимоги;

b) відмовити в задоволенні позову, якщо факти, на які спирається позивач, не дають підстав для задоволення вимог.

**Правило 137. Заочні рішення
щодо частини позовної вимоги або за однією
чи кількома позовними вимогами**

1. Суд може ухвалити заочне рішення щодо частини позовної вимоги або за однією чи кількома позовними вимогами, якщо:

а) сторона не з'являється в судові засідання, предметом розгляду якого є частина її позовних вимог,

б) відповідач не подав відзиву на позовну заяву щодо цієї частини позовної вимоги або щодо однієї чи кількох позовних вимог.

2. Якщо суд ще не ухвалив рішення по суті спору відповідно до правила 130 щодо частини позовної вимоги або за однією чи кількома позовними вимогами, а сторона й надалі не з'являється в судові засідання, то суд повинен:

а) ухвалити рішення щодо цієї частини позовної вимоги або за однією чи кількома позовними вимогами, щодо яких сторона брала участь у розгляді справи по суті;

б) ухвалити заочне рішення щодо іншої частини позовної вимоги або інших позовних вимог, під час розгляду яких сторона була відсутня.

Правило 138. Умови ухвалення заочного рішення

1. Суд може ухвалити заочне рішення на підставі нез'явлення сторони в судові засідання, якщо

а) повідомлення про дату та час розгляду справи було вручено цій стороні у спосіб, передбачений цими Правилами;

б) суд переконаний, що строк між повідомленням і судовим засіданням був розумним.

2. Суд може ухвалити заочне рішення проти відповідача у зв'язку з ненаданням відзиву на позовну заяву:

а) якщо позовна заява вручена відповідачу в порядку, передбаченому цими Правилами;

б) якщо закінчився строк для подання відзиву;

с) у випадках, коли Правилами не встановлено конкретних строків, вручення було здійснено в розумні строки, щоб відповідач міг забезпечити свій захист.

3. Суд може ухвалити заочне рішення проти відповідача, навіть якщо суду не було надано підтвердження про вручення судового повідомлення, якщо:

а) жодних доказів іншого способу інформування відповідача не було отримано, хоча було докладено достатньо зусиль для

отримання доказів того, що відповідач дійсно отримав документи про відкриття провадження;

б) із дня вручення в порядку, передбаченому цими Правилами, минув строк не менш ніж три місяці, який суд вважає достатнім для того, щоб відповідач міг організувати свій захист.

4. Незважаючи на правила 138(3)(а) та (b), у разі невідкладної потреби суд може вжити будь-яких тимчасових або забезпечувальних заходів.

Правило 139. Заява про скасування заочного рішення

Сторона, проти якої було ухвалено заочне рішення, може подати заяву про скасування рішення на підставі того, що:

а) не було дотримано будь-якої з умов для ухвалення заочного рішення, або

б) сторону, проти якої було ухвалено заочне рішення, звільнено від відповідальності за нез'явлення, або таке нез'явлення зумовлено поважними причинами.

Правило 140. Строк для скасування заочного рішення

1. Заяву про скасування заочного рішення має бути подано протягом 30 днів з дати вручення заочного рішення. У транскордонних справах заяву має бути подано протягом 60 днів з дня вручення заочного рішення.

2. Суд може продовжити строк, передбачений правилом 140(1), якщо відповідач доведе поважність причин його недотримання. Однак жодної заяви про скасування заочного рішення не може бути подано пізніше ніж через рік, а в транскордонних справах – через два роки після ухвалення заочного рішення.

§ 2. СУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Правило 141. Судове врегулювання

1. Якщо сторони досягли консенсусного врегулювання свого спору до або після відкриття провадження у справі або під час розгляду справи, вони можуть звернутися до суду з клопотанням про затвердження їхньої угоди.

2. Ухвалу про затвердження мирової угоди суд не постановляє, якщо вона суперечить закону або якщо суд не має повноважень постановляти ухвалу, зважаючи на умови мирової угоди.

3. Якщо суд відмовляє у затвердженні мирової угоди, будь-яка сторона може оскаржити таку відмову. Правила, що застосовуються до апеляційного оскарження, застосовні до такої скарги (див. главу 2 розділу XI).

Глава 3. НАСЛІДКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ТА СУДОВИХ РІШЕНЬ

§ 1. LIS PENDENS ТА ПОВ'ЯЗАНІ ПРОВАДЖЕННЯ

Правило 142. Конкуренція відкритих проваджень

1. Якщо провадження, які стосуються тих самих правовідносин, з яких виник спір¹³³ між тими самими сторонами, відкрито в різних судах, будь-який суд, крім суду, до якого позов було подано вперше, за власною ініціативою зупиняє своє провадження у справі до встановлення юрисдикції суду, до якого позов було подано вперше (принцип пріоритету).

2. Якщо застосовується правило 142(1), то суд, до якого позов було подано вперше, може вимагати від будь-якого іншого суду, до якого також було подано позов, надати йому інформацію про провадження у справі та дату подачі позову відповідно до правила 145. Суд, що надає інформацію, невідкладно надає її суду, який запитує інформацію.

3. Якщо встановлено юрисдикцію суду, до якого позов було подано вперше, суд об'єднує паралельні провадження відповідно до правила 146. Якщо провадження об'єднані, будь-який суд, крім суду, до якого позов було подано вперше, відмовляється від своєї юрисдикції на користь такого суду. Якщо вимоги щодо об'єднання проваджень не виконуються, кожен суд, крім суду, до якого позов було подано вперше, зупиняє або закриває провадження у справі.

Правило 143. Винятки з принципу пріоритету

1. Якщо суд, до якого позов подано не вперше, має виключну юрисдикцію, то суд, до якого позов було подано вперше, має

¹³³ Концепт "провадження, які стосуються тих самих правовідносин, з яких виник спір" (the same cause of action) включає як тотожні позови, так і позови з вимогами, що є пов'язаними через те, що впливають з тих самих правовідносин (related actions).

відмовитися від юрисдикції на користь такого суду. У такому разі суд, який має виключну юрисдикцію, не повинен зупиняти розгляд справи.

2. Правило 143(1) не застосовується, коли обидва суди мають виключну юрисдикцію.

3. Без шкоди для Правил, що захищають слабші сторони, і без шкоди для юрисдикції суду, в якому розглядають справу, у разі звернення до суду, якому за угодою надано виключну юрисдикцію, будь-який інший суд повинен зупинити провадження до моменту, коли суд, що розглядає справу на підставі угоди, не заявить, що не має юрисдикції на розгляд справи.

4. Якщо суд, зазначений в угоді, встановив юрисдикцію відповідно до угоди, будь-який інший суд відмовляється від юрисдикції на користь цього суду.

Правило 144. Пов'язані провадження

1. Якщо провадження, які пов'язані між собою предметом, підставами та сторонами, перебувають на розгляді в різних судах, будь-який суд, крім суду, до якого позов було подано вперше, може зупинити провадження.

2. Якщо провадження в суді, до якого позов було подано вперше, триває в першій інстанції, будь-який інший суд також повинен відмовитися від юрисдикції, якщо суд, до якого позов було подано вперше, об'єднав провадження відповідно до правила 146.

Для цілей цих Правил провадження вважаються пов'язаними, якщо між підставами позовів існує такий зв'язок, що в інтересах правосуддя було б доцільно розглядати їх разом.

Правило 145. Визначення суду, до якого позов було подано вперше, для цілей відкладення розгляду справи та пов'язаності

1. Суд вважається таким, що до нього позов було подано вперше:
а) у момент подання до суду позовної заяви або прирівняного до неї документа за умови, що позивач згодом не здійснював вручення документів відповідачу відповідно до цих Правил;

б) у момент отримання їх органом, що відповідальний за вручення, якщо позовну заяву або подібний документ має бути вручено відповідачу до подання до суду, за умови, що позивач після цього не відмовився вжити заходів, необхідних для подання позовної заяви до суду.

Орган, відповідальний за вручення судових документів, зазначений у правилі 145(1)(b), є першим органом, який отримує документи для вручення.

2. Якщо позовну вимогу заявлено під час провадження, її приймають до розгляду в той момент, коли її пред'явлено в судовому засіданні, або коли її було подано до суду чи вручено іншій стороні.

3. Суд або орган, відповідальний за вручення, про який ідеться у правилі 145(1), зазначає дату подання позовної заяви або прирівняного до неї документа, або дату отримання документів, що підлягають врученню.

Правило 146. Об'єднання проваджень

1. Якщо встановлено юрисдикцію суду, до якого позов було подано вперше, він може за заявою однієї зі сторін постановити ухвалу про об'єднання кількох проваджень відповідно до правил 142 та 144.

2. Суд, до якого позов було подано вперше, може об'єднати провадження лише тоді, коли він має юрисдикцію для їх розгляду та коли такі паралельні провадження перебувають на розгляді в суді першої інстанції.

3. Перш ніж ухвалити рішення про об'єднання проваджень, суд повинен вислухати сторони та скоординувати свою діяльність з іншими судами, що розглядають справу.

4. Якщо суд, до якого позов було подано вперше, визнав юрисдикцію щодо проваджень та об'єднав їх, будь-який інший суд повинен відмовитися від юрисдикції щодо розгляду справи.

5. Об'єднання не перешкоджає настанню будь-яких процесуальних чи матеріальних наслідків відкриття або розгляду паралельних проваджень.

6. Якщо об'єднання неможливе в суді, до якого позов було подано вперше, то суд, куди було подано позов у другу чергу, може за заявою будь-якої зі сторін об'єднати провадження відповідно до правил 146(1)–(5).

§ 2. RES JUDICATA

Правило 147. Види судових рішень, які набувають статусу *res judicata*

1. Рішення суду, враховуючи часткові рішення, заочні рішення та судові рішення, якими вирішують процесуальні питання або питання щодо суті спору, набувають статусу *res judicata*.

2. Тимчасові заходи не мають ефекту *res judicata* щодо суті оспорюваних питань права та факту, що розглядаються у провадженні.

Правило 148. Судові рішення, які мають статус *res judicata*

Рішення мають статус *res judicata*, коли звичайні засоби оскарження відсутні або більше не доступні.

Правило 149. Правила застосування *res judicata*

1. Застосування *res judicata* визначається шляхом посилання на позовні вимоги в заявах сторін (включаючи уточнення позовних вимог), відповідно до рішення суду.

2. *Res judicata* також поширюється на істотні та взаємопов'язані юридичні питання, які встановлені в рішенні, якщо сторони наступного провадження є такими самими, як і ті, що брали участь у провадженні під час ухвалення першого рішення, і за умови, що суд, який ухвалив це рішення, мав право вирішувати ці юридичні питання.

3. *Res judicata* також застосовують, коли захист відповідача базується на зарахуванні зустрічних вимог та:

а) позов і твердження про зарахування зустрічних вимог¹³⁴, на яких базувався захист відповідача, визнані судом обґрунтованими;

б) позов задоволено, а твердження про зарахування зустрічних вимог, на яких базувався захист відповідача, відхилено.

4. Якщо в задоволенні позову відмовлено на інших підставах, ніж зарахування зустрічних вимог, і суд не вирішує питання про зарахування зустрічних вимог, лише рішення щодо позову набуває статусу *res judicata*.

Правило 150. Модифікація судових рішень, що вимагають періодичного виконання

1. Якщо рішення, яке набуло статусу *res judicata*, вимагає періодичного виконання, за заявою сторони суд може змінити це рішення в майбутньому.

2. Рішення може бути змінено відповідно до цього правила лише в разі істотної зміни обставин.

¹³⁴ Твердження про зарахування зустрічних вимог в контексті стратегії захисту відповідача можуть міститися в зустрічному позові або в запереченнях проти позову.

**Правило 151. Особи, на яких
поширюється дія *res judicata***

Лише сторони провадження, їхні спадкоємці та правонаступники зобов'язані виконувати ті частини судового рішення, які набули статусу *res judicata*.

**Правило 152. Судова оцінка *res judicata*
за власною ініціативою (*ex officio*)**

Суд застосовує ефект *res judicata* за власною ініціативою.

Розділ IX

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ¹³⁵

Вступ

1. У цьому розділі йдеться про апеляцію та інші види перегляду, включно з переглядом за винятковими (екстраординарними) підставами для нього. Право на звернення в порядку апеляції або в іншому порядку перегляду судових рішень є загальновизнаним серед континентальних правових систем і є складовою права на справедливий і публічний розгляд справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, відповідно до статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

2. У цих Правилах застосовано універсальну процесуальну модель права на перегляд, відповідно до якої право на апеляційний перегляд є безумовним, але у виняткових випадках здійснюється лише з дозволу апеляційної інстанції залежно від об'єкта апеляційного оскарження¹³⁶. Право на оскарження рішення з матеріальних чи процесуальних підстав для апелянта залежить від національної моделі наявності тих чи інших процесуальних фільтрів, які забезпечують ефективність апеляційного перегляду. Апеляційне провадження має слугувати забезпеченню ефективного балансу між принципом остаточності судового рішення, його зрозумілості, оперативності та пропорційності судового процесу. Цей вид перегляду повинен також забезпечувати суспільні інтереси, гарантуючи, що апеляція не підриває довіри громадськості до цивільного судочинства та судової влади. Апеляційний перегляд повинен бути доступним з метою запобігання підриву довіри до судів першої інстанції та судової влади в цілому. Ускладнена процедура апеляційного перегляду може призвести до значного затягування остаточного розгляду справи, що в результаті дискредитує судову систему в цілому. Величезна кількість апеляційних скарг через занадто широкий доступ до апеляційного

¹³⁵ Розділ IX "Перегляд судових рішень" відредагувала кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного процесу Львівського національного університету імені Івана Франка Оксана Угриновська; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки. Перекладачка – Юлія Баклаженко.

¹³⁶ В українській правовій доктрині, а також у процесуальному законодавстві радше зустрічаються поняття "об'єкти апеляційного оскарження", що в цілому відповідає за своїм змістом поняттю *scope of review*.

перегляду судових рішень може спровокувати тривалі судові процеси, що є порушенням права на ухвалення рішення в розумний строк (стаття 6 Європейської конвенції з прав людини) і цим підриває основи верховенства права. Вимоги Правил щодо допуску апеляційної скарги до перегляду становлять достатньо прозорі фільтри для відкриття провадження, однак не обмежують доступ до такого виду перегляду, що у свою чергу може викликати протилежний ефект – зменшити здатність процесу апеляції сприяти ефективному виправленню помилок суду першої інстанції.

3. Принцип 27 Принципів ALI/UNIDROIT стосується необхідності дотримання правильного балансу між різними аспектами верховенства права таким чином: "2. Межі апеляційного перегляду повинні визначатися межами позовних вимог, що розглядалися в суді першої інстанції. 3. Суд апеляційної інстанції може розглянути нові факти та докази лише у виняткових випадках, керуючись інтересами справедливості". Цей принцип установлює межі для Правил щодо способів перегляду рішень, передбачених цим розділом.

Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Правило 153. Право на апеляцію або перегляд судових рішень

Сторона або, у виняткових випадках, особа, яка не є стороною у справі, але має юридичну заінтересованість в ухваленому рішенні, може оскаржити таке рішення в апеляційному порядку чи в інших порядках, передбачених цими Правилами.

Правило 154. Відмова від права на апеляційне оскарження або права на перегляд

1. Сторона може відмовитися від свого права на апеляційне оскарження або права перегляду. Відмова має бути вичерпною та абсолютною. Сторона може подати заяву про відмову від права на апеляційне оскарження в письмовій формі до або під час розгляду справи у першій інстанції, а також може подати заяву в усній формі під час судового засідання.

2. Таке процесуальне волевиявлення може бути реалізоване до ухвалення рішення судом першої інстанції чи до відкриття провадження у справі в апеляційній інстанції. Відмова від права на апеляційне оскарження можлива лише за згодою всіх сторін.

3. Якщо стороною у справі є споживач, то такий учасник спірного правовідношення не може відмовитися від свого права на апеляцію до ухвалення рішення суду.

4. Усі відмови суд повинен зафіксувати в рішенні чи іншому процесуальному документі.

Глава 2. АПЕЛЯЦІЯ

Правило 155. Повідомлення про апеляцію – загальні положення

1. Апеляційне провадження ініціюється шляхом подання апеляційної скарги до відповідного апеляційного суду.

2. Після подання стороною апеляційної скарги до суду повідомлення про апеляцію має бути вручено відповідачу відповідно до розділу VI цих Правил.

Правило 156. Строки апеляційного оскарження

1. Для апеляційного оскарження апеляційну скаргу має бути подано до суду протягом одного місяця з дня вручення рішення суду першої інстанції.

2. Для касаційного оскарження касаційну скаргу має бути подано до суду протягом двох місяців з дня вручення рішення суду першої інстанції.

Правило 157. Зміст повідомлення та підстави апеляційного оскарження

1. У разі апеляційного оскарження в повідомленні має бути зазначено, що провадження відкрито, а також вказано рішення, яке підлягає оскарженню. Також можуть бути зазначені підстави апеляції. Якщо такі підстави не зазначені в повідомленні про апеляційне оскарження, вони мають бути викладені в окремому документі.

2. У підставах апеляції необхідно вказати:

- a) засіб правового захисту;
- b) правові аргументи як матеріального, так і процесуального характеру, якими обґрунтовано прийнятність апеляції та її суть;
- c) якщо це застосовно, аргументи щодо істотного порушення дослідження та оцінювання доказів;
- d) якщо це застосовно, будь-які нові факти, на які посилається особа, яка подає апеляційну скаргу, та нові докази, які підтверджують наявність таких фактів з доведеністю, чому вони мають бути прийняті.

3. Якщо підстави апеляційної скарги викладені в окремому від повідомлення про апеляцію документі, вони мають бути вручені протягом двох місяців з дня вручення рішення суду першої інстанції, якщо суд не постановить інакше.

Правило 158. Зміст повідомлення та підстави перегляду – касаційний перегляд

1. У разі касаційного перегляду в повідомленні має бути зазначено, що відкрито касаційне провадження, і має бути визначено судові рішення, яке підлягає оскарженню. У повідомленні також мають бути зазначені підстави касаційного перегляду.

2. У підставах для касаційного перегляду мають уточнюватися питання:

- a) засіб правового захисту;
- b) правові аргументи як матеріального, так і процесуального характеру, на яких ґрунтується касаційний перегляд.

Правило 159. Відповідь на повідомлення про апеляцію: загальні положення

1. Відповідь на повідомлення про апеляцію відповідач повинен подати до суду та вручити апелянту протягом двох місяців з дня вручення повідомлення про апеляцію, якщо суд не постановить інакше.

2. Апелянт повинен відповісти на відповідь протягом двох тижнів з дня вручення, якщо суд не постановить інакше.

Правило 160. Зміст відповіді на повідомлення про апеляцію

У відповіді на повідомлення про апеляцію відповідач зазначає:

- a) підстави залишення в силі судового рішення, що підлягає апеляції, або
- b) повідомлення та підстави перегляду рішення, що підлягає апеляції, які мають на меті залишити рішення в силі з інших причин, ніж ті, що зазначені в ньому. Правило 157(2) та правило 158(2) застосовуються залежно від того, чи стосується відповідь апеляційного чи касаційного оскарження.

Правило 161. Похідні апеляції

1. Сторона, яка втратила право на апеляцію через закінчення строку для подання апеляційної скарги відповідно до

правила 156(2), може подати апеляцію, якщо інша сторона (апелянт) оскаржує судове рішення.

2. Сторона, яка подає похідну апеляцію (похідний апелянт), повинна вручити повідомлення про апеляцію. Правила 156–159 застосовуються відповідно.

3. Похідна апеляція залишається без розгляду, якщо апеляцію апелянта не розглянуто по суті.

4. Відповідач за похідною апеляцією повинен подати на неї відповідь. Правила 159–160 застосовуються відповідно.

Правило 162. Тимчасове виконання

1. Якщо не передбачено інше, остаточне рішення та будь-які рішення суду апеляційної інстанції підлягають виконанню негайно, незалежно від того, чи була розпочата апеляція шляхом вручення повідомлення про апеляцію.

2. Заявник може звернутися до апеляційного суду з клопотанням про зупинення виконання, якщо він подав апеляційну скаргу та доводить очевидну надмірність виконання.

3. Забезпечувальні заходи можуть вимагатися від заявника як умови надання дозволу на відстрочення виконання рішення або від відповідача як умови відмови в наданні дозволу на відстрочення виконання.

Правило 163. Відкликання апеляційної скарги

1. Сторона, яка подала апеляційну скаргу, може її відкликати до закінчення апеляційного провадження.

2. Касаційну скаргу сторона може відкликати лише за згодою іншої сторони та суду.

3. Сторона, яка відкликає скаргу, несе всі судові витрати, включаючи будь-які судові збори, понесені іншими особами, які беруть участь в апеляційному перегляді у зв'язку з відкриттям апеляційного провадження.

Правило 164. Представництво в апеляційному суді

1. Якщо представництво не є обов'язковим відповідно до чинного законодавства, суд апеляційної інстанції може вимагати, щоб сторона була представлена адвокатом, якщо вона не в змозі представляти себе особисто або якщо це необхідно для належного здійснення правосуддя.

2. Представництво адвокатом сторони під час касаційного провадження є обов'язковим.

Правило 165. Продовження строків для сторін, які не мають місця проживання в державі суду

Якщо сторона не проживає в державі суду, який розглядає справу, будь-який строк, що встановлений у межах апеляційного / касаційного провадження, продовжується на один місяць, якщо суд не визначить інакше.

Глава 3. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Правило 166. Право на апеляцію

1. Сторона має право оскаржити рішення першої інстанції, якщо

- a) ціна позову, що є предметом оскарження, перевищує суму позовних вимог, визначену чинним законодавством (наприклад, подвійну середньомісячну заробітну плату в державі суду);
- b) суд апеляційної інстанції надав дозвіл на апеляційне оскарження рішення, враховуючи зміст повідомлення та підстави.

2. Вирішуючи питання про надання дозволу на оскарження, апеляційний суд враховує таке:

- a) чи має оспорюване питання права принципове значення;
- b) чи подальший розвиток права або публічний інтерес у забезпеченні єдності судової практики вимагають перегляду рішення або
- c) чи було порушено фундаментальні процесуальні правила.

3. Апеляційний суд самостійно визначає, чи було дотримано вимоги правила 166(1), (2).

Правило 167. Об'єкти апеляційного оскарження

1. Апеляцію може бути подано на рішення першої інстанції повністю або частково.

2. Загалом апеляційний перегляд обмежується тим, що було заявлено в позовних вимогах в суді першої інстанції, отже, апеляційний суд перевіряє рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги.

3. Однак апелянт має право доповнити чи змінити апеляційну скаргу впродовж усього розгляду апеляції, якщо:

- a) сторони апеляційного провадження дають на це згоду;
- b) суд вважає такі волевиявлення доцільними для належного здійснення правосуддя.

Правило 168. Нові факти та докази

1. У межах вимог апеляційної скарги суд апеляційної інстанції розглядає нові факти, про які заявляють сторони, якщо:

- а) ці факти не могли бути представлені в суді першої інстанції або
- б) суд першої інстанції не запропонував сторонам роз'яснити чи доповнити наявні у них факти, надані на підтвердження їхніх вимог або заперечень відповідно до правил 24(1) та 53(3).

2. У межах заявлених вимог суд апеляційної інстанції приймає надані сторонами докази лише в тому разі, якщо:

- а) докази не могли бути подані до суду першої інстанції;
- б) докази були подані до суду першої інстанції, але помилково відхилені або не могли бути прийняті з причин, що не залежали від сторони;
- с) докази стосуються нових фактів відповідно до правила 168(1).

Правило 169. Межі апеляційного розгляду

1. У межах оскаржуваного судового рішення апеляційний суд розглядає такі питання:

- а) питання правильності застосування закону в рішенні;
- б) законність провадження у справі в суді першої інстанції за умови, що апелянт одразу заявив про цю помилку, якщо таке оскарження було можливим;
- с) оцінювання доказів, якщо суд апеляційної інстанції встановить, що такий перегляд є виправданим з метою запобігання істотній несправедливості.

2. Помилка щодо застосування норм процесуального законодавства є підставою для скасування рішення судом апеляційної інстанції лише в разі, якщо такі процесуальні порушення потенційно вплинули на рішення або були настільки серйозними, що такий вплив не потрібно доводити¹³⁷.

Правило 170. Рішення апеляційного суду

1. За загальним правилом суд апеляційної інстанції за результатами розгляду справи зобов'язаний розглянути по суті вимоги, які висунуті апелянтом в апеляційній скарзі.

2. Суд апеляційної інстанції може в разі потреби повернути справу на розгляд до суду першої інстанції для вирішення справи по суті.

3. Якщо сторони апеляційного провадження не заперечують, апеляційний суд вирішує справу по суті.

¹³⁷ Українське законодавство містить подібне правило.

Правило 171. Зміст рішення суду першої інстанції

У разі потреби та за відсутності заперечень, у рішенні суду апеляційної інстанції можуть міститися посилання на юридичні та фактичні підстави, що зазначені в рішенні суду першої інстанції. До дискреції суду належить також визначення власних юридичних і фактичних підстав ухвалення рішення. В останньому випадку вважається, що суд апеляційної інстанції прийняв юридичні та фактичні підстави рішення суду першої інстанції, які не суперечать його власним обґрунтуванням.

Глава 4. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ¹³⁸

Правило 172. Право на касацію

1. Сторона може оскаржити рішення апеляційного суду лише за умови, що таке оскарження необхідне з метою:

- a) виправлення значних порушень процесуального права;
- b) забезпечення єдності права;
- c) вирішення фундаментального питання права, яке не обмежується розглядуваною справою;
- d) розвитку права.

2. Суд касаційної інстанції на власний розсуд оцінює, чи були дотримані вимоги правила 172(1).

Правило 173. Об'єкти касаційного оскарження

1. Касаційну скаргу може бути подано на рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково.

2. Вимоги, викладені в касаційній скарзі, обмежуються тими, що були заявлені або розглянуті в апеляційній інстанції.

Правило 174. Обсяг касаційного перегляду

1. Касаційна інстанція переглядає рішення апеляційного суду в межах та щодо:

- a) тлумачення та застосування норм права в рішенні апеляційного суду;

¹³⁸ У главі 4 розділу IX Правил ідеться про *second appeals*, тобто касацію в цивільному судочинстві або касаційне провадження – провадження з перегляду судових рішень судом касаційної інстанції в передбаченому законом порядку.

б) законності розгляду справи апеляційним судом за умови, що особа, яка подає касаційну скаргу, оскаржила неправильне застосування норм процесуального права судом апеляційної інстанції.

2. Помилка щодо застосування норм процесуального законодавства є підставою для скасування рішення судом касаційної інстанції лише в разі, якщо такі процесуальні порушення потенційно вплинули на рішення або були настільки серйозними, що такий вплив не потрібно доводити.

Правило 175. Рішення суду касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції уповноважений розглянути справу по суті за таких умов:

а) якщо наявні безумовні підстави для скасування рішення суду апеляційної інстанції;

б) якщо до дискреції суду касаційної інстанції належить розгляд цього питання.

2. За всіх інших обставин суд касаційної інстанції має повернути справу до апеляційного суду для остаточного вирішення справи. За таких обставин суд апеляційної інстанції пов'язаний оцінкою правових питань, наданою судом касаційної інстанції.

Правило 176. Зміст рішення суду касаційної інстанції

За результатами розгляду справи суд касаційної інстанції у своєму рішенні обґрунтовує власні мотиви його ухвалення. Аргументуючи свою позицію, він може посилатися на мотиви, наведені в рішенні суду апеляційної інстанції або рішенні суду першої інстанції.

Правило 177. Скарга, що подається безпосередньо до касаційного суду

1. Замість звичайної апеляційної скарги до апеляційного суду скаргу може бути подано безпосередньо до касаційного суду.

2. Касаційний суд може надати дозвіл на подання скарги безпосередньо лише за умови, якщо:

а) заявник звертається безпосередньо до нього, щоб подати таку скаргу, викладаючи свої причини, чому слід надати дозвіл, і робить це протягом строків, визначених для апеляційної скарги;

б) скарга заявника відповідає правилу 158;

с) вимоги правила 172(1) виконано.

3. Скарга за цим правилом вважається касаційною скаргою, отже, на неї поширюються правила, що застосовуються до касаційного провадження.

Глава 5. ПЕРЕГЛЯД НА ПІДСТАВІ НАЯВНОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПОМИЛОК ТА ІНШІ ВИДИ ПЕРЕГЛЯДУ

Правило 178. *Негайний перегляд у разі процесуальної помилки*

1. Якщо сторона або особа, що не є стороною у справі, але на яку впливає судове рішення, не оскаржує процесуальну помилку, якої припустився суд чи інша сторона, одразу після її вчинення, помилка не визнається.

2. Правило 178(1) не застосовується, якщо сторона діяла виключно відповідно до вимог правила 47 або якщо від зазначених положень не відмовилися сторони. Це правило поширюється на осіб, які не є сторонами справи (*mutatis mutandis*).

3. На підставі заперечень і заслухавши сторони, суд може ухвалити рішення, скасувати або змінити рішення суду. Відповідно застосовуються правила 49 та 50.

Правило 179. *Окрема скарга про перегляд судового рішення*

1. Рішення суду про перегляд власного рішення у справі щодо процесуальної помилки не може бути предметом окремого перегляду, якщо інше не передбачено правилом 179(2).

2. Окрема скарга можлива в разі ухвалення судового рішення щодо:

- a) зупинення провадження у справі;
- b) передачі розгляду справи до іншого суду;
- c) забезпечення судових витрат;
- d) видалення сторони із зали судового засідання або накладення на неї штрафу;
- e) відмови в задоволенні відводу судді чи призначеного судом експерта та
- f) коли це передбачено окремим правилом.

3. Окрему скаргу необхідно подати до суду впродовж двох тижнів з часу повідомлення про судове рішення.

**Правило 180. Оскарження судових рішень
з процесуальних питань, що стосуються прав осіб,
які не є сторонами у справі**

1. Право на апеляційне оскарження має особа, яка не є стороною у справі, але на права чи обов'язки якої безпосередньо впливає ухвалене судом рішення з процесуального питання.

2. Право на апеляційне оскарження має бути реалізовано відповідно до правила 179(3).

Глава 6. ПЕРЕГЛЯД ЗА ВИНЯТКОВИМИ ОБСТАВИНАМИ

**Правило 181. Об'єкти перегляду
за винятковими обставинами**

1. На підставі заяви про перегляд за винятковими обставинами відновлюється розгляд справи, яку було остаточно вирішено або в першій інстанції, або в апеляційному порядку.

2. За результатами такого виду перегляду може бути скасовано судове рішення, яке набуло статусу *res judicata*. У такому разі суд надає вказівки щодо організації судового розгляду справи в майбутньому.

**Правило 182. Підстави для перегляду
за винятковими обставинами**

1. Заяву про перегляд за винятковими обставинами може бути подано щодо судового рішення лише на таких підставах:

а) формування складу суду відбулося з грубим порушенням процесуального закону;

б) право сторони бути почутою було істотно порушено;

в) рішення суду було ухвалено шляхом шахрайства або насильства;

г) після ухвалення рішення було отримано докази, які мають вирішальне значення, і такі докази не були доступні до ухвалення рішення через форсмажорні обставини або неналежну поведінку сторони, на користь якої було ухвалено рішення;

д) Європейський суд з прав людини постановив, що під час розгляду справи національними судами було порушено будь-яке з прав, установлених Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та протоколами до неї, якщо порушення через його характер і серйозність тягне за собою істотні наслідки, які можна зупинити лише за допомогою такого перегляду.

Однак у жодному разі перегляд за винятковими обставинами не може вплинути на матеріальні права, яких добросовісно набули треті особи.

2. Заява вважається прийнятною згідно з правилами 182(1)(a), (b) або (c), якщо заявник доведе поважність причин неможливості обґрунтувати дані підстави для скасування рішення, на які він посилається, до того як це рішення набуло статусу *res judicata* (стало остаточним).

Правило 183. Строки подання та відкликання заяви про перегляд за винятковими обставинами

1. Заява сторони про перегляд судового рішення за винятковими обставинами має бути подана впродовж трьох місяців з дати, коли особа дізналася про підстави для перегляду.

2. За жодних умов заява про перегляд за винятковими обставинами не може бути подана після того, як сплинуло десять років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.

3. Заява про перегляд за винятковими обставинами може бути відкликана в будь-який час.

Розділ X

ТИМЧАСОВІ ТА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНІ ЗАХОДИ¹³⁹

Глава 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Правило 184. Тимчасові та забезпечувальні заходи

1. Тимчасовий або забезпечувальний захід – це тимчасовий припис, який виконує одну або декілька з таких функцій:

а) забезпечує або сприяє ефективному виконанню остаточних рішень по суті справи незалежно від того, чи є основна вимога майновою чи ні, включаючи забезпечення майна, отримання або збереження інформації щодо боржника та його активів;

б) забезпечує можливість повного та належного вирішення справи, включаючи забезпечення доказів, що стосуються суті справи, або запобігання їх знищенню чи приховуванню;

с) забезпечує схоронність та збереження вартості товарів чи інших активів, які становлять або становитимуть предмет розглядуваного спору;

д) запобігає заподіяння шкоди, подальшої шкоди або врегулює спірні питання до ухвалення остаточного рішення.

2. Тимчасовий або забезпечувальний захід має відповідати своїй меті.

Правило 185. Пропорційність тимчасових та забезпечувальних заходів

1. Тимчасовий або забезпечувальний захід має накладати найменший тягар на відповідача.

2. Суд повинен переконатися, що наслідки заходу є пропорційними інтересам, які він покликаний захищати.

Правило 186. Провадження без повідомлення сторони (*ex parte*)

1. Суд може постановити ухвалу про вжиття тимчасового або забезпечувального заходу без повідомлення сторони (*ex parte*) лише в тому випадку, якщо розгляд цього питання з повідомленням

¹³⁹ Розділ VIII "Тимчасові та забезпечувальні заходи" відредагувала та переклала кандидатка юридичних наук, доцентка, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Наталія Сакара; далі – її зауваження та примітки як наукової редакторки.

сторони (*inter partes*) завадить подальшому ефективному захисту інтересів заявника.

2. Постановляючи ухвалу без повідомлення сторони, суд повинен надати відповідачу можливість бути заслуханим якомога раніше, причому ця дата вказується в ухвалі, яка була постановлена без повідомлення. Відповідач має бути повідомлений про постановлення ухвали та про всі обставини, якими обґрунтовано її постановлення, якомога швидше.

3. Заявник повинен повідомити суд про всі обставини, що мають значення для вирішення питання про вжиття тимчасового або забезпечувального заходу, та зазначити конкретний вид тимчасового або забезпечувального заходу, що підлягає застосуванню.

4. Суд повинен негайно постановити ухвалу про відмову в застосуванні тимчасового або забезпечувального заходу з обґрунтуванням цього волевиявлення.

Правило 187. Зустрічне забезпечення

1. Вирішуючи питання про надання чи продовження тимчасового або забезпечувального заходу, суд може враховувати, чи може відповідач замість цього надати забезпечення.

2. Як умова надання або продовження тимчасового або забезпечувального заходу від позивача суд може, залежно від обставин, вимагати від відповідача надання відповідного зустрічного забезпечення.

3. Суд не повинен вимагати забезпечення лише на підставі того, що заявник або відповідач не є громадянином або резидентом держави суду.

Правило 188. Початок провадження

1. Якщо за заявою позивача було застосовано тимчасовий або забезпечувальний захід до відкриття провадження у справі відповідно до правил 21(1), 53, таке провадження має бути розпочато до дати, встановленої судом. Якщо суд не встановив такий строк або інше не встановлено чинним законодавством, позивач повинен ініціювати таке провадження протягом двох тижнів з дня постановлення ухвали про вжиття такого заходу. Суд може продовжити строк за клопотанням сторони.

2. Якщо провадження у справі не було відкрито, як того вимагає правило 188(1), захід втрачає силу, якщо суд не встановить інакше.

Правило 189. Перегляд та апеляція

1. Суд може за заявою сторони або за власною ініціативою змінити, призупинити або скасувати тимчасовий або запобіжний захід, якщо переконається, що цього вимагає зміна обставин.

2. Ухвали про надання, відмову, зміну, призупинення або припинення забезпечувальних або захисних заходів можуть бути оскаржені. Відповідно до цього застосовується правило 179(3).

Правило 190. Відповідальність заявника

1. Якщо тимчасовий або забезпечувальний захід скасовано, він втратив чинність, або якщо провадження у справі було закрито на процесуальних підставах або внаслідок вирішення справи по суті, заявник повинен відшкодувати відповідачеві збитки або шкоду, завдані таким заходом.

2. Заявник зобов'язаний відшкодувати особам, які не є сторонами у справі, будь-які збитки та витрати, які вони понесли внаслідок виконання тимчасового або забезпечувального заходу.

Правило 191. Санкції за невиконання

У разі невиконання тимчасового або забезпечувального заходу, за винятком проміжних платежів, суд, залежно від обставин справи, може накласти санкції на сторону, яка не виконує такий захід, згідно з правилом 27.

Глава 2. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

§ 1. ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА

Правило 192. Види заходів щодо збереження майна

За заявою сторони суд може постановити будь-яку з таких ухвал про збереження майна з метою забезпечення позову:

а) про накладення арешту, яка є приписом про тимчасове накладення арешту на майно відповідача;

б) про заборону вчиняти дії, яка є тимчасовим приписом, що перешкоджає відповідачеві розпоряджатися своїми майном або використовувати його;

с) про зберігання, яка є приписом про передачу майна відповідача на зберігання нейтральній стороні (зберігачу), що не бере участі у справі.

Правило 193. Критерії для постановлення ухвал про збереження майна

Сторона, яка подає заяву про постановлення ухвали відповідно до правила 192, повинна довести, що:

- а) її позов про відшкодування є перспективним для задоволення по суті;
- б) існує ймовірність того, що без такого припису виконання остаточного судового рішення проти відповідача буде неможливим або надзвичайно складним.

Правило 194. Обмеження щодо ухвал про збереження майна

Ухвали про збереження майна суд повинен постановляти з дотриманням гарантій того, що відповідач не буде позбавлений можливості за умови, що суми є адекватними, нести:

- а) звичайні витрати на проживання;
- б) законні комерційні витрати;
- с) витрати на юридичні консультації та представництво під час судового розгляду, включно з тими, які необхідні для заперечень проти ухвали про збереження майна щодо нього (правила 186(4) або 189).

Правило 195. Повідомлення відповідача про ухвали про збереження майна та їхні наслідки

1. У разі постановлення ухвали відповідно до правила 192, відповідач та будь-які особи, які не є сторонами у справі, але яким адресовано припис, невідкладно мають бути офіційно повідомлені про це. Якщо це необхідно для виконання ухвали, особи, які не є сторонами у справі, можуть бути офіційно повідомлені про це раніше за відповідача.

2. Заявник має право повідомити особу, яка не є стороною у справі, про ухвалу про збереження майна до того, як відповідачу буде надіслано офіційне повідомлення.

3. Відповідач або будь-яка особа, яка не є стороною у справі, але яким адресована ухвала, постановлена згідно з правилом 192, повинні невідкладно виконати її з моменту отримання повідомлення про припис. У разі порушення до них (без обмежень) буде застосовано санкції, перелічені у правилі 191.

§ 2. РЕГУЛЯТОРНІ ЗАХОДИ

Правило 196. *Заходи щодо виконання або утримання від виконання дій*

Суд може вжити за заявою заявника тимчасових заходів для врегулювання відносин між сторонами за позовом з немайновими вимогами. Такий захід може передбачати вчинення протилежною стороною дій або утримання від вчинення їх у спосіб, визначений ухвалою суду.

Правило 197. *Критерії призначення регуляторного заходу*

Сторона, яка подає заяву про постановлення ухвали відповідно до правила 196, повинна довести:

- а) що ініційоване нею провадження є перспективним для задоволення вимог по суті спору;
- б) що існує значний ризик того, що в разі ухвалення рішення на користь заявника, протилежна сторона не зможе забезпечити належної компенсації за будь-яке втручання у права заявника;
- с) що припис необхідний для врегулювання питання по суті або спірних питань до ухвалення остаточного рішення у справі.

§ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ

Правило 198. *Ухвали про забезпечення доказів*

1. Суд за заявою сторони у справі має право забезпечувати докази за допомогою таких заходів:

- а) заслуховування показань свідків або отримання показань свідків третьою особою, яка діє від імені сторони;
- б) зобов'язання збереження або захисту доказів сторонами або передання на зберігання до зберігача;
- с) призначення експерта для підготовки експертного висновку.

2. Ухвали про забезпечення доказів можуть у разі потреби дозволяти доступ до доказів. Доступ може здійснюватися на таких умовах, які суд вважає справедливими.

Правило 199. Критерії вжиття заходів щодо забезпечення доказів

Сторона, яка подає заяву про постановлення ухвали про забезпечення доказів, повинна довести, що:

а) існує реальний ризик того, що, якщо не буде постановлено ухвалу, докази не будуть доступними для дослідження під час розгляду справи по суті;

б) якщо ухвала вимагає доступу до майна сторони або майна інших осіб, заявник має переконливі аргументи *prima facie* щодо суті позову або пропонованої вимоги про забезпечення позову.

§ 4. ПРОМІЖНИЙ ПЛАТІЖ

Правило 200. Проміжні платіжні заходи

Суд може постановити ухвалу про проміжний платіж щодо позивача у справі за позовом майнового характеру, який як повністю, так і частково задовольняє заявлені вимоги до ухвалення рішення по суті спору.

Правило 201. Критерії присудження проміжного платежу

1. Позивач, який подає заяву про постановлення ухвали відповідно до правила 200, повинен довести, що:

а) відповідач визнав, що він зобов'язаний сплатити заявнику грошову суму, або заявник отримав остаточне рішення про відповідальність, або є велика ймовірність, що заявник отримає принаймні суму, яку вимагав, в остаточному рішенні;

б) виплата від відповідача необхідна заявникові терміново.

2. Вирішуючи питання про постановлення ухвали про проміжний платіж, суд повинен враховувати всі обставини, включаючи будь-які потенційні чи фактичні труднощі для заявника чи відповідача в результаті відмови від виконання ухвали.

3. Ухвалу про проміжний платіж не може бути постановлено без попередження.

4. Якщо за результатами судового розгляду ухвалено рішення про стягнення суми, яка є меншою за сплачену, будь-яка надмірно сплачена сума підлягає поверненню.

5. Ухвалу про проміжний платіж суд зазвичай постановляє за умови надання заявником зустрічного забезпечення. Якщо вимога

заявника є обґрунтованою і зустрічне забезпечення може перешкодити досягненню мети забезпечувального заходу у зв'язку з економічними труднощами заявника, і якщо останнє було принаймні частково спричинено затримкою відповідача, суд може постановити ухвалу про проміжний платіж без зустрічного забезпечення або з обмеженим обсягом забезпечення.

Глава 3. ТРАНСКОРДОННІ СПОРИ

Правило 202. Міжнародна юрисдикція

1. У рамках регламентів Європейського Союзу або міжнародних конвенцій міжнародна юрисдикція суду щодо тимчасових і забезпечувальних заходів регулюється цими регламентами або конвенціями.

2. У будь-якому разі суд, який має юрисдикцію щодо розгляду справи, матиме юрисдикцію щодо застосування тимчасових і забезпечувальних заходів.

3. Без шкоди для правил Європейського Союзу та міжнародних конвенцій інший суд може застосувати такі тимчасові та забезпечувальні заходи, які необхідні для захисту інтересів, що перебувають у межах його юрисдикції, або предмет яких має реальний зв'язок із територією суду, або які є необхідними для підтримки судового розгляду в іншій країні.

Правило 203. Визнання та виконання

1. У рамках регламентів Європейського Союзу чи міжнародних конвенцій визнання та виконання тимчасових та забезпечувальних заходів регулюються цими регламентами чи конвенціями.

2. Якщо положення регламенту Європейського Союзу чи міжнародна конвенція не застосовуються, тимчасові та забезпечувальні заходи будуть визнані та застосовані відповідно до національного законодавства.

3. Суди повинні, за заявою сторін, враховувати тимчасові та забезпечувальні заходи, застосовані в іншій країні, і в разі потреби та відповідно до цих Правил співпрацювати з метою забезпечення ефективності таких заходів.

Розділ XI

КОЛЕКТИВНІ ПРОВАДЖЕННЯ¹⁴⁰

Вступ

1. Цей розділ містить правила, що стосуються механізмів колективного захисту прав та інтересів. Він передбачає широкий підхід щодо сфер застосування, що відповідає підходам багатьох європейських правових систем і відображає позицію Європейської комісії, сформульовану у 2013 р.¹⁴¹ У цілому, він узгоджується з підходами, запровадженими Європейським Союзом у 2013 та 2018 роках.¹⁴² Розділ XI містить чотири глави: перша глава стосується колективних судових заборон ("Судові заборони в колективних інтересах") (правила 204–206); друга – колективних проваджень щодо відшкодування шкоди, визнання права чи встановлення факту ("Колективні провадження") (правила 207–220, 221–228); третю главу присвячено порядку визнання обов'язковою колективну мирову угоду, яку уклали сторони під час провадження у справі (правила 221–226), і насамкінець, четверта глава стосується порядку визнання обов'язковою колективну мирову угоду, укладену поза межами колективного провадження (правила 229–232).

2. На відміну від Рекомендації Європейського Союзу № 2013/396 та його Пропозиції 2018 року, ці Правила не дають підстав для висновку, що для видачі судової заборони необхідне колективне провадження. Це пов'язано з тим, що наслідком такої судової заборони, якщо за нею звернеться один позивач, який діє виключно від свого імені, буде те, що відповідач буде змушений утриматися від протиправної поведінки. Як наслідок, судовий захист буде мати загальну суспільну користь, а не лише користь для позивача. Для того, щоб забезпечити припинення протиправної поведінки, коли є така необхідність,

¹⁴⁰ Розділ XI "Колективні провадження" переклали та відредагували кандидат юридичних наук, постдокторант Левенського католицького університету Микола Лазаренко та докторка філософії в галузі права, перекладачка з англійської мови Фокіна Наталя.

¹⁴¹ Рекомендація Комісії від 11 червня 2013 року про спільні принципи для механізмів колективного захисту в державах-членах, спрямованих на припинення порушень та відшкодування шкоди у разі порушення прав, наданих згідно з правом Союзу № 2013/396/ЄС).

¹⁴² Рекомендація № 2013/396; та Пропозиція щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради про представницькі дії для захисту колективних інтересів споживачів та скасування Директиви 2009/22/ЄС (Пропозиція 2018).

необхідно і водночас достатньо застосовувати широкий підхід до права на позов. (див. главу 1 розділу XI).

3. За загальним правилом, колективні провадження мають здійснюватися на основі механізму *opt-in*, якщо тільки суд не вирішить, що механізм *opt-out* буде більш ефективним у конкретному випадку (правило 215).¹⁴³ Завдяки цьому позови про відшкодування шкоди, заподіяної окремим особам у великих або середніх розмірах, можуть розглядатися інакше, аніж позови, у яких розмір шкоди є незначним, через що не варто очікувати, що окремі особи ініціюють судовий процес або братимуть активну участь у будь-якому судовому процесі, який вже розпочався, з причин раціональної апатії. Окреслений у цих Правилах підхід надає пріоритет механізму *opt-out*, наприклад, щодо справ, предметом розгляду яких є вилучення неправомірно одержаних доходів та відшкодування завданої у зв'язку із цим шкоди. Мета такого підходу – забезпечити більш ефективний спосіб відшкодування шкоди особам, яким було завдано шкоди внаслідок такої поведінки. Однак такий підхід породжує потенційну проблему, яка полягає в тому, що за відшкодуванням, присудженим на основі механізму *opt-out*, можуть не звертатися особи, які мають на це право, через те, що розмір відшкодування може бути незначним. У таких випадках суд може, відповідно до Правил, затверджувати застосування доктрини *cy-près* у мирових угодах. Суд має застосовувати доктрину *cy-près* на підставі матеріального права, що виходить за межі сфери регулювання цих Правил. У мировій угоді сторони можуть домовитися про альтернативний розподіл фонду коштів, сформованого за результатами мирного врегулювання, якщо це буде справедливим і доцільним, і якщо суд затвердить таку угоду (правила 224 та 232).

4. У цих Правилах застосовано широкий підхід до права на позов, при цьому забезпечено захист відповідачів і членів групи від зловживань колективними провадженнями. Право діяти в ролі "уповноваженого позивача" визнається за окремими членами групи, організаціями, утвореними на тимчасовій основі з метою реалізації спільних інтересів групи осіб, а також постійно діючими організаціями, що уповноважені національним законодавством представляти інтереси членів представляти інтереси членів

¹⁴³ Щодо сутності термінів *opt-in* та *opt-out* див. Притика Ю. Д., Інститут колективного позову в цивільному процесі ЄС, Юридична Україна, 2020, № 10, с. 68–70.

групи в певній сфері, наприклад, з питань захисту прав споживачів або інвесторів. Уповноважені позивачі повинні відповідати певним вимогам (правило 209). Для запобігання "перегонам до суду", уповноважений позивач, який діє в інтересах членів групи, не визначається судом за принципом "хто перший, той і позивач". Перед винесенням ухвали про відкриття колективного провадження суд повинен надати можливість іншим потенційним уповноваженим позивачам подати заяви для ухвалення рішення щодо того, який із них є найбільш відповідним для виконання ролі уповноваженого позивача (правило 213(2) та (3)). Суд також може обрати декількох уповноважених позивачів, які діятимуть спільно в найкращих інтересах групи.

5. Аналогічні правила застосовуються стосовно права на укладення мирової угоди поза межами колективного провадження та подальшого подання заяви про затвердження такої угоди для визнання її обов'язковою до виконання. До цих питань застосовується правило 208(a) та (b). Оскільки малоімовірно, що суб'єкт, який потенційно є відповідальним за завдання масової шкоди, вступатиме з окремим членом групи в переговори з метою укладення мирової угоди, то це не було включено до правила 230. На практиці лише ті утворення чи організації, які можуть заявити про представництво великої кількості членів групи, матимуть можливість вести переговори про укладення мирової угоди.

6. Для ефективного ведення колективних проваджень судам необхідні широкі повноваження щодо кейс-менеджменту¹⁴⁴ та спроможність враховувати особливості кожної конкретної справи. Крім загальних правил кейс-менеджменту, викладених у правилах 49, 50 та 62, цей розділ містить особливі правила, що стосуються складних позовів про відшкодування масової шкоди.

Глава 1. СУДОВІ ЗАБОРОНИ В КОЛЕКТИВНИХ ІНТЕРЕСАХ

Правило 204. Сфера застосування

1. Правила, викладені у главі 1 розділу XI, застосовуються до судових наказів, відомих як судові заборони в колективних

¹⁴⁴ Щодо змісту терміна "кейс-менеджмент" (*case management*) та дискусійності перекладу див. Розділ III "Кейс-менеджмент".

інтересах, відповідно до яких будь-яка особа зобов'язана припинити будь-яку діяльність або поведінку, що є протиправною.

2. Судові заборони в колективних інтересах не можуть застосовуватися як тимчасовий захід відповідно до розділу X цих Правил.

**Правило 205. Право подання заяви
про видачу судової заборони
в колективних інтересах**

1. Будь-який суб'єкт, уповноважений відповідно до національного законодавства подавати позови в колективних інтересах, може подати заяву про видачу судової заборони з метою припинення будь-якого порушення права.

2. У разі потреби суд може призначити додаткові заходи, як-от публікацію свого рішення з метою усунення триваючих наслідків порушення.

**Правило 206. Наслідки судових заборон
у колективних інтересах**

Судова заборона в колективних інтересах є обов'язковою для відповідача в усіх майбутніх провадженнях.

Глава 2. КОЛЕКТИВНІ ПРОВАДЖЕННЯ

§ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Правило 207. Колективні провадження

Колективні провадження – це провадження, що ініційовані уповноваженим позивачем від імені групи осіб, які, як стверджується, постраждали від події, що спричинила масову шкоду, але ці особи, відомі як члени групи, не є сторонами в процесі.

**Правило 208. Позивачі, що уповноважені подавати
колективні провадження**

Уповноваженим позивачем може бути:

а) організація, уповноважена відповідно до національного законодавства на ініціювання колективних проваджень, якщо мета діяльності цієї організації прямо пов'язана з подією, що призвела до заподіяння масової шкоди;

- б) утворення, створене виключно з метою захисту прав та інтересів членів групи та яке відповідає вимогам правила 209;
- с) особа, що є членом групи і відповідає вимогам правила 209(а) – (с).

Правило 209. Вимоги до уповноважених позивачів

Особи чи утворення можуть бути уповноваженими позивачами лише якщо вони:

- а) не мають конфлікту інтересів із будь-яким членом групи;
- б) є спроможними забезпечити належний супровід колективного провадження. Оцінюючи це питання, суд має враховувати фінансові, людські та інші ресурси потенційного уповноваженого позивача. За потреби суд може вимагати забезпечення судових витрат (див. правило 243);
- с) мають представника для ведення справи; та
- д) не є юристами та не здійснюють будь-якої професійної юридичної діяльності.

Правило 210. Позовна заява в колективному провадженні

1. Позовна заява в колективному провадженні має містити всю відому інформацію щодо:

- а) події, що спричинила масову шкоду;
- б) групи;
- с) причинно-наслідкового зв'язку між подією, що спричинила масову шкоду, та шкодою, яку зазнали члени групи;
- д) подібності вимог членів групи в праві та фактах;
- е) вимог про відшкодування шкоди чи інших способів захисту;
- ф) фінансових та інших ресурсів, які є в розпорядженні уповноваженого позивача для ведення колективного провадження;
- г) доказів того, що уповноважений позивач намагався врегулювати вимоги членів групи.

2. Перед відкриттям колективного провадження та після подання заяви уповноваженим позивачем суд може постановити ухвалу, яка забороняє потенційному відповідачу подавати позов щодо події, яка спричинила масову шкоду.

Правило 211. Реєстрація колективних проваджень

1. Після подання уповноваженим позивачем позовної заяви в порядку колективного провадження, суд повинен зареєструвати провадження в загальнодоступному електронному реєстрі.

2. Після реєстрації будь-який інший суд зобов'язаний закрити будь-які колективні провадження проти того самого відповідача (відповідачів) щодо тієї самої масової шкоди.

§ 2. ПРИЙНЯТНІСТЬ КОЛЕКТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Правило 212. Умови прийнятності

1. Суд може визнати колективне провадження прийнятним, якщо:
 - a) це сприятиме більш ефективному вирішенню спору, ніж об'єднання індивідуальних позовів членів групи в одне провадження;
 - b) усі вимоги про захист прав, заявлені в межах провадження, пов'язані з однією подією або низкою пов'язаних між собою подій, що спричинили масову шкоду членам групи;
 - c) вимоги є подібними в праві та фактах;
 - d) уповноважений позивач надав можливість відповідачу або відповідачам протягом щонайменше трьох місяців відреагувати на пропозицію щодо врегулювання спору (окрім термінових випадків).
2. На підставі клопотання суд може винести ухвалу про подальший розгляд будь-якої справи в порядку колективного провадження.

Правило 213. Ухвала про колективне провадження

1. Ухвала, винесена відповідно до правила 212, має містити таку інформацію:
 - a) ім'я та адресу, а також інші відповідні контактні дані уповноваженого позивача;
 - b) стислий опис події, якою було заподіяно масову шкоду та яка стала підставою для відкриття колективного провадження;
 - c) імена або опис усіх осіб, які, імовірно, постраждали від масової шкоди. Опис має бути достатньо детальним, щоб будь-яка особа, яка, імовірно, постраждала від події, що спричинила масову шкоду, могла зрозуміти, входить вона до цієї групи чи ні;
 - d) тип колективного провадження відповідно до правила 215.
2. Перед винесенням ухвали відповідно до цього правила суд вчиняє дії для оприлюднення проекту ухвали та встановлює кінцевий строк для надання іншим потенційним уповноваженим позивачам можливості подання позову відповідно до правила 207.

3. На основі критеріїв, встановлених, зокрема, у правилі 209, суд визначає, який із кількох потенційних уповноважених позивачів, якщо такі є, буде уповноваженим позивачем. Якщо обрано більш ніж одного уповноваженого позивача, вони повинні діяти спільно.

4. Ухвала про відкриття колективного провадження оприлюднюється у спосіб, який, на думку суду, найкраще доведе її до відома будь-якої особи, постраждалої від події, що спричинила масову шкоду та щодо якої відкрито провадження. В оголошенні таким особам пропонується приєднатися до провадження, а також у ньому міститься інформація про те, як це зробити.

5. Уповноважений позивач і відповідач можуть оскаржити ухвалу про відкриття колективного провадження або відмову у відкритті такого провадження.

Правило 214. *Обов'язок уповноваженого позивача*

Уповноважений позивач повинен завжди діяти в найкращих інтересах усієї групи або, якщо він є уповноваженим позивачем для підгрупи, то в найкращих інтересах підгрупи.

Правило 215. *Типи колективного провадження*

1. Колективне провадження здійснюється на основі механізму *opt-in*, за винятком випадків, коли суд постановив ухвалу згідно з правилом 215(2).

2. Суд може постановити, що до провадження будуть залучені всі члени групи, окрім тих, що відмовляться від участі відповідно до правила 215(3), якщо він дійде висновку про те, що:

а) вимоги членів групи не буде пред'явлено в індивідуальних позовах через їхню малозначність; та

б) значна кількість членів групи не заявить про свою участь у колективному провадженні.

3. Якщо суд постановив ухвалу відповідно до правила 215(2), він повинен визначити строк, протягом якого члени групи повинні повідомити суд про відмову від участі. За виняткових обставин суд може дозволити членам групи зробити це після спливу визначеного строку.

4. Суд вирішує, кому та в який спосіб має бути надіслано повідомлення відповідно до правила 215(3).

Правило 216. Провадження на основі механізму *opt-in*

1. Якщо колективне провадження здійснюється на основі механізму *opt-in*, члени групи повинні у спосіб, визначений судом, повідомити суд про свою участь, якщо вони мають таке бажання.

2. Суд повинен забезпечити належну реєстрацію повідомлення членів групи в публічному реєстрі, який може бути створений відповідно до правила 220.

Правило 217. Індивідуальні позови

1. Члени групи, які заявили про свою участь відповідно до правила 216 або які не заявили про відмову від участі відповідно до правила 215(3), не можуть подавати до суду індивідуальні позови з приводу тієї самої події, що спричинила масову шкоду, проти особи, яка є відповідачем у колективному провадженні.

2. У справах, що розглядаються відповідно до правила 215(2), будь-який член групи буде вважатися таким, що відмовився від участі, якщо протягом строку, встановленого судом для подання заяви про це, ним буде подано позов в індивідуальному порядку проти того ж відповідача з приводу тієї ж події, що є предметом розгляду в колективному провадженні.

3. Будь-який строк, передбачений національним законодавством для подання членами групи індивідуальних позовів щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок події, що спричинила масову шкоду, призупиняється з дати відкриття колективного провадження. Строк призупинення закінчується, коли:

а) справу знято з розгляду через відкликання колективного позову або закрито; або

б) член групи відмовився від участі відповідно до правил 215(2) – (4).

4. Якщо застосовується правило 217(3)(а) або (б), перебіг строку позовної давності для індивідуальних позовів розпочинається через шість місяців після відкликання позову, закриття справи або дати, коли було заявлено про відмову від участі.

§ 3. КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ У КОЛЕКТИВНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Правило 218. Повноваження щодо кейс-менеджменту

1. У колективному провадженні суд має додаткові повноваження щодо кейс-менеджменту, зокрема:

- а) усунути уповноваженого позивача групи або будь-якої підгрупи, якщо він більше не відповідає умовам правил 208 та 209 або не діє в інтересах усіх членів групи;
- б) призначити, за їхньою згодою, нового уповноваженого позивача;
- в) змінити опис групи;
- г) розділити групу на підгрупи та призначити, за їхньою згодою, уповноваженого позивача для кожної підгрупи;
- д) закрити колективне провадження або ухвалити рішення про продовження розгляду заявлених вимог у порядку індивідуальних проваджень, якщо більше немає уповноваженого позивача;
- е) наказати внести виправлення до реєстру групи (правила 216(2) та 220).

2. Перш ніж винести будь-яку ухвалу відповідно до цього правила, суд може заслухати будь-яку особу, яка, на думку суду, має інтерес щодо кейс-менеджменту.

Правило 219. Оголошення в колективному провадженні

1. У колективному провадженні суд оголошує або вимагає розміщення оголошення:

- а) коли відсторонюють або призначають уповноваженого позивача;
- б) коли змінюється опис групи або групу ділять на підгрупи;
- в) коли пропонують колективне врегулювання;
- г) коли винесено будь-яку ухвалу або рішення;
- д) щодо інформації про захищену електронну платформу відповідно до правила 220;
- е) якщо колективне провадження закрито або знято з розгляду через відкликання позову.

2. Оголошення має бути зроблено у спосіб, який, на думку суду, найкраще приверне увагу будь-якої особи, постраждалої від події, що спричинила масову шкоду, та заздалегідь, щоб надати таким особам можливість брати участь у судовому розгляді так, як вони вважають за доцільне.

Правило 220. Комунікація – захищена електронна платформа

Суд повинен створити або надати дозвіл на створення захищеної електронної платформи для ефективного управління колективним провадженням.

§ 4. МИРОВІ УГОДИ В РОЗПОЧАТИХ КОЛЕКТИВНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Правило 221. Затвердження судом

Член групи не буде пов'язаний будь-якою угодою, яка повністю або частково врегульовує спір, що розглядається в порядку колективного провадження, якщо така угода не затверджена судом.

Правило 222. Заява про затвердження мирової угоди

1. Сторона запропонованої мирової угоди може звернутися до суду із заявою про затвердження такої угоди відповідно до правила 221.

2. Заява про затвердження повинна містити:

- a) опис групи, члени якої будуть пов'язані мировою угодою;
- b) примірник запропонованої мирової угоди. У колективному провадженні щодо відшкодування шкоди в запропонованій угоді має бути зазначено загальну суму, що підлягає виплаті, а також критерії розподілу коштів між членами групи;
- c) запропоноване адміністрування фонду та спосіб розподілу коштів між членами групи;
- d) стислий виклад доводів, що свідчать про справедливість та належність умов мирової угоди.

Правило 223. Процедура затвердження мирової угоди

1. До затвердження мирової угоди суд може:

a) виносити будь-які ухвали, необхідні для отримання додаткової інформації, щоб оцінити справедливість та відповідність запропонованого врегулювання;

b) призначити експерта для надання допомоги суду.

2. Суд повинен:

a) оприлюднити запропоновану мирову угоду відповідно до правила 219, чітко зазначивши, що суд не дійшов висновку щодо справедливості мирової угоди;

b) установити період, протягом якого можна подавати будь-які зауваження;

с) розглянути всі зауваження, які висловили члени групи та сторони.

3. Суд може розглянути всі інші отримані зауваження, що стосуються справи.

Правило 224. Ухвала про затвердження мирової угоди

Суд не виносить ухвали про затвердження мирової угоди, якщо:

а) розмір компенсації, погоджений для групи або будь-якої підгрупи, є очевидно несправедливим;

б) умови щодо будь-яких інших зобов'язань, взятих відповідачем, є очевидно несправедливими;

с) мирова угода явно суперечить публічному порядку (*ordre public*);

д) умови щодо оплати судових та інших пов'язаних з позовом витрат, незалежно від того, чи зазначені вони в запропонованій мировій угоді чи ні, є очевидно необґрунтованими.

Правило 225. Затверджені мирові угоди в провадженнях на основі механізму opt-in

Затверджена мирова угода є обов'язковою для всіх членів групи, які до постановлення ухвали про затвердження мирової угоди заявили про свою участь.

Правило 226. Затверджені мирові угоди в провадженнях на основі механізму opt-out

Затверджена мирова угода є обов'язковою для всіх членів групи, окрім тих, які до постановлення ухвали про затвердження мирової угоди заявили про відмову від участі в колективному провадженні.

§ 5. РІШЕННЯ СУДУ В КОЛЕКТИВНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Правило 227. Юридична сила рішень, що набрали законної сили

1. Остаточне рішення суду в колективному провадженні є обов'язковим до виконання:

а) всіма сторонами та всіма членами групи, які заявили про участь у провадженні; або

б) всіма сторонами та всіма членами групи, що є резидентами в державі суду, які не заявили про відмову від участі в провадженні протягом строку, встановленого судом відповідно до правила 215(3).

2. Не може бути розпочато жодного іншого колективного провадження з приводу вимог, щодо яких було винесено остаточне судове рішення.

3. Остаточне рішення звертається до примусового виконання за заявою уповноваженого позивача. Якщо уповноважений позивач не вимагає примусового виконання остаточного рішення протягом розумного строку, то будь-який член групи, з дозволу суду, може вимагати примусового виконання остаточного рішення.

Правило 228. Розмір компенсації

В остаточному рішенні, яким встановлено розмір компенсації за результатами колективного провадження, має бути зазначено:

а) загальну суму компенсації, яку має бути виплачено групі або будь-якій підгрупі. Якщо надати точний розрахунок цієї суми неможливо або надмірно складно, суд може самостійно визначити орієнтовну суму;

б) критерії розподілу коштів між членами групи та спосіб управління компенсаційним фондом.

§ 6. КОЛЕКТИВНІ МИРОВІ УГОДИ ПОЗА МЕЖАМИ КОЛЕКТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Правило 229. Право на укладення мирової угоди

1. Будь-яка особа, що відповідає вимогам правила 208 (а) та (b), має право укласти угоду про врегулювання спору в інтересах групи, навіть якщо суд не постановив ухвали про колективне провадження.

2. Перемовини щодо умов будь-якої такої угоди мають проводитися з дотриманням принципу добросовісності на користь всіх членів групи.

Правило 230. Заява про затвердження мирової угоди

1. Заяву про затвердження мирової угоди в колективному провадженні відповідно до правила 229 має бути подано до суду всіма сторонами угоди.

2. Заява має містити всю інформацію, що вимагається відповідно до правила 222(2). Також має бути уточнення, чи угоду досягнуто на основі механізму *opt-in*, чи на основі механізму *opt-out*.

Правило 231. Процедура затвердження

Процедура затвердження мирової угоди, передбачена правилом 223, застосовується до будь-якої заяви про затвердження такої угоди, поданої відповідно до правила 230.

Правило 232. Ухвала про затвердження мирової угоди та механізму opt-in / opt-out

Суд зобов'язаний затвердити запропоновану мирову угоду відповідно до умов правила 224:

а) якщо суд не затверджує запропоновану мирову угоду, він зобов'язаний обґрунтувати свою відмову та повернути угоду сторонам;

б) суд зобов'язаний оприлюднити затверджену мирову угоду відповідно до правила 219(2), надати інформацію щодо того, чи мирова угода буде обов'язковою до виконання лише для тих осіб, що заявлять про згоду на участь, чи для всіх осіб, що відповідають опису групи, окрім тих, що заявлять про відмову від участі, і встановити строк щонайменше 3 місяці, протягом якого члени групи можуть заявити про це. Суд має вирішити, кому та в який спосіб має бути надіслано повідомлення щодо цього. Якщо мировою угодою передбачено необхідність надання згоди на участь від певної кількості або певного відсотка від кількості членів групи як умову для її затвердження, то про це також має бути чітко зазначено;

с) після завершення відведеного терміну для повідомлення про участь чи про відмову від участі, і якщо необхідна кількість або відсоток від кількості членів групи заявили про участь або не заявили про відмову від участі, суд проголошує затвердження мирової угоди. В іншому випадку суд проголошує, що провадження завершено без затвердження мирової угоди;

д) затверджена судом мирова угода є обов'язковою для всіх осіб, що заявили про участь або не заявили про відмову.

Глава 3. ТРАНСКОРДОННІ ПИТАННЯ В МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правило 233. Визнання уповноваженого позивача

Визнання позивача як уповноваженого позивача судом в ухвалі відповідно до правила 213(1)(а) зобов'язує будь-який

суд у межах держав-членів ЄС визнавати такого позивача уповноваженим без необхідності подання заяви для його визнання таким у судових провадженнях, що виникають з тієї ж події, що спричинила масову шкоду.

Правило 234. Судова координація

1. Якщо масова шкода має транскордонний характер, доступ до реєстраційних записів щодо кожного колективного провадження має бути забезпечено через європейську платформу e-justice або будь-яку іншу, яка відповідає аналогічним стандартам.

2. Суди держав-членів ЄС повинні докладати всіх зусиль для координації колективних проваджень з метою уникнення прийняття рішень або затверджень мирових угод, що є несумісними.

Правило 235. Члени групи за межами держави суду

1. Суд забезпечує інформування членів групи за межами держави суду про колективні провадження відповідно до умов правила 219.

2. Жодна ухвала, винесена згідно з правилом 215(2), не є обов'язковою для членів групи, що перебувають за межами держави суду.

3. Членам групи, що перебувають за межами держави суду, має бути надано можливість заявити про свою участь, якщо вони виявлять таке бажання.

4. Правило 235(1) – (3) також застосовується до колективного провадження згідно з правилами 229–232.

Правило 236. Множинність матеріально-правового регулювання

1. Членам групи не може бути заборонено брати участь в єдиному колективному провадженні з огляду на те, що до них застосовується різне матеріальне право.

2. У разі, якщо матеріальне право, що підлягає застосуванню щодо різних членів групи, є різним, суд може розділити групу на підгрупи згідно з правилом 218(1)(d).

Глава 4. ВИТРАТИ ТА ПРАВИЛА ФІНАНСУВАННЯ

Правило 237. Фінансування третьою стороною

1. Уповноважений позивач може використовувати фінансування судового процесу, яке надають треті сторони.

2. Правило 245 застосовується до будь-якої угоди про фінансування третьою стороною. Однак суд може вимагати від уповноваженого позивача розкрити деталі такої угоди про фінансування.

Правило 238. Витрати на колективне провадження

1. Уповноважений позивач несе ризики, пов'язані з витратами на колективне провадження, якщо воно не було успішним.

2. У разі досягнення успіху в колективному провадженні розмір отриманого позивачем відшкодування шкоди має бути включено до спільного фонду.

3. Витрати, понесені уповноваженим позивачем у зв'язку з колективним провадженням, підлягають першочерговому відшкодуванню зі спільного фонду, після чого кошти може бути розподілено в інтересах членів групи відповідно до правила 228. Правило 245(4) застосовується відповідно.

Розділ XII ВИТРАТИ¹⁴⁵

Вступ

1. Питання про судові витрати юристи зазвичай вважають досить технічним за своєю природою. Тому воно здебільшого обговорюється серед практиків в окремих видах юрисдикцій, а не в порівняльно-правовому аспекті, орієнтованому на політику¹⁴⁶. Проте судові витрати, зокрема положення щодо їх відшкодування за результатами розгляду справи, є набагато важливішими для процедури в цілому, ніж може здатися на перший погляд. Це зумовлено двома основними причинами. По-перше, потенційні витрати щодо судового процесу та можливість їх відшкодування протилежною стороною слугують важливим стимулом для процесуальної поведінки сторін у судовому процесі. Національні законодавці не завжди беруть до уваги цю ознаку. Зокрема, питання судових витрат часто є умовою доступності правосуддя для сторін, оскільки їхній розмір може бути вирішальним для прийняття рішення щодо відкриття провадження, вступу в розпочатий процес, його продовження або мирової угоди як форми врегулювання спору. По-друге, вимоги щодо відшкодування судових витрат зазвичай становлять значну частку економічних інтересів сторін у судовому процесі. Як наслідок, ці Правила формулюють низку універсальних правил та найкращих практик стосовно алгоритму відшкодування судових витрат.

2. Цей розділ Правил є відносно невеликим і містить сім правил. Вони мають загальний характер через вплив національного законодавства та структури юридичної професії в європейських юрисдикціях на цю сферу цивільного процесу. Питання витрат також тісно пов'язані з особливостями державного фінансування

¹⁴⁵ Розділ XII "Витрати" переклала і редагувала аспірантка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Юлія Гартман.

¹⁴⁶ Однак див. С. Hodges, S. Vogenauer, M. Tulibacka (eds.), *The costs and funding of civil litigation. A comparative perspective* [2010]; *Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union* (OUP, 2007), доступні за посиланням https://e-justice.europa.eu/content_costs_of_proceedings-37-en.do; є відповідні розділи в Р. Taelman (ed.), *International Encyclopaedia for Civil Procedure*, <http://www.kluwerlawonline.com/toc.php?pubcode=CIV>; М. Reimann (ed.), *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. A Comparative Study*, (Springer, 2012); W. Van Boom (ed.), *Litigation, Costs, Funding and Behaviour: Implications for the Law* (Routledge, 2017).

тієї чи іншої системи судочинства, а саме наскільки вона може бути профінансована сторонами, а не за рахунок утриманих податків. Хоча деякі юрисдикції створили систему, за якої судовий збір майже повністю покриває витрати держави на цивільну судову систему, інші юрисдикції вибрали систему, за якої сторони практично не сплачують витрати. Така самостійність національних моделей компенсації судових витрат неодмінно матиме вплив на можливу подальшу зближеність загальноєвропейських підходів до витрат у континентальному цивільному процесі.

3. Ще одна важлива відмінність між європейськими юрисдикціями, яка має значний вплив на витрати в судовому процесі, – це різні підходи до оплати витрат, пов'язаних з юридичним представництвом у судових процесах. Такі правила тісно пов'язані з організацією юридичної професії. У Європі існують певні національні традиції щодо гонорарів юристів, які глибоко вкорінені у відповідні юридичні культури країн романо-германської системи права. Такі відмінності в юридичній культурі не можна просто усунути через надання Модельних європейських правил цивільного процесу. Навпаки, такі модельні правила мають враховувати ці давні традиції. Наприклад, деякі системи, зокрема в Бельгії, передбачають фіксовані тарифи для відшкодування витрат на юридичне представництво адвокатом¹⁴⁷, водночас інші системи, як-от у Німеччині, базуються на підходах, які передбачають фіксовані тарифи для певних частин процедури¹⁴⁸. Австрійський механізм відшкодування передбачає наявність фіксованих тарифів за окремі надані послуги у процесі¹⁴⁹. У деяких системах взагалі немає фіксованих або регульованих тарифів для юридичного представництва, юридичний ринок є вільним та конкурентним, а держава залишає за судом вільну дискрецію визначення розумності оплати в кожному конкретному випадку. Усе це призводить до діаметрально протилежних моделей національного регулювання щодо відшкодування витрат на юридичне представництво.

4. Насамкінець правила, які визначають алгоритм розрахунків за виконану юридичними представниками роботу в судовому процесі, є одними з найважливіших положень, що визначені цими Правилами.

¹⁴⁷ Див., наприклад, Art. 1022 of the Belgian CCP (*ст. 1022 Бельгійського ЦПК*).

¹⁴⁸ Див., наприклад, § 41 para. 2 of the Austrian CCP, and the respective rates in the Rechtsanwaltsstarifgesetz (Lawyers' Tariff Act) (§ 41 абз. 2 ЦПК Австрії та відповідні статті в Rechtsanwaltsstarifgesetz – Законі про адвокатські тарифи).

Тоді як деякі національні системи передбачають, що всі аспекти рішень щодо витрат, включно з розрахунком конкретних сум окремих елементів робіт, виконаних юридичними представниками, має здійснювати сам суд, тобто безпосередньо суддя, інші національні системи відносять цей обов'язок до дискреції відповідних посадових осіб або працівників суду. Правила цієї частини не втручаються в такі національні законодавчі положення.

5. Правила щодо визначення видів судових витрат та розподілу їх за результатами розгляду справи не є настільки конкретними, якими вони можуть бути в національних процесуальних кодексах. Правила базуються на розумінні того, що надмірна деталізація відшкодування судових витрат не сприятиме ефективному захисту сторін у процесі здійснення правосуддя. Ці Правила базуються на ідеї, яка полягає в наданні широкої дискреції суду щодо визначення способів відшкодування судових витрат. Такий підхід найкраще відповідає забезпеченню правосуддя в конкретних справах, враховуючи різноманітність ситуацій, що виникають у процесі здійснення судочинства.

Правило 239. Рішення про відшкодування витрат

1. Питання про розподіл судових витрат вирішує суд, який ухвалив рішення по суті спору або припинив провадження в будь-який інший спосіб. До повноважень суду належить обов'язок визначити, на яку сторону буде покладено відшкодування витрат, якщо сторони не домовилися про інше. Будь-яке відшкодування витрат має обмежуватися розумними та пропорційними витратами.

2. У разі укладення сторонами мирової угоди, понесені сторонами витрати не відшкодовуються, якщо вони не домовилися про інше.

Правило 240. Види витрат, які підлягають стягненню

1. Сторони можуть вимагати відшкодування витрат, пов'язаних із провадженням, зокрема:

а) розумні та пропорційні витрати на юридичне представництво у провадженні;

б) судові та інші витрати, зокрема, витрати на призначених судом експертів, перекладачів, судових стенографістів тощо;

с) інші розумні фінансові витрати сторін, пов'язані з розглядом справи, як-от витрати на експертів, обраних сторонами, витрати на поїздки та витрати на послуги з доставки документів.

2. Витрати за правилом 240(1) можуть також включати витрати, обґрунтовано здійснені сторонами на підготовку процесуальних документів для відкриття провадження.

3. Предметом стягнення можуть бути тільки ті витрати, які розумно та пропорційно понесли сторони у зв'язку з провадженням у справі, з урахуванням суми спору, характеру та складності питань, значущості справи для сторін.

4. Якщо національне законодавство передбачає тарифи для стягнення певних зборів (наприклад, судових зборів і витрат на юридичне представництво сторін, експертів та перекладачів), будь-яке відшкодування витрат, незважаючи на це, має відповідати правилам цієї частини.

Правило 241. Загальне правило

1. Визначаючи, яка сторона зобов'язана відшкодувати витрати згідно з правилом 239, суд враховує обставини конкретного провадження, зокрема те, чи було задоволено вимоги сторін і в якому обсязі.

2. Суд також може взяти до уваги поведінку сторін, зокрема, чи діяли вони добросовісно і якою мірою сприяли справедливому, ефективному та швидкому вирішенню спору.

Правило 242. Перегляд рішення

1. Рішення суду щодо витрат може бути оскаржене.

2. Апеляційне оскарження обмежується лише перевіркою належного використання дискреції судом відповідно до правил 240 та 241.

3. Рішення, ухвалене за результатами апеляційного перегляду в порядку, передбаченому правилом 242(2), є остаточним та обов'язковим. Воно не підлягає касаційному оскарженню.

Правило 243. Забезпечення витрат

1. Сторона може звернутися з клопотанням, щоб інша сторона надала розумну гарантію того, що вона відшкодує судові витрати.

2. Ухвалюючи рішення щодо клопотання про забезпечення витрат, суд враховує:

а) імовірність того, що заявник може вимагати відшкодування судових витрат;

б) фінансові можливості сторін та ймовірність виконання рішення щодо відшкодування витрат проти іншої сторони;

с) чи відповідає таке забезпечення витрат праву сторін на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд.

Правило 244. Безоплатна правова допомога

1. Сторони мають право на правову допомогу, передбачену національним законодавством, якщо цього вимагає їхнє право на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд.

2. Така безоплатна правова допомога має бути достатньою для забезпечення розумного та пропорційного юридичного представництва, якщо цього вимагають правові норми, складність справи або вразливість сторони.

Правило 245. Фінансування третьою стороною та винагорода за успіх

1. Сторона, яка отримує фінансування провадження від професійної третьої сторони або від краудфандера, зобов'язана повідомити про цей факт та про особу, що фінансує справу, суду та іншій стороні на початку провадження. Однак ця вимога не поширюється на деталі такої угоди про фінансування третьою стороною.

2. Така угода про фінансування третьою стороною має відповідати чинному законодавству і не повинна передбачати неадекватну компенсацію для особи, яка здійснює фінансування, або надавати їй можливість здійснювати будь-який неправомірний вплив на хід провадження у справі.

3. Сторони можуть укладати угоди щодо винагороди за успіх з адвокатом або третьою стороною, що фінансує провадження. Такі домовленості, однак, мають відповідати чинному законодавству, доступу сторін до справедливого юридичного представництва та принципу добросовісності судового розгляду.

4. Порушення вимог пунктів 1, 2 та 3 правила 245 не є підставою для заперечення захисту проти позову сторони, яка використовує фінансування третьої сторони або домовленість про виплату винагороди за успіх. Однак, ухваливши рішення за позовом, суд може запитати про деталі домовленостей про винагороду з третьою стороною або адвокатом, які причетні до розглядуваної справи, і після консультацій зі сторонами може взяти до уваги будь-яке нехтування застосовним законодавством або несправедливість домовленостей під час ухвалення остаточного рішення про витрати, визначаючи частину витрат позивача, що підлягає відшкодуванню.

5. Відповідно до правил 237, 238(3), правило 245 застосовується до колективних проваджень.

ПЕРЕКЛАДАЧІ ТА НАУКОВІ РЕДАКТОРИ УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Ірина Ізарова, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – передмова, преамбула, глава 1 розділу I.

Тетяна Цувіна, докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – глава 2 розділу I.

Сергій Кравцов, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший дослідник Люксембурзького Центру Європейського права при Університеті Люксембургу – глава 3 розділу I.

Оксана Хотинська-Нор, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – розділ II.

Юрій Притика, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – розділ III.

Олена Терех, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри цивільного процесу ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – розділи IV, V.

Назар Панич, кандидат юридичних наук, доктор філософії в галузі права, дослідник Центру східно-європейського права Кільського університету імені Крістіана Альбрехта – розділ VI.

Роксолана Ханик-Посполітак, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри приватно-правових дисциплін Національного університету "Києво-Могилянська академія" – розділ VII.

Наталія Мазаракі, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету – розділ VIII.

Оксана Угриновська, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного процесу Львівського національного університету імені Івана Франка – розділ IX.

Наталія Сакара, кандидатка юридичних наук, доцентка, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду – розділ X

Микола Лазаренко, кандидат юридичних наук, постдокторант Левенського католицького університету – розділ XI.

Юлія Гартман, аспірантка кафедри юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – розділ XII.

Юлія Баклаженко, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Київського національного політехнічного університету імені Ігоря Сікорського – перекладачка.

Анна Савранська, редакторка перекладу українською мовою.

Вступне слово до українського видання.....	3
Передмова.....	7
Вступ.....	10
Учасники проєкту.....	12
Спостерігачі.....	17
Члени консультативного комітету.....	18
Повні та короткі назви, абрєвіатури.....	21
Преамбула.....	30
I. Історія проєкту.....	30
II. Архітектура та розроблення проєкту.....	31
III. Методологія проєкту.....	33
IV. Модельні правила замість зведеного кодексу.....	35
V. Узгодженість та послідовність термінології.....	37
VI. Загальні коментарі щодо сфери застосування модельних європейських правил цивільного процесу.....	41
1. Цивільні та комерційні справи.....	41
2. Уніфіковані гнучкі Правила провадження у першій інстанції.....	43
3. Гнучке застосування уніфікованих Правил щодо судових рішень на ранніх стадіях провадження.....	44
4. Інтеграція складних справ.....	45
5. Значення Правил для адвокатів та судового кейс-менеджменту.....	46
6. Інтеграція справ про захист прав споживачів у Правила.....	47
7. Позасудове врегулювання спору як невід'ємна частина Правил, що стосуються провадження в першій інстанції.....	51
8. Особливі види проваджень у спеціальних частинах Правил.....	54
§ 1. Провадження щодо застосування забезпечувальних заходів.....	54
§ 2. Колективний захист прав та інтересів.....	56
§ 3. Провадження у справах щодо оскарження (перегляду) судових рішень.....	57
VII. <i>ACQUIS COMMUNAUTAIRE</i> ТА ПРАВИЛА.....	58
1. Загальні положення.....	58
2. Правила про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень.....	61
3. Провадження з розгляду дрібних (малозначних) спорів та видачі судового наказу про стягнення коштів.....	63
4. <i>Acquis Communautaire</i> та судова практика найвищих європейських судів.....	65

VIII. СУЧАСНА КОМУНІКАЦІЯ ТА СПОСОБИ ФІКСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВИЛА	66
1. Належне використання електронних засобів спілкування та способи фіксування інформації	66
2. Штучний інтелект і Правила	66

МОДЕЛЬНІ ПРАВИЛА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	69
Глава 1. Сфера застосування	69
Глава 2. Принципи	70
§1. Співпраця	70
§2. Пропорційність.....	71
§3. Урегулювання.....	71
§4. Право бути почутим.....	72
§5. Представництво та правова допомога	73
§6. Усний, письмовий та публічний розгляд справи	74
§7. Мови, усний та письмовий переклад.....	75
Глава 3. Провадження	75
§1. Відкриття, припинення провадження. Концентрація та сфера застосування.....	75
§2. Факти, які підлягають доведенню, докази та право, яке підлягає застосуванню	76
§3. Санкції за порушення та звільнення від санкцій	77
Розділ II. СТОРОНИ	79
Глава 1. Загальна частина.....	79
Глава 2. Спеціальна частина	81
§ 1. Участь у справі кількох позивачів або відповідачів	81
§ 2. Треті особи у провадженні	82
§ 3. Заміна та правонаступництво сторін.....	84
Глава 3. Транскордонні питання	84
Розділ III. KEYС-МЕНЕДЖМЕНТ	85
Розділ IV. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ	87
Глава 1. Процесуальні обов'язки до відкриття провадження	87
Глава 2. Початок провадження у справі та судові документи	88
§1. Позовна заява	88
§2. Спільна заява сторін щодо провадження у справі	91

Розділ V. ПІДГОТОВЧІ ЗАСІДАННЯ ПЕРЕД ЗАКЛЮЧНИМ ЗАСІДАННЯМ.....	92
Розділ VI. ВРУЧЕННЯ СУДОВИХ ДОКУМЕНТІВ УЧАСНИКАМ СПРАВИ ТА НАЛЕЖНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ.....	95
Глава 1. Загальна частина – вручення судових документів, належне повідомлення та право бути почутим.....	96
Глава 2. Відповідальність і способи вручення судових документів.....	97
§1. Загальні положення.....	97
§2. Способи вручення судових документів.....	97
Глава 3. Транскордонні питання.....	101
§1. У межах Європейського Союзу.....	101
§2. За межами Європейського Союзу.....	102
Розділ VII. ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОКАЗІВ.....	103
Глава 1. Загальна частина.....	104
§1. Загальні положення про докази.....	104
§2. Організація доказування у справі.....	106
§3. Подання та дослідження доказів.....	107
Глава 2. Забезпечення доступу до доказів у справі.....	108
Глава 3. Види доказів.....	113
§1. Документи.....	113
§2. Показання свідка.....	114
§3. Допит сторін.....	115
§4. Докази експерта.....	116
§5. Судовий огляд.....	118
Глава 4. Транскордонні питання.....	119
§1. У межах Європейського Союзу.....	119
§2. За межами Європейського Союзу.....	120
Розділ VIII. СУДОВІ РІШЕННЯ, RES JUDICATA ТА LIS PENDENS.....	121
Глава 1. Загальна частина.....	121
Глава 2. Спеціальна частина.....	123
§1. Заочне рішення суду.....	123
§2. Судове врегулювання.....	125
Глава 3. Наслідки розгляду справи та судових рішень.....	126
§1. <i>Lis pendens</i> та пов'язані провадження.....	126
§2. <i>Res judicata</i>	128

Розділ ІХ. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ	131
Глава 1. Загальна частина.....	132
Глава 2. Апеляція.....	133
Глава 3. Апеляційне провадження.....	136
Глава 4. Касаційне провадження.....	138
Глава 5. Перегляд на підставі наявності процесуальних помилок та інші види перегляду.....	140
Глава 6. Перегляд за винятковими обставинами.....	141
Розділ Х. ТИМЧАСОВІ ТА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНІ ЗАХОДИ	143
Глава 1. Загальна частина.....	143
Глава 2. Спеціальна частина.....	145
§1. Збереження майна.....	145
§2. Регуляторні заходи.....	147
§3. Забезпечення доказів.....	147
§4. Проміжний платіж.....	148
Глава 3. Транскордонні спори.....	149
Розділ ХІ. КОЛЕКТИВНІ ПРОВАДЖЕННЯ	150
Глава 1. Судові заборони в колективних інтересах.....	152
Глава 2. Колективні провадження.....	153
§1. Загальна частина.....	153
§2. Прийнятність колективних проваджень.....	155
§3. Кейс-менеджмент у колективних провадженнях.....	158
§4. Мирові угоди в розпочатих колективних провадженнях.....	159
§5. Рішення суду в колективних провадженнях.....	160
§6. Колективні мирові угоди поза межами колективного провадження.....	161
Глава 3. Транскордонні питання в межах Європейського Союзу.....	162
Глава 4. Витрати та правила фінансування.....	164
Розділ ХІІ. ВИТРАТИ	165
Перекладачі та наукові редактори українського видання	170

Наукове видання

ELI-UNIDROIT

МОДЕЛЬНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ВІД ТРАНСКОРДОННИХ ПРИНЦИПІВ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ
ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Редактор *Анна Савранська*

На обкладинці використано матеріали з сайту freepic.com

Оригінал-макет виготовлено ВПЦ "Київський університет"

Формат 70x100^{1/16}. Обл.-вид. арк. 7,23. Ум. друк. арк. 10,23. Наклад 100. Зам. № 224-11111.
Гарнітура Cambria. Папір офсетн.й. Друк офсетний. Вид. № Ю4_24.
Підписано до друку 21.03.25

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"

Б-р Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601, Україна

☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 58; (38044) 239 31 28

e-mail: vpc@knu.ua; vpc_div.chief@univ.net.ua; redaktor@univ.net.ua

[http: vpc.univ.kiev.ua](http://vpc.univ.kiev.ua)

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02

Модельні європейські правила цивільного процесу
були підготовлені Європейським інститутом права (EUI)
спільно з Міжнародним інститутом уніфікації приватного права
(UNIDROIT) та перекладені українською мовою
провідними науковцями – фахівцями з цивільного
процесуального права з ключових правничих шкіл України

